

RENĐŐRSÉGI TANULMÁNYOK

A RENĐŐRSÉG TUDOMÁNYOS TANÁCSÁNAK FOLYÓIRATA

HERKE CSONGOR – SÁNDOR BOTOND

A nyomozás egyes problémái az új koronavírus miatti veszélyhelyzet idején

MEZEI KITTI

A jogosulatlan belépés, avagy a hacking szabályozása a büntetőjogban

OBERMAYER NÓRA

A digitális identitás menedzselése az Ipar 4.0 világában

SZABÓ LAJOS GYÖRGY

A jövő projektvezetési kihívásai

BATOVSZKI ISTVÁN – BIRKNER ZOLTÁN – MÉSZÁROS ÁDÁM – SZABÓ ISTVÁN

Innováció a digitális világban

III. évfolyam 2020/2.

SZERKESZTI A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK:

Dr. Pozsgai Zsolt rendőr vezérőrnagy

TAGOK:

Dr. habil. Boda József nyugállományú nemzetbiztonsági vezérőrnagy

Dr. Boros Gábor rendőr ezredes

Dávid Károly rendőr dandártábornok

Dr. univ. Dsupin Ottó rendőr dandártábornok

Dr. Gárdonyi Gergely PhD rendőr ezredes

Dr. habil. Hautzinger Zoltán rendőr ezredes

Dr. Janza Frigyes nyugállományú rendőr vezérőrnagy

Prof. Dr. Kerezi Klára MTA doktora

Prof. Dr. Kovács Gábor címzetes rendőr dandártábornok

Dr. Németh József PhD rendőr ezredes

Prof. Dr. Sallai János rendőr ezredes

Dr. Sipos Gyula rendőr vezérőrnagy

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Dr. Gaál Gyula PhD rendőr ezredes

OLVASÓSZERKESZTŐ:

Dr. Molnár Katalin PhD

MŰSZAKI SZERKESZTŐ:

Steib Norbert

FELELŐS KIADÓ:

Dr. Németh József PhD rendőr ezredes, Rendőrség Tudományos Tanácsa elnök

KIADÓ

Rendőrség Tudományos Tanácsa

Cím: 1139 Budapest, Teve u. 4-6.

1903 Bp. Pf.: 314/15.

Telefon: +36 1 443-5533, BM: 33-355

Fax: +36 1 443-5784, BM: 33-884

E-mail: rtt@orfk.police.hu

Webcím: www.bm-tt.hu/rtt/index.html

HU ISSN 2630-8002 (online)

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A szerkesztőség olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek a bűnmegelőzés, a bűnüldözés, a közbiztonság, a közrend, a határrendészet, a vezetés-irányítás és a mindenoldalú biztosítás kérdéseit elemzik, értékelik. A kéziratokon kérjük feltüntetni a szerző nevét, szolgálati helyét, beosztását, telefonszámát. Kérjük, hogy a cikkek szövegét e-mailben küldjék meg. A szerkesztőség a beérkezett kéziratot szakmai szempontból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására. A megjelenő írások nem a Rendőrség Tudományos Tanácsa, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságán alapuló álláspontját képviselik. El nem fogadott kéziratot nem áll módunkban visszaküldeni. A szerkesztőség másodközlést nem vállal.

TARTALOM

2020/2.

**HERKE CSONGOR –
SÁNDOR BOTOND**

A nyomozás egyes problémái az új koronavírus miatti veszélyhelyzet idején (5-22)

MEZEI KITTI

A jogosulatlan belépés, avagy a hacking szabályozása a büntetőjogban (23-43)

OBERMAYER NÓRA

A digitális identitás menedzselése az Ipar 4.0 világában (44-60)

SZABÓ LAJOS GYÖRGY

A jövő projektvezetési kihívásai (61-71)

**BATOVSZKI ISTVÁN –
BIRKNER ZOLTÁN –
MÉSZÁROS ÁDÁM –
SZABÓ ISTVÁN**

Innováció a digitális világban (72-85)

KOVÁCS GÁBOR

A szervezés mint vezetési funkció módszerei, sajátosságai és jó gyakorlatai a digitális világban (86-103)

RESPERGER ISTVÁN

A hibrid hadviselési mód jellemzői korunk konfliktusaiban (104-118)

NÉMETH GÁBOR

Nemzetközi rendőri szerepvállalás Koszovóban (119-155)

DEÁK JÓZSEF

Kutató hirtelen felindulásból ...
interjú professzor emeritus Finszter
Géza nyugállományú rendőr ezre-
dessel, az MTA doktorával
(156-168)

SZERZŐK

2020/2.

DR. BATOVSZKI ISTVÁN

munkatárs, Nemzeti Kutatási,
Fejlesztési és Innovációs Hivatal
Stratégiai és Intézménykiválósági
Főosztály

DR. BIRKNER ZOLTÁN

PhD, elnök, Nemzeti Kutatási,
Fejlesztési és Innovációs Hivatal

DR. JUR. DEÁK JÓZSEF

PhD rendőr alezredes, adjunktus,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Rendészetelméleti- és történeti
Tanszék

PROF. DR. HERKE CSONGOR

tanszékvezető egyetemi tanár,
Pécsi Tudományegyetem Állam- és
Jogtudományi Kar Büntető és
Polgári Eljárásjogi Tanszék

PROF. DR. KOVÁCS GÁBOR

címzetes rendőr dandártábornok,
tanszékvezető egyetemi tanár,
Nemzeti Közszerológati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Rendészeti Vezetéstudományi
Tanszék

DR. MÉSZÁROS ÁDÁM

PhD, főosztályvezető,
Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és
Innovációs Hivatal Stratégiai és
Intézménykiválósági Főosztály

DR. MEZEI KITTI

PhD, tudományos segédmunkatárs,
Társadalomtudományi Kutatóközpont
Jogtudományi Intézet

NÉMETH GÁBOR

rendőr alezredes, PhD-hallgató,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Rendészettudományi Doktori
Iskola

DR. OBERMAYER NÓRA

PhD, egyetemi docens,
intézeti tanszékvezető,
Pannon Egyetem Gazdaságtudományi
Kar Menedzsment Intézet
Szervezési és Vezetési Intézeti
Tanszék

**PROF. DR. RESPERGER
ISTVÁN**

ezredes, egyetemi tanár, igazgató,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem
Nemzetbiztonsági Intézet

DR. SÁNDOR BOTOND

PhD-hallgató,
Pécsi Tudományegyetem Állam- és
Jogtudományi Kar Doktori Iskola

DR. SZABÓ ISTVÁN

PhD, tudományos és nemzetközi
elnökhelyettes, Nemzeti Kutatási,
Fejlesztési és Innovációs Hivatal

**PROF. DR. SZABÓ LAJOS
GYÖRGY**

egyetemi tanár, oktatási rektor-
helyettes, Budapesti Corvinus
Egyetem

A nyomozás egyes problémái az új koronavírus miatti veszélyhelyzet idején

Az új koronavírus megjelenése, gyors terjedése váratlan kihívások elé állította az egész világot, köztük hazánkat is. Ez a vírus nemcsak a mindennapi életre jelent komoly veszélyt, hanem a bűnüldözésre is váratlan terheket rótt. A megnehezedett körülmények között mind a nyomozó hatóság, mind az ügyészség, mind a bíróságok olyan nehézségekkel kell, hogy szembenézzenek, amelyek sokszor megoldhatatlan feladat elé állítják őket. A hagyományos módszerek mellett újakat kell bevezetni, nem is beszélve a személyes jelenlétet igénylő eljárási cselekményekkel kapcsolatos gondokról. A tanulmány ezeket a kérdéseket kívánja elemezni elsőként a jogszabályi környezet bemutatásával, majd pedig a nyomozással kapcsolatos egyes konkrét problémák elemzésével.

A büntetőeljárást érintő jogalkotás az új koronavírus miatti veszélyhelyzet idején

Az Országgyűlés – ahogyan a 2020. évi XII. törvény preambulumból kiolvasható – annak érdekében, hogy a Kormány a COVID-19 fertőzés okozta tömeges megbetegedést okozó, 2020-ban bekövetkezett humánjárvány megelőzésére, illetve következményeinek elhárítására valamennyi szükséges rendkívüli intézkedést megtehesse, megteremtette a kereteit azon rendeleteknek, amelyek a veszélyhelyzet idején akár törvényi rendelkezéseket is módosíthatnak. A 2020. évi XII. törvény 2. § (1) bekezdése szerint ugyanis a Kormány a veszélyhelyzetben (a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló 2011. évi CXXVIII. törvényben meghatározott rendkívüli intézkedéseken és szabá-

lyokon túl) az állampolgárok élet-, egészség-, személy-, vagyon- és jogbiztonságának, valamint a nemzetgazdaság stabilitásának garantálása érdekében rendeletével egyes törvények alkalmazását felfüggesztheti, törvényi rendelkezésektől eltérhet, és egyéb rendkívüli intézkedéseket hozhat. A 2020. évi XII. törvény 3. § (3) bekezdése pedig a Kormány által kihirdetett, a veszélyhelyzet kihirdetéséről szóló 40/2020. (III. 11.) Korm. rendelet hatálybalépését követően a 2020. évi XII. törvény hatálybalépéséig megalkotott kormányrendeleteket is megerősíti.

A fenti rendelkezéseknek megfelelően került sor a veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Rendelet) megalkotására is. A Rendelet preambuluma visszautal az Alaptörvény 53. cikk (2) bekezdésében meghatározott eredeti jogalkotói hatáskörre és az új koronavírus elleni védekezésről szóló 2020. évi XII. törvény rendelkezéseire.

A Rendelet 16 fő kérdést vizsgál, ezek közül az utolsó tartalmazza a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rendelkezéseinek eltérő alkalmazásáról szóló szabályokat.

A 17. fejezet pedig a záró rendelkezéseket tartalmazza, köztük azt, hogy a Rendelet a kihirdetése napján 15 órakor hatályba is lépett, és a Rendeletet a hatálybalépésének napján folyamatban lévő eljárásokban (sőt a Rendelet hatálybalépését megelőzően, de a veszélyhelyzet kihirdetését követően lezárt határidők esetében) is alkalmazni kell.

A büntetőeljárást tehát elsősorban a Rendelet 16. fejezete szabályozza, bár a többi fejezetben is találhatunk a büntetőeljárást érintő rendelkezéseket (például az 1. § szerint a veszélyhelyzet ideje alatti kézbesítés tekintetében a kézbesítési kifogás, valamint a veszélyhelyzet ideje alatti mulasztás igazolása iránti kérelem előterjesztésének törvényben meghatározott határidejébe a veszélyhelyzet időtartama nem számít bele; a 12. § (1) bekezdése szerint a jogi képviselő vagy védő nélkül eljáró ügyfél által szóban előterjesztendő kérelem és indítvány jegyzőkönyvbe foglalására meghatározott ügyfélfogadás szünetel). Részletesen azonban a 16. Fejezet rendelkezéseit

tekintjük át, mivel ezeknek van közvetlen kihatásuk a nyomozás során felmerülő problémákra.

A veszélyhelyzet ideje alatt érvényesülő egyes eljárásjogi intézkedésekről szóló 74/2020. (III. 31.) Korm. rendeletnek a Be.-t érintő főbb rendelkezései

A Rendelet 44. §-a értelmében a Be. rendelkezéseit a Rendeletben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni. Tekintettel arra, hogy az új koronavírus miatti veszélyhelyzet jelentősen megnehezíti a büntetőeljárásban való személyes részvételt, a Rendelet elsősorban a hatóságok és a résztvevők részéről is a minimálisra csökkenti a kötelező részvétel szabályait. A hatóságok részéről ilyennek kell tekinteni, hogy a 45. § szerint az elsőfokú bíróság a büntetőeljárás során mindig egyesbíróként jár el (azaz első fokon nincs tanács) a veszélyhelyzet alatt. A résztvevők közül pedig idesorolhatjuk például azt a szabályt, hogy a helyettes védőre vonatkozó korlátozó rendelkezésektől el lehet tekinteni (többek között a helyettes védő a nyomban egymást követő eljárási cselekményeken mindaddig eljárhat, amíg a kirendelt védő akadályozva van; a bizonyítási eljárás helyettes védővel is befejezhető, sőt a helyettes védő perbeszédet is tarthat).

A veszélyhelyzetre vonatkozó egyéb jogszabályokkal összhangban a Rendelet 48. §-a szerint külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősül a hatvanötödik életévét betöltött személy is (hiszen az ő mozgását az új koronavírus alatt érvényben lévő szabályok korlátozzák).

Az eljárási cselekményeken való részvételi kötelezettség csökkentésének egyik fő módja a Rendelet szerint a telekommunikációs eszközökön keresztüli kapcsolattartás elősegítése. Ezt elősegítendő több szabályt is találunk a Rendeletben (sőt azzal is szorgalmazzák például a telekommunikációs eszköz használatát, hogy a kirendelt védő megkezdett óránként a kirendelt ügyvédi óradíj hetven százalékának megfelelő összeget akkor is megkapja, ha nem személyesen beszél ügyfelével, lásd 46. §). Szintén a személyes részvétel mellőzését segíti elő, hogy a 49. § szerint a bíróság

mellőzheti a tanú kihallgatását, ha bármelyik hatóság korábban a kihallgatásáról kép- és hangfelvételt vagy hangfelvételt készített.

Bizonyos eljárási cselekmények elvégezhetők a veszélyhelyzet idején is. Ugyanakkor vannak olyan résztvevők (de akár a hatóság tagja is kerülhet ilyen helyzetbe), akik nem tudnak részt venni az eljárási cselekményeken az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegése nélkül. Ilyenkor főszabályként a hatóságnak el kell halasztania az eljárási cselekmény elvégzését (50. § (1) bekezdés). Ha erre a halasztásra nincs mód, akkor az eljárási cselekményen való jelenlétet telekommunikációs eszköz útján kell biztosítani. De még akkor is a telekommunikációs eszköz útján való jelenlét a főszabály, ha a személyes jelenléttel járó eljárási cselekmény nem járna az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével, bár ilyenkor a Rendelet az írásbeli tanúvallomás megtételét vagy az eljárási cselekményről készített kép- és hangfelvétel, avagy hangfelvétel felhasználását is lehetővé teszi.

Mivel a veszélyhelyzet megnehezíti nemcsak a személyes kapcsolattartást, hanem a mindennapi életet is (például postára járás), az 52. § (1) bekezdése szerint az ülésen közölt határozat elleni fellebbezésre nem három nap, hanem az üléstől számított öt munkanap áll rendelkezésre. Azaz nemcsak a napok számát emelte a Rendelet, hanem nap helyett munkanapban számol (tehát míg a Be. alapján egy pénteken közölt határozat ellen a következő hétfő a határnap, addig ezen szabály szerint a következő péntek lett). Ugyanígy öt munkanapra nőtt (három munkanapról) a védőnek a vádirat kézbesítését követő bejelentési jogosultsága az előkészítő ülés időpontjának 1 hónapon túli meghatározása érdekében (bár ennek nincs nagy jelentősége, hiszen úgysem nagyon tartanak előkészítő ülést a veszélyhelyzet idején...), és a feljelentés elintézésének a határideje is.

Több helyen is 15 napra nőtt a 8 napos jogorvoslati határidő (például az elektronikus adat feletti rendelkezésre jogosult fellebbezési határideje az elektronikus adathoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozásával ösz-

szefüggésben; a védőnek a gyanúsítás illetve annak változása elleni panaszjoga, a felülbírálati indítvány előterjesztésére nyitva álló határidő). Sőt a szakértőkkel szembeni szigorú határidők is jelentősen enyhültek, hiszen a szakvélemény előterjesztésére nyitva álló két hónapos, egy alkalommal egy hónappal meghosszabbítható határidő a Rendelet 62. §-a szerint több alkalommal, alkalmanként legfeljebb három hónappal meghosszabbítható.

A Be. által számos esetben előírt személyes iratkezelés is elektronikus formában történik a veszélyhelyzet idején. Így az eljárás ügyiratainak megismerése, az ügyirat tartalmáról való felvilágosítás adása vagy tájékoztatás nyújtása csak személyes jelenlétet nem igénylő módon biztosítható a Rendelet 53. §-a szerint, és még papíralapú kapcsolattartás esetén is az idézést (értesítést) lehetőleg elektronikus levelezési címre (e-mail), de akár hangkapcsolatot biztosító elektronikus úton (például skype) is el lehet juttatni. Ebben az esetben természetesen a kézbesítés nehezen igazolható, éppen ezért ilyenkor az idézéssel és az értesítéssel szembeni mulasztás következményei nem alkalmazhatók (55. §).

A Be. normális körülmények között is lehetővé teszi a telekommunikációs eszközök használatát. Ugyanakkor a használat módját (garanciális okokból) korlátozó rendelkezések egy részét is felfüggeszti a Rendelet. Így a kapcsolatot folyamatos hangfelvétellel is lehet biztosítani, nincs szükség az elkülönített helyszínen a fokozott garanciát nyújtó rendelkezések betartására, a felvétel bármilyen elektronikus módon rögzíthető, sőt a terhelt hozzájárulása nélkül is elrendelhető a telekommunikációs eszköz használata (de a vádlott kérelme esetén lehetőleg el kell halasztani az eljárási cselekményt, kivéve, ha az az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályainak megszegésével járna, vagy a terhelt vagy a vele érintkező személyek testi épségét, egészségét veszélyeztetné).

A telekommunikációs eszköz használatával összefüggő döntést a Rendelet a hatóság diszkrecionális jogkörébe utalja, így sem a telekommunikációs eszköz használata iránti indítvány elutasítása, sem annak elrendelése, avagy a személyes jelenlét biztosítására tett indítvány tárgyában hozott döntés ellen nincs helye jogorvoslatnak (56. §). Ez a szabály álláspontunk szerint a jogorvoslati jog szükségtelen korlátozását jelenti.

A Rendelet azonban nemcsak a résztvevők korlátozott helyzetére van tekintettel. Éppen ezért a Be.142. §-ában meghatározott általános (egy hónapos) intézkedési határidő a veszélyhelyzet idején nem alkalmazható, és kifogás sem terjeszthető elő az eljárás elhúzódása miatt (58–59. §).

A telekommunikációs eszközök alkalmazhatóságának kibővítése mellett a Rendelet az elektronikus kapcsolattartás szabályait is érinti. Ennek három fő témaköre van:

- az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó szigorú (alaki) szabályok enyhítése (az elektronikus kapcsolattartás helyett indokolt esetben egyéb elektronikus úton való kapcsolat teremtés (e-mail) lehetővé tétele a hatóságok között illetve a résztvevőkkel, az egyéb elektronikus kapcsolattartás választhatóvá tétele, sőt pártfogó felügyelő is elláthatja feladatát az együttműködésre köteles személyekkel egyéb elektronikus kapcsolattartás útján);
- az elektronikus kapcsolattartásra vonatkozó szabályok megszegésének a következményei (például hatálytalanság) nem alkalmazhatók;
- az egyéb elektronikus úton történő kapcsolattartás (például e-mail) papíralapú kapcsolattartásnak minősül.

A Rendelet igyekszik megkönnyíteni a nyomozó hatóság feladatát is. Éppen ezért a 64. § szerint a nyomozó hatóság és a rendőrség belső bűnmegelőzési és büntetőeljárás feladatokat ellátó szerve, valamint a rendőrség terrorizmust elhárító szerve a veszélyhelyzet alatt az ügyészség engedélye nélkül is kérhet adatszolgáltatást az adóhatóságtól és a vámhatóságtól.

Az ügyészségnek és a nyomozó hatóságnak gondoskodnia kell arról, hogy a jegyzőkönyv hitelesítése előtt annak tartalmát az eljárási cselekményen jelen lévő büntetőeljárásban részt vevő személy megismerje. Ha az eljárási cselekményen jelen lévő büntetőeljárásban részt vevő személy a jegyzőkönyv tartalmának megismerését megtagadja, úgy kell tekinteni, mint aki a jegyzőkönyv hitelesítésében való közreműködést tagadta meg.

Az észrevétlenül nem megváltoztatható módon lezárt jegyzőkönyvet az eljárási cselekményt végző ügyész vagy nyomozó hatóság tagja az eljárási cselekményen jelen lévő büntetőeljárásban részt vevő személlyel együtt közvetlenül a jegyzőkönyv lezárása után nemcsak írásban, hanem bármilyen elektronikus módon rögzített nyilatkozatával is hitelesítheti, ha az alkalmas annak igazolására, hogy a jegyzőkönyv lezárása után annak tartalmát megismerte és elfogadta (65. §).

A veszélyhelyzet jelentősen megnehezíti a nyomozati (végső) határidő betartását. Éppen ezért ezt a határidőt az ügyészség több alkalommal is, alkalmanként legfeljebb hat hónappal meghosszabbíthatja (és ez ellen panasszal sem lehet élni, 66. §). Sokszor azonban még így sem lehet tartani a határidőket (illetve felesleges formai előírás lenne, ha állandó ügyészi hosszabbításra várnánk, ha az eljárás folytatása járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályaira figyelemmel elháríthatatlan akadályba ütközik). Ilyenkor az ügyészség és a nyomozó hatóság is (legfeljebb hat hónapra, ami alkalmanként legfeljebb hat hónappal meghosszabbítható) felfüggesztheti az eljárást (ami ellen nincs helye panasznak, 68.§), kivéve, ha az eljárás az ügyben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés hatálya alatt álló terhelttel szemben van folyamatban. Ha az eljárás felfüggesztésére a Be. határidőket határozza meg (a gyanúsított külföldön tartózkodik: 6 hónap; az eljárás lefolytatásához előzetes kérdésben hozott döntést kell beszerezni: 2 hónap; jogsegély iránti megkeresés más állam hatósága általi teljesítése szükséges: 12 hónap), ez a határidő a veszélyhelyzet ideje alatt nyugszik (azaz annak ideje ezen határidőbe nem számít bele). Ugyanez igaz a közvetítői eljárás céljából (a közvetítői eljárásban létrejött megállapodás teljesítése érdekében) történő felfüggesztésének (69. §) és a kötelezettséget előíró feltételes ügyészi felfüggesztésnek (70. §) a tartamára. Ugyanakkor, ha a gyanúsított részére előírt magatartási szabály megszegésére (kötelezettség elmulasztására) az elrendelt járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályai miatt, vagy a veszélyhelyzettel összefüggő egyéb méltányolható okból került sor, akkor az ehhez fűzött hátrányos jogkövetkezmények sem alkalmazhatók.

Mivel az új koronavírus járvány az eljárási cselekmények lefolytatását is veszélyessé teheti, ezért nemcsak a telekommunikációs eszközök alkalmazásának az elősegítése, hanem a ténylegesen megtartott eljárási cselekmények védelme is fontos. Éppen ezért a 71. § szerint a bíróság a nyilvánosságot az egész tárgyalásról vagy annak egy részéről indokolt határozattal hivatalból kizárja, ha járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályaira figyelemmel a bíróság a nyilvánosság számára nem látogatható (de a terhelt vagy a védő számára indítványra engedélyezni kell, hogy a nála levő elektronikus eszközt bekapcsolva a tárgyaláson történeteket rögzítse, a tárgyalás rendjének, szabályszerű menetének zavarása vagy a tárgyalás méltóságának sérelme nélkül). Ami érdekesség, hogy ilyenkor a bíróság még a tárgyaláson hozott határozatot is a nyilvánosság kizárásával hirdeti ki. Ez a zárt tárgyalás ugyanakkor nem az általános okokból elrendelt zárt tárgyalás, annak tartalma nem titok, csak a jelenlét akadályozzák meg egészségügyi okokból (így az ott elhangzottak nem minősülnek titoknak, nem áll fenn a büntetőjogi védelem sem).

Ugyanúgy, ahogy a nyomozásnál, a bírósági eljárásban is előfordulhat, hogy a fenti eszközök sem elegendőek, avagy teljesen felesleges lenne formailag folytatni az eljárást, ha úgysem lehet érdemi cselekményt lefolytatni. Éppen ezért a 74. § lehetővé teszi, hogy a bíróság legfeljebb hat hónapra felfüggeszse az eljárást (ami alkalmanként 6 hónappal meghosszabbítható), ha az eljárás folytatása járványügyi elkülönítés, megfigyelés, zárlat vagy ellenőrzés szabályaira figyelemmel elháríthatatlan akadályba ütközik (erre bírósági szakban sincs mód, ha az eljárás az ügyben személyi szabadságot érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés hatálya alatt álló terhelttel szemben van folyamatban). Az eljárás felfüggesztésének a tartamába a veszélyhelyzet ideje a bírósági szakban sem számít bele.

Egyes bírósági határidők is hosszabbak lettek a Rendelet szerint a veszélyhelyzet alatt:

	Rendeleti határidő	Be. eredeti határidő
A vádirat kézbesítése a vádlottnak és a védőnek (az ügyiratoknak a bírósághoz való érkezésétől számítva)	3 hónap (75. §)	1 hónap (497. §)
Előkészítő ülés tartása (a vádirat kézbesítésétől számítva)	6 hónap (76. §)	3 hónap (499. §)
A bíróság megvizsgálja a bizonyítási indítványokat, kitézi a tárgyalás határnapját és gondoskodik a tárgyalás megtartásának feltételeiről, az idézésekről és értesítésekről (az előkészítő ülés berekesztésétől számítva)	3 hónap (77. §)	1 hónap (509. §)
A tárgyalás kötelező megismétlése az ügyész, a vádlott vagy a védő indítványára a tárgyalás korábbi anyaga lényegének ismertetésével (a legutóbbi érdemi tárgyaláshoz képest)	1 év (78. §)	6 hónap (518. §)
A megkeresett bíróság teljesítési kötelezettsége (a megkereséstől számítva)	3 hónap (80. §)	1 hónap (534. §)
A tárgyalás elnapolása a határozat meghozatalára és kihirdetésére az ügy bizonyoltsága, a határozat nagy terjedelme vagy más fontos ok miatt	1 hónap (81. §)	8 (kivételesen 15) nap (550. §)
A perújítási nyomozás alaphatárideje (kétszer, egyenként legfeljebb 2 hónappal éppúgy hosszabbítható, mint a Be. szerint)	6 hónap (84. §)	2 hónap (641. §)

Az ügyészség a más jogsult által előterjesztett perújítási indítványt megküldi az észrevételével együtt (az indítvány beérkezésétől számítva)	3 hónap (85. §)	1 hónap (642. §)
--	--------------------	---------------------

A tanúk tárgyalásra való idézését a veszélyhelyzet idején lehetőleg mellőzni kell. Ennek érdekében lehetőség van

- a tanúnak az eljárás során korábban tett vallomása lényegének ismertetésére vagy felolvasására,
- az eljárási jelenlét telekommunikációs eszköz útján való biztosítására,
- a korábbi cselekményről (kihallgatásról) készített kép- és hangfelvétel vagy hangfelvétel lejátszására,
- írásbeli vallomástételre.

Ha egyik sem alkalmazható, csak akkor kell a tanú személyes jelenlétével megtartani a tárgyalást.

Jelentősen egyszerűsödnek a perorvoslat szabályai is. A 82–83. § szerint a másodfokú vagy a Kúria elé felülvizsgálati nyilvános ülésre tartozó intézkedéseket a tanács elnöke is megteheti, ha az elbíráláshoz szükséges adatok a fellebbezéssel érintettek írásbeli nyilatkozata alapján beszerezhetőek. Ilyenkor másodfokon, ha a beszerezett adatok alapján tárgyalás tartása nem szükséges, vagy ha a rendelkezésre álló adatok alapján az ügy tanácsülésen való elbírálásának nincs akadálya, és a vádlott, védő, ügyész vagy a fellebbező a nyilvános ülés kitűzését nem indítványozza, a másodfokú bíróság a fellebbezésről tanácsülésen dönt. A Kúria tanácsa pedig (ha a rendelkezésre álló adatok alapján az ügy tanácsülésen való elbírálásának nincs akadálya) a felülvizsgálati indítványról tanácsülésen dönt. A Kúria tanácsa a törvényesség érdekében bejelentett jogorvoslatot csak akkor bírálja el nyilvános ülésen, ha azt a tanács elnöke szükségesnek tartja (egyébként tanácsülésen jár el).

A különeljárások vonatkozásában több könnyítést is tartalmaz a Rendelet:

- a bíróság fiatalkorúval szemben bármely bűncselekmény esetén hozhat büntetővégzést (87. §);
- az ügyészség a terheltet a bűncselekmény elkövetésétől számított három hónapon (és nem 15 napon illetve 1 hónapon) belül állíthatja bíróság elé (88. §), kivéve, ha a 15 napos (1 hónapos) határidő a veszélyhelyzet kihirdetését megelőzően lejárt (határozással kapcsolatos eljárásban a 93. § a bíróság elé állítás határideje 1 hónap a Be. 835. §-ában meghatározott 15 naphoz képest);
- bíróság elé állításnál a fellebbezés elbírálásának 2 hónapos határideje (730. §) is nőtt (6 hónapra);
- a bíróság a büntetővégzést az ügy érkezését követő 3 hónapon belül hozza meg (89. §) és nem 1 hónapon belül (Be. 741. §);
- büntetővégzés meghozatalára nem 3 évi (Be. 740. §), hanem 8 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén kerülhet sor, és ez a folyamatban levő ügyekre is vonatkozik, ha az előkészítő ülés megtartására még nem került sor;
- a magánvádas (pótmagánvádas) vádemelési határidőkbe (például magánindítvány előterjesztése, vádindítvány benyújtása) a veszélyhelyzet időtartama nem számít bele.

Egyes különeljárások lefolytatását a veszélyhelyzet idején kifejezetten nem tartja kívánatosnak a Rendelet. Így

- a külföldön ismert helyen tartózkodó terhelt távollétében folytatott eljárásnak nincs helye, a folyamatban lévő eljárást a veszélyhelyzet idejére fel kell függeszteni (90. §);
- a külföldön ismert helyen tartózkodó terhelttel szemben európai vagy nemzetközi elfogatóparancs nem bocsátható ki;
- magánvádas és pótmagánvádas eljárásnak nincs helye, a folyamatban lévő magánvádas (pótmagánvádas) eljárást a veszélyhelyzet idejére fel kell függeszteni (91–92. §).

Herke Csongor – Sándor Botond: A nyomozás egyes problémái az új koronavírus miatti veszélyhelyzet idején

Végül meg kell említeni, hogy a 94. § szerint kártalanítási igény a veszélyhelyzet ideje alatt nem terjeszthető elő. A kártalanítási igény érvényesítésének határidejébe a veszélyhelyzet nem számít bele.

Az új koronavírus hatása a nyomozásra

Az új koronavírus megjelenése hazánkban is az élet számos területén változást hozott. A vírus felbukkanása nemcsak az emberek mindennapi életét változtatta meg, hanem kihatással volt a hivatalos szervek, így a nyomozó hatóságok munkájára is, számos nehézséget okozva, illetve megoldandó kérdést, problémát felvetve.

Az egyik ilyen megoldandó kérdés a személyes kontaktusok kezelése, kiváltképp a nyomozás során, ugyanis a hatóságok közül talán éppen a nyomozó hatóság tagjai kerülnek legtöbbször személyes kapcsolatba a résztvevőkkel.

A feladatuk ellátása során a rendőrség állományának tagjai munkájukból fakadóan napi szinten érintkezésbe kerülnek állampolgárokkal. Így az eljárási cselekmények, intézkedések végrehajtása során fokozott figyelem szükséges, hiszen a COVID-19 nevű, cseppfertőzéssel terjedő betegséget okozó új koronavírus az egyik leggyorsabban terjedő ismert vírus. Éppen ezért nagyon fontos a fokozott figyelem, a fegyelmezett magatartás mindenki részéről. Ha valaki beteg vagy a betegség enyhébb tüneteit észleli magán, célszerű és szükséges ezt időben jelezni a megfelelő hatóság felé.

A fentiek miatt nagyfokú körültekintés szükséges a személyes jelenlétet igénylő eljárási cselekmények – többek között tanúkihallgatás, gyanúsított kihallgatás, szembesítés, kutatás – végrehajtása során. Ha az ember betegnek érzi magát, akkor lehetőleg ne menjen személyesen feljelentést tenni, amit amúgy levélben vagy elektronikus formában is be lehet nyújtani a hatóság felé. Lehetőség szerint el kell kerülni, hogy a rendőrségi állomány tagja megfertőződjön. Ugyanis már a megfertőződés gyanúja alapján a nyo-

mozó kéthetes karanténba kerül az állomány többi tagja megfertőződésének a megelőzése érdekében. Az ilyen módon történő kiesés pedig többlet terhet ró a hatóság többi tagjára.

A fentiek alapján odafigyeléssel és körültekintő eljárással nem csak mások testi épségét, egészségét lehet megóvni, de közvetve nagyban hozzá lehet járulni a hatóságok munkájának eredményes végrehajtásához is a veszélyhelyzet idején.

Az új koronavírus miatti veszélyhelyzetben már az is kérdéses, hogy a résztvevők az eljárás során, hivatalos idézést követően a járványügyi helyzetben mennyire kívánnak megjelenni személyesen a nyomozó hatóság előtt. Nem mindenki teheti meg, hogy gépjárművel érkezzon meg a kihallgatásra, a tömegközlekedési eszközöket pedig célszerű elkerülni a megfertőzés esélyének minimalizálása érdekében.

Az idézett személyek között előfordulhatnak idősebb személyek is, vagy egyéb krónikus betegségben szenvedők. Rájuk a vírus fokozott veszélyt jelent, így nem is ajánlatos megjelenniük az idézés időpontjában a hatóság előtt. Értelemszerűen, aki házi karanténban a lakóhelyén tartózkodik, a hatóság előtt nem jelenhet meg. Ezt a tényt haladéktalanul jeleznie kell a hatóság felé. A veszélyhelyzetben jellemző, hogy sokan elvonulnak a világ elől (például elmennek a családi szülőshöz, hétvégi nyaralóba a családdal). Ezen személyek felkutatása további nehézséget okozhat a hatóság tagja számára. Éppen emiatt sok esetben az írásos idézés célba sem ér, és a telefonos elérhetőség sem áll sokszor rendelkezésre a kapcsolatfelvételhez. És még a sikeres kapcsolatfelvétel esetén is mondhatja a résztvevő, hogy a veszélyhelyzet miatt nem kíván megjelenni a kihallgatás időpontjában. A hatályos Be. rendelkezései alapján az idézett személynek kötelessége lenne megjelenni az idézés időpontjában, de a Rendelet fent említett szabályai lehetőséget adnak a telekommunikációs eszközökön keresztül történő kapcsolattartásra.

Amennyiben az eljárás eredményes befejezése céljából nem célszerű a kihallgatást későbbre halasztani, úgy felmerülhet tanú esetében a „*távtanú jegyzőkönyv*” kiküldése. Ugyanakkor a „*távtanú jegyzőkönyv*” kitöltése is számos nehézségbe ütközhet. Elég, ha csak belegondolunk az elektronikus

úton kiküldött jegyzőkönyv kinyomtatásának nehézségeibe, ha az idézendő egyáltalán rendelkezik e-mail címmel (illetve arról a hatóságnak tudomása van). Előfordulhat olyan eset is, hogy a „*távtanú jegyzőkönyv*” nem jelent megoldást a tanú kihallgatására. Ugyanis a tanúnak a kérdésekre adott válaszai alapján újabb kérdések merülhetnek fel, amelyek megválaszolása érdekében szükséges lehet újabb jegyzőkönyv kiküldése. Ez általános nehézséget jelenthet, mert a „bonyolultabb” kihallgatásoknál az eljárási cselekmény végrehajtása során gyakran merülhetnek fel olyan újabb kérdések, amelyek a büntetőeljárás lefolytatása szempontjából fontosak, és ilyen esetben szinte végeláthatatlanul elhúzódhat a tanú kihallgatása.

A gyanúsított kihallgatása (illetve az ahhoz kapcsolódó intézkedési kötelezettség) még kevésbé kivitelezhető a gyanúsított vonatkozásában elvégzendő kötelező ujj- és tenyérynymat-vételre és DNS mintavételre tekintve, amelyhez személyes jelenlét szükséges. Fiatalkorú gyanúsított vonatkozásában pedig a Be. rendelkezései alapján szükséges a környezettanulmány beszerzése, amelynek elkészítése során szükséges a gyanúsított környezetével való kapcsolatfelvétel, és ez többnyire személyes kapcsolatfelvételt jelent. Figyelembe véve a vírus gyors terjedését és magas lappangási idejét, a személyes kapcsolatfelvétel veszélyeket rejt magában. Szükséges a biztonságos kapcsolatfelvétel szabályainak kidolgozása, amely időt vesz igénybe, így a környezettanulmány beszerzése a veszélyhelyzet idején nehézségbe ütközhet. Ez jelentősen elhúzhatja a nyomozást, ami a fiatalkorúakra vonatkozó rövidebb nyomozási határidőre figyelemmel nem szerencsés.

A szembesítés, a lefoglalás és egyéb személyes megjelenést igénylő nyomozati cselekmények foganatosítása során a fenti problémák ugyanúgy fennállhatnak. Ha az eljárás során több tanú, illetve gyanúsított kerül kihallgatásra, akkor az eljárási cselekményen már legalább három érintett vesz részt személyesen. Emellett az érintettek oldalán meghatalmazás vagy kirendelés alapján jogi képviselő, illetve védő is részt vehet a szembesítésen. Elegendő, ha csak egy jelen lévő személyben jelen van a lappangó vírus, a megfertőződés nagyfokú veszélye áll fent. A leírtak alapján a jelen

helyzetben az idézettek nyilatkozhatnak úgy, hogy az eljárási cselekményen nem kívánnak részt venni, amíg a járvány el nem múlik, és biztonságosnak nem ítélik a hatóság előtt történő megjelenést. A probléma akkor lehet jelentős, ha az eljárás befejezéséhez a szembesítés végrehajtása nem mellőzhető, vagy az esetleges további nyomozati cselekmények végrehajtása a szembesítés eredményétől függ.

A kutatás foganatosítása az eljárási cselekmény természetéből fakadóan szintén nehézségeket vet fel. A hatóságnak mérlegelnie kell a kutatás végrehajtásának szükségességét és fontosságát. Amennyiben a cselekmény végrehajtása nem mellőzhető, ügyelni kell a megfelelő védőfelszerelés biztosítására. A lefoglalt tárgyakat ajánlott külön csomagolni, és (amennyiben például azok szakértői vizsgálata halaszthatatlanul nem szükséges) célszerű 5–7 napig a lefoglalt tárgyakat is „karanténba” helyezni, hogy a tárgyakon esetlegesen jelen lévő vírus elpusztuljon (tekintettel arra, hogy a tárgyakon keresztüli fertőzésveszélyre vonatkozó orvosi álláspontok el-lentmondásosak).

A büntetőeljáráásban a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság, illetve (törvényben meghatározott esetben) az előkészítő eljárást folytató szerv bármely szervtől, jogi személytől vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezettől adatszolgáltatást kérhet, amelynek teljesítésére határidőt szab. A megkeresések teljesítése a magáncégek vonatkozásában okozhat inkább nehézséget, leginkább a határidők betartása tekintetében. Jelen egészségügyi helyzetben sok cég kilátástalan helyzetbe került, az alkalmazottakat vagy azok egy részét el kellett küldeniük, vagy épp a megszűnés veszélye fenyegeti őket. Ebben a helyzetben nem feltétlenül az adatszolgáltatás teljesítése élvez náluk prioritást. Az állami szervekre is többlet terhet ró a járvány, és a részükre küldött megkeresésekben is csúszás várható.

A járvány megjelenése a bíróság elé állítás intézményére is kihatással van. Az eljárás során a törvényi feltételek fennállása esetén a bíróság elé állítás alkalmazása az eljárás gyors és eredményes lezárását tette lehetővé. Tekintettel arra, hogy a bíróságok is „*csökkentett üzemmódban működnek*”

(ld. ítélezési szünet), a gyanúsított bíróság elé állítása még a Rendelet által megállapított nagyobb időkeretben sem kivitelezhető.

A bíróságok előbb említett „csökkentett üzemmódban történő működéséhez” kapcsolódhat azon eljárások helyzete, amelyek nyomozását már befejezték, azaz vádemelési javaslattal továbbbíthatóak az ügyészség felé. Gyakorlatilag az várható, hogy az ilyen ügyek fel fognak torlódni, amíg a helyzet nem rendeződik.

A büntetés-végrehajtási intézményekben zárt helyiségek vannak, a fogvatartottak elkülönítése, nem egy légtérben történő elhelyezése nem kivitelezhető, ennél fogva a vírus gyors terjedésének ideális feltételei fennállnak. A letartóztatásba vagy szabadságvesztésbe frissen érkezettek könnyen bevihetik a vírust az egyébként addig vírusmentes intézményekbe is. Éppen ezért az intézményekben történő mozgásokat, az ott végrehajtandó eljárási cselekményeket (tanúkihallgatás, gyanúsított kihallgatás) a lehetőségekhez képest korlátozni kell, és azokat csak akkor foganatosítani, ha nem halaszthatatlanul fontosak.

A veszélyhelyzet egyes bűncselekményeknél új elkövetési magatartásokat hozott. A csalás igen gyakori módja lett idősek részére a napi bevásárlás felajánlása úgy, hogy a pénz átvételét követően a bevásárlásra nem kerül sor. Ugyanígy megjelent az online felületeken az egészségügyi felszerelések (maszk, fertőtlenítő) hirdetése, ahol szintén jellemző, hogy a fizetést követően az ígért termék soha nem érkezik meg. Egyes bűncselekmények módosított tartalommal jelentek meg, gondolunk itt például a rémhírterjesztésre. De általánosságban is megfigyelhető egyes bűncselekmények számának az emelkedése (például ilyen a csalás).

A járványhelyzet súlyosbodása esetén egyre gyakoribb lehet a folyamatban lévő büntetőeljárások rövid idejű (pár hónapos) általános jellegű felfüggesztése. Talán megfontolandó lenne bizonyos bűncselekménycsoportokra egy ilyen általános felfüggesztést elrendelni (ahogyan az a Rendeletben a magánvádas és a pótmagánvádas ügyekben meg is történt), mert a jelen egészségügyi helyzet nem teszi lehetővé a hatékony nyomozást, és a kisebb bűncselekmények esetén a bűnüldözéshez fűződő érdeket jelentős

mértékben meghaladja az egészséghez fűződő érdek. És itt nemcsak a hatóság tagja vagy a résztvevő egyéni egészségéről van szó, hanem a tömeges fertőzések megakadályozásához fűződő társadalmi érdekről is.

Gondot okozhat a szakvélemények elkészítése, még a Rendelet által lehetővé tett nagyobb időkeret ellenére is. Ha ugyanis a szakvélemény személlyel függ össze (például orvosi szakvélemény), akkor a vizsgálatot célszerű lehet elhalasztani, mivel a vizsgált betegben lappangó vírus megfertőzheti a szakértőt is. Tárgyak esetében könnyebb a helyzet, bár a fentebb említett bizonytalanságnak (mennyire és mennyi ideig terjed e fertőzés a tárgyakon keresztül?) itt is jelentősége lehet.

Végül meg kell említeni az idős személyekkel kapcsolatos gyakorlati nehézségeket. Ilyen példa lehet, amikor a feljelentés-kiegészítés során a feljelentés tartalmának tisztázása okoz nehézséget. Ha ugyanis az idős feljelentő elektronikusan vagy levélben nyújtja be a feljelentést, könnyen előfordulhat, hogy további körülményeket szükséges tisztázni már a nyomozás elrendeléséhez is. A személyes kapcsolatfelvételnek azonban idős személyek esetén nagy a kockázata: ha az idős személyeknek még a legközelebbi hozzátartozókkal is kerülni kell az érintkezést, akkor hogyan hallgassa ki őket egy kívülálló nyomozó? Az elektronikus kapcsolatfelvétel pedig a rendelkezésre álló határidő és a technikai nehézségek miatt okozhat problémát. Ugyanezek a kérdések merülhetnek fel egyéb eljárási cselekmények esetében is, mint például a szemle, a helyszíni kihallgatás, műszeres vallomás-ellenőrzés.

Összegzés

A vírus terjedésével egyre nő a hatóságok által elvégzendő feladatok száma: az elrendelt karanténok és a kijárási korlátozás betartásának az ellenőrzése, kontakt-kutatás. Ha bárki személyes kapcsolatba kerül megfertőzés gyanúja alatt álló személlyel, akkor kötelező kététes karanténba vonulnia, amely az állomány létszámának csökkenéséhez vezethet. Ezek alapján az egyéb bűnügyi, rendészeti feladatok ellátása háttérbe szorulhat. Gyakorlatilag egyes ügyek már most is állnak, nem lehet bennük érdemben

Herke Csongor – Sándor Botond: A nyomozás egyes problémái az új koronavírus miatti veszélyhelyzet idején

eljárni, miközben a határidők telnek, ami a gyanúsított kihallgatását követően még akkor is problémás, ha a fentiek alapján az ügyészség korlátlanul hosszabbíthatja az eljárási határidőket. Előre látható, hogy a veszélyhelyzet lejártakor olyan mértékű lesz az ügytorlódás, ami kezelhetetlenné válik (hiszen ekkor már nem lesznek érvényesek a Rendelet szabályai). Ez ahhoz a helyzethez fog hasonlítani, amikor bevezette a jogalkotó a nyomozás végső határidejét, és országosan sok ezres volt azon ügyek száma, amelyekben nagyon rövid határidővel vádat kellett emelni, mert különben meg kellett volna szüntetni az eljárást (az akkori törvényi szóhasználatnál a nyomozást). Természetesen a felfüggesztés is számos új kérdést vet fel, hiszen ezekben az ügyekben is olyan eljárási cselekmények lehetnek szükségesek, amelyek gyors elvégzése az eljárás eredményessége szempontjából elengedhetetlen. A nyomozó hatóságok által végzett tevékenység jellegéből pedig az élet más területein alkalmazott otthoni munkavégzés (home office) szóba sem jöhet.

A Rendelet igyekezett tűzoltómunkával a büntetőeljárás legfontosabb nehézségeire választ adni. Az új koronavírus miatti veszélyhelyzet megnehezíti az eljárások lefolytatását, ezért sok esetben indokolt lehet az eljárások felfüggesztése. Ugyanakkor nem állhat meg a bűnüldözés sem, hiszen egyes esetekben azonnali intézkedésekre van szükség a bűncselekmények illetve azok elkövetőinek a felderítéséhez, illetőleg a bizonyításhoz. Könnyen belátható, hogy minden problémát nem lehet jogszabályi szinten megoldani, és a gyakorlat nap mint nap hoz újabb és újabb nehézségeket. Ha azonban az általános elvet vesszük figyelembe (azaz a veszélyhelyzet se a hatóságok, se a résztvevők számára nem járhat a büntetőeljárásban hátrányos következménnyel), akkor talán minden problémára találhatunk választ. Addig is, amíg a vírus köztünk van, és azután is, ha már újraindul a normális élet.

MEZEI KITTI

A jogosulatlan belépés, avagy a hacking szabályozása a büntetőjogban

Általános bevezető

Az első büntetendő magatartás, amivel részletesen foglalkozom, a jogosulatlan belépés, más néven „*hacking*”, mely utóbbi elnevezés gyakran előfordul a nemzetközi és a hazai szakirodalomban egyaránt. A *hacker* kifejezést általában azokra az informatikai szakemberekre használják, akik kiemelkedően magas fokú szaktudással és gyakorlattal rendelkeznek. Az egyik legnépszerűbb nézet szerint a hackerek között különbséget lehet tenni aszerint, hogy milyen szándékkal törik fel a rendszert. Ez alapján beszélhetünk az úgynevezett „*white hat*” vagy fehér kalapos hackerekről, akik jóhiszeműen tesztelik az adott rendszer biztonságát és sebezhetőségét. Emellett vannak az úgynevezett „*black hat*” vagy fekete kalapos hackerek, illetve „*crackerek*”, akik többek között azért hatolnak be a rendszerbe, hogy kárt okozzanak, vagy hozzájussanak az értékes információkhoz. Végül az utolsó csoportot képezik az úgynevezett „*grey hat*” vagy szürke kalapos hackerek, akik nehezen behatárolható módon valahol az előző két csoport között helyezkednek el.

A bemutatott terminológiák használata azonban vitatható. Általában egyetértés van a tekintetben, hogy az etikus hackerek¹ tevékenysége a fehér kalapos csoportba tartozik, azonban nehezíti a helyzetet, hogy hiányzik ennek a megfelelő szabályozása, valamint nincs kialakítva egy széles körben elfogadott gyakorlata. Ennek ellenére a piacon már megjelentek különböző információbiztonsági cégek, amelyek kifejezetten ilyen képzést kínálnak.

¹ Steven Furnell: Hackers, viruses and malicious software. In: Jewkes–Yar (szerk.): Hackers, viruses and malicious software. Willan Publishing. 2010. 43–45. o.

Ezt a problémakört közelebbről megvizsgálva felmerül a kérdés, hogy a jogosultság hiánya esetén beszélhetünk-e egyáltalán etikus hackelésről. Steven Furnell rámutat, hogy a „*biztonság fejlesztése*” érdekében végzett hacking megítélése esetén a fő kérdés az, mi történik a megszerzett információval. Amennyiben ezt a hacker diszkréten bejelenti a cégnek, akkor az etikus hozzáállásnak tekinthető. Azonban ha a nagy nyilvánosság előtt tárja fel a biztonsági rést, akkor ez a részéről nehezen tekinthető etikusnak, különösen azért, mert ezzel felhívja figyelmet a rendszerben található hibára, de facto arra, hogy mások is használják ki a rendszer sebezhetőségét. Furnell szerint további megválaszolandó kérdésként merül fel, hogy egy diszkrét bejelentés esetén is etikusnak tekinthető-e, ha a rendszerbe valaki engedély nélkül belép, és mindezt úgy teszi, hogy más informatikai műveletet nem végez. Álláspontja szerint a hacker ebben az esetben is hátrányt okozhat a jogosulatlan hozzáféréssel anélkül, hogy a rendszerben bármit megváltoztatna vagy megzavarná annak a működését, ellenben például könnyedén láthat olyan szenzitív információt (például személyes adatot vagy üzleti titkot), amivel később visszaélhet.² Erre tekintettel a jogosulatlan belépés azon esetei, amelyek károkozási szándék nélkül történnek, jó példaként szolgálnak a szürke kalapos hackelésre. A fehér kalapos típus pedig kizárólag azokra az esetekre korlátozódik, amikor a hacker erre kifejezetten speciális vagy általános felhatalmazást kap. Ezért azok a személyek, akik csak saját elhatározásukból, jogosultság hiányában keresnek programhibákat vagy biztonsági réseket, nem tekinthetők etikus hackernek, hanem csak azok, akik valamilyen formában rendelkeznek jogosultsággal (például az információs rendszer tulajdonosa kifejezetten megbízza őket a rendszer tesztelésével és támadásával).

A jogosulatlan belépés megvalósulhat egyszerűen vagy összetettebb módon is, például ha az elkövetők egy számítástechnikai hálózatot használnak fel arra, hogy távoli hozzáférést szerezzenek, és ez gyakran különböző joghatóságok alá tartozó számítógépek közbeiktatásával történik. A hozzáférés megszerzése történhet alap felhasználói szintű műveletekkel, vagy úgynevezett „*root level access*”, illetve „*god level access*” szintűvel,

² Alisdair Gillespie: *Cybercrime – Key Issues and Debates*. Routledge. 2016. 44–45. o.

amikor ugyanazokkal a jogosultságokkal rendelkeznek, mint a rendszergazda, és ezáltal a rendszerben tárolt valamennyi adat elérhetővé válik számukra, sőt módosításokat hajthatnak végre, vagy akár (rosszindulatú) programokat futtathatnak.

A szoftverek gyors ütemű fejlesztése elkerülhetetlenül magában hordozza a programhibákat is, amiket az elkövetők gyakran kihasználnak, mielőtt még a szoftverfejlesztők észrevennék és kijavítanák ezeket. Ezek az úgynevezett nulladik napi (zero-day) támadások, amelyek a programkészítők és a felhasználók által még nem ismert olyan sebezhetőséget használnak ki, amelynek eredményeképpen könnyedén hozzáférhetnek az információs rendszerekhez.

Emellett gyakran olvashatunk a felhasználói fiókok (például e-mail, közösségi oldalak) feltöréséről szóló híreket, azonban érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy a jogosulatlan belépések többségének célpontjai elsősorban a nagyobb cégek, gazdasági szereplők vagy állami szervek, és nem a magánszemélyek.

A jogosulatlan hozzáféréssel az elkövető célja továbbá az is lehet, hogy több számítógépet felhasználva a közbeiktatásuk révén elrejtse személyazonosságát, a bűncselekmény elkövetésének helyét, vagy éppen bűncselekmények elkövetésére használja, így gyermekpornográf tartalmakhoz való hozzáférésre, vagy spam küldésére, amire különösen alkalmasak a nyilvános wifihozzáférési pontok (hotspot).³

Megállapítandó, hogy az egyes hacking jellegű cselekmények mögött leggyakrabban a következő motivációk húzódnak: hozzáférés az információhoz, az adat megváltoztatása, illetve törlése, valamint az információs rendszer használata.⁴ A jogosulatlan belépés további büntetendő magatartásokat segíthet elő, például az „ellopott” szenzitív adatokkal a sértetteket zsarolhatják. Más esetekben az adatokat további csalás jellegű magatartásokhoz használják fel, többek között adathalászathoz, vagy arra, hogy a

³Jonathan Clough: Principles of cybercrime. Cambridge University Press. 2014. 37. o.

⁴ Clough: i. m. 33. o.

Mezei Kitti: A jogosulatlan belépés, avagy a hacking szabályozása a büntetőjogban

versenytársak bizalmas információkhoz férjenek hozzá. Az esetek többségében személyes, pénzügyi és egészségügyi adatokat szereznek meg (például név és születési idő, telefonszámok, e-mail címek, felhasználói adatok,⁵ jelszavak és bankkártya adatok). Az elkövetők ezeket gyakran nem a saját részükre szerzik meg, hanem azért, hogy később a Darknet-fórumokon értékesítsék⁶.

A jogosulatlan belépés nemzetközi és uniós szintű szabályozása

A Budapesti egyezmény⁷ értelmében a jogosulatlan belépés bűncselekményét követi el, aki a számítástechnikai rendszerbe vagy annak bármely részébe (legyen többek között az tárolt vagy forgalmi adat, mappák, egyéb komponensek, adathordozók) jogosulatlanul és szándékosan belép. Azonban nem minősül jogosulatlan belépésnek például egy e-mail küldés vagy fájltovbábitás, ellenben bűncselekményt valósít meg, aki olyan számítógépbe lép be, amely a nyilvános telekommunikációs hálózatra csatlakozik, vagy ugyanazon hálózaton belül található, mint például egy szervezetten belül elérhető helyi hálózat (LAN) vagy intranet. E tekintetben a kommunikáció módja közömbös (például lehet vezetékes vagy vezeték nélküli). A szerződő felek kiköthetik, hogy a bűncselekményt a biztonsági intézkedések megsértésével vagy számítástechnikai adatok megszerzésére irányuló, illetve más tisztességtelen céllal kövessék el.⁸

A büntetendő cselekményt jogosulatlanul kell elkövetni, ami azt jelenti, hogy ez a rendszer vagy a rendszer egy része jogosultjának vagy egyéb

⁵ Forrás: <http://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/society/20180418STO02004/facebook-cambridge-analytica-botrany-zuckerberg-valaszoljon-az-europaiaknak>
Letöltés ideje: 2018.07.21.

⁶ Lásd ehhez bővebben Mezei Kitti: A szervezett bűnözés az interneten. In: Mezei Kitti (szerk.): A bűnügyi tudományok és az informatika. PTE ÁJK – MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont. Budapest–Pécs, 2019. 125–147. o.

⁷ Az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezménye, amelyet a 2004. évi LXXIX. törvénnyel hirdettek ki Magyarországon.

⁸ Council of Europe: Explanatory Report to the Convention on Cybercrime. European Treaty Series – No. 185. 2001. 9–10. o.

jogosultjának az engedélye nélkül történik (például a már említett engedélyezett tesztelés nem minősül ennek). Nem büntetendő azonban, ha a számítástechnikai rendszerhez ingyenes és nyilvános hozzáférés áll rendelkezésre.

Az Európai Parlament és Tanács 2013/40/EU irányelve az információs rendszerek elleni támadásokról⁹ (a továbbiakban: 2013-as irányelv) is hasonlóan határozza meg a jogosulatlan belépés fogalmát, mert jogosulatlanak minősül minden olyan magatartás – ideértve a belépést, beavatkozást vagy adatszerzést is –, amelyet a rendszernek vagy a rendszer részének tulajdonosa vagy egyéb jogosultja nem engedélyezett, vagy amelyet a nemzeti jog nem tesz lehetővé.

A rendszert érintő jogellenes beavatkozással (3. cikk) kapcsolatban kimondja, hogy a tagállamoknak meg kell hozniuk a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a valamely információs rendszerhez vagy annak egy részéhez való, szándékosan és jogosulatlanul történő hozzáférés legalább a súlyosabb esetekben bűncselekménynek minősüljön akkor, ha a bűncselekményt valamely biztonsági intézkedés megsértésével követték el.

A tagállamok kötelesek az informatikai bűncselekményeket (3–7. cikk) szabadságvesztéssel büntetni, amelynek a felső határa – legalább a súlyosabb esetekben – két év, valamint biztosítaniuk kell, hogy az ezekre való felbujtás vagy az elkövetésükhöz nyújtott bűnsegély is bűncselekménynek minősüljön.

Azonban a 2013-as irányelv nem állapít meg büntetőjogi felelősséget abban az esetben, ha a bűncselekmény objektív kritériumai teljesülnek, de a cselekményt nem jogsértő szándékkal követték el, például az érintett személy nem tud arról, hogy az adott hozzáférés jogosulatlanak minősül, vagy az információs rendszerek tesztelésével/védelmével bízták meg (például egy cég kijelöl valakit a biztonsági rendszere tesztelésére). Ezenkívül az információs rendszerekhez való hozzáférést felhasználói szabályzat vagy szolgáltatási feltételek révén korlátozó szerződéses kötelezettségek

⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU irányelve (2013. augusztus 12.) az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról. HL L 218/8. 2013.8.14.

vagy megállapodások, valamint a munkáltató információs rendszereihez való magáncélú hozzáféréssel és azok magáncélú használatával kapcsolatos munkaügyi jogviták nem vonhatnak maguk után büntetőjogi felelősséget, amennyiben a hozzáférés az említett körülmények között minősülne jogosulatlannak, és ezáltal a büntetőeljárás kizárólagos alapját képezné. Nem érinti az információhoz való hozzáférésnek a nemzeti és az uniós jogszabályokban meghatározott jogát, ugyanakkor ez a jog nem szolgálhat az információhoz való jogellenes vagy önkényes hozzáférés igazolásául.

A jogosulatlan belépés hazai szabályozása

Az 1980-as évek második felében a hazai büntetőkódexbe először a számítógépes csalás tényállását iktatták be, amelynek megfogalmazásakor rendszerint a hagyományos csalás tényállásának szerkezetét követték, beépítve a magatartások megtévesztő jellegét és a jogtalan haszonszerzési célzatot. Kezdetben a Legfelsőbb Bíróság döntése például befejezett csalásként értékelte azt a büntetendő magatartást, amikor a számítógép-kezelő terhelte az őt terhelő hátralék összegét valótlan adat betáplálásával egyenlítette ki.¹⁰ Rövid időn belül azonban egy új és önálló tényállás megalkotása vált szükségessé, ezért a számítógépes csalás az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: 1978. évi Btk.) 300/C. §-ába lett beiktatva. Emellett a bankkártyával elkövetett tényállásokat is beemelték, amelyek ugyancsak a számítástechnikai eszközökkel elkövetett, illetve azok ellen irányuló bűncselekmények büntethetőségét teremtették meg. Már ebben az időszakban is felmerült a számítógépes adatok kikémlelésének szankcionálása, illetve az „*elektronikus betörés*” önálló bűncselekménnyé nyilvánítása. Azonban még hiányoztak a törvényből a számítógépes elkövetéssel kapcsolatos speciális definíciók is, mint például a számítógépnek, a számítógépes adatnak és az adatfeldolgozásnak a fogalma. Jelentős változásokat még az 1999. évi CXX. törvény hozott, mert a nagy nyilvánosság általános részi fogalmát kiterjesztette az elektronikusan rögzített információ távközlő hálózaton való közzétételére is.

¹⁰ BH 1989/184.

Végül a Budapesti egyezményben foglalt büntetőjogi rendelkezésekkel összhangban léptette életbe a 2001. évi CXXI. törvény a számítástechnikai rendszer és adatok elleni bűncselekmény (1978. évi Btk. 300/C. §), valamint a számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása elnevezésű bűncselekmények (1978. évi Btk. 300/D. §) tényállásait, ami koncepcionálisan új szabályozást teremtett. Ezeket a bűncselekményeket azonban ekkor még a gazdasági bűncselekmények című XVII. fejezetben helyezték el, de ezt a megoldást kritikaként érte, hogy nem juttatta megfelelően kifejezésre a védendő értékek sokféleségét.

A számítógépes csalás helyébe iktatott új tényállás már büntetni rendelte a számítástechnikai rendszerbe történő jogosulatlan belépést, valamint a számítástechnikai rendszer és az abban tárolt, feldolgozott, kezelt vagy továbbított adatok sértetlensége elleni cselekményeket is. Ezt kiegészítette a számítástechnikai rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés kijátszása, amely már az alapcselekmények elkövetését lehetővé tévő feltételek biztosítását is „*sui generis*” bűncselekményként rendelte büntetni.¹¹

Az egyes országok az informatikai bűncselekményeket külön törvényben szabályozzák (például Egyesült Államok), míg mások azt a szabályozási megoldást alkalmazzák, hogy a nemzeti büntető törvénykönyvükben vagy egy önálló fejezetben (például Franciaország), vagy a különös részben szétszórtan helyezik el a tényállásokat (például Németország).

Az információs társadalom jellemző indikátora az infokommunikációs eszközök általános elterjedtsége és használata, amely változásokat eredményezett a társadalmi viszonyok szinte valamennyi területén. Az informatikai környezet egyrészt megteremtette a már létező társadalmi értékek új szféráját, másrészt egészen új, a büntetőjog által védett értékeket hozott létre.¹²

¹¹ Molnár Gábor: XLIII. fejezet – Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények. In: Kónya Sándor (szerk.): Magyar Büntetőjog – Kommentár a gyakorlat számára (Harmadik kiadás). HVG-ORAC Kiadó. Budapest, 2016. 971–972. o.

¹² Szathmáry Zoltán: Bűnözés az információs társadalomban – Alkotmányos büntetőjogi dilemmák az információs társadalomban. Doktori Értekezés (PTE ÁJK). Budapest, 2012. 16. o.

2009-ben Nagy Zoltán már azt az álláspontot képviselte, hogy az informatikai bűncselekmények a tárgyi oldalon mutatkozó hasonlóságok, szoros összefüggések miatt önálló fejezetet fognak alkotni.¹³ A 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.) a 2013-as irányelvnek megfelelően – eleget téve a jogharmonizációs kötelezettségnek – átalakította a kibercselekményekre vonatkozó szabályozást mind elnevezésben, mind tartalmilag, mert már a gazdasági bűncselekményektől külön, a XLIII. fejezetbe került, „*A tiltott adatszerzés és információs rendszerek elleni bűncselekmények*” címmel. A korábbi „*számítástechnikai rendszer*” terminológia helyébe az „*információs rendszer*” lépett.

A bűncselekmény jogi tárgya az információs rendszerek megfelelő működéséhez és a bennük tárolt, feldolgozott, továbbított adatok megbízhatóságához, hitelességéhez, valamint titokban maradásához fűződő társadalmi-gazdasági érdek.¹⁴ Nagy álláspontja szerint e tényállás különböző bekezdései eltérő jogi tárgyat hivatottak védeni, így az (1) bekezdés az információs rendszerek integritását és biztonságát. A (2) bekezdés (a) pontja e rendszer biztonságos működését, míg a (b) pont az elektronikus adatok megbízhatóságához, hitelességéhez fűződő érdeket, valamint a tartalmuktól függően az azok által megtestesített értéket, és utóbbiak minősülnek a súlyosabb jogtárgysértésnek.¹⁵

Lényeges azonban kiemelni, hogy ez a tényállás továbbra is csak a számítástechnikai jellegű, szoftveres úton elkövetett támadások ellen biztosít büntetőjogi védelmet. A számítógép mechanikus védelmét ma is a rongálás törvényi tényállása látja el.¹⁶ A büntetőkódex három külön fordulattal ha-

¹³ Nagy Zoltán András: Bűncselekmények számítógépes környezetben. Ad librum. Budapest, 2009. 61. o.

¹⁴ Karsai Krisztina: XLIII. fejezet – Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények. In: Karsai Krisztina (szerk.): Kommentár a Büntető törvénykönyvhöz. Complex Kiadó. Budapest, 2013. 898. o.

¹⁵ Nagy Zoltán András: XLIII. fejezet – Tiltott adatszerzés és az információs rendszer elleni bűncselekmények. In: Tóth Mihály – Nagy Zoltán András (szerk.): Magyar büntetőjog: Különös rész. Osiris. Budapest, 2014. 594–595. o.

¹⁶ Molnár (2016): i. m. 946. o.

tározza meg a bűncselekmény elkövetési magatartásait, és valamennyi fordulat elkövetési tárgya az információs rendszer¹⁷, amelynek betöltött funkciója a meghatározó.¹⁸ Manapság már az okostelefonok is rendelkeznek olyan processzorral, mint egy hagyományos asztali számítógép, valamint egyre több más „okos” eszköz is erős kapacitással bír. Éppen ezért az elkövetők már a különböző IoT (Internet of Things) eszközöket¹⁹, például routereket, biztonsági kamerákat vagy akár az okos televíziókat és egészségügyi berendezéseket veszik célba egy-egy kibertámadás során, sőt az önvezető járművek is könnyedén válhatnak majd a hackertámadások célpontjaivá.²⁰

A Btk. 423.§-ában a tisztán informatikai bűncselekménynek minősülő információs rendszer vagy adat megsértésének tényállását találjuk, amelynek (1) bekezdése értelmében büntetendő, aki információs rendszerbe az információs rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés megsértésével vagy kijátszásával jogosulatlanul belép, vagy a belépési jogosultsága kereteit túllépve vagy azt megsértve bent marad, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Az (1) bekezdésben meghatározott enyhébb súlyú alapeset az információs rendszerbe történő jogosulatlan belépést nyilvánítja büntetendő cselekménnyé, amelynek két esete különböztethető meg. A jogosulatlan belépés irányulhat az elkövető által felhasznált számítógépre vagy a rajta keresztül elérhető védett számítógépes hálózatra (például intézményi belső

¹⁷ Btk. 459.§ 15. pontja értelmében „*információs rendszer minden olyan berendezés – vagy egymással kapcsolatban lévő ilyen berendezések összessége –, amely automatikusan végez adatfeldolgozást, azaz adatok bevitelét, kezelését, tárolását, továbbítását látja el*”.

¹⁸ Tóth Mihály: Alkothatók-e az informatikai bűnözés változatos formáit lefedni képes büntetőjogi tényállások? In: Gál István László – Nagy Zoltán András (szerk.): Informatika és büntetőjog. PTE ÁJK. Pécs, 2006. 184. o.

¹⁹ Lásd bővebben Sara Sun Beale – Peter Berris: Hacking the Internet of Things: Vulnerabilities, dangers, legal responses. Duke Law & Technology Review, Vol. 16, No. 1. 162–204. o.

²⁰ Ambrus István: Az autonóm járművek és a büntetőjogi felelősségre vonás akadályai. In: Mezei Kitti (szerk.): A bűnügyi tudományok és az informatika. PTE ÁJK–MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont. Budapest–Pécs, 2019. 10–11. o.

Mezei Kitti: A jogosulatlan belépés, avagy a hacking szabályozása a büntetőjogban

hálózat, úgynevezett intranet, vagy az internet részét képező hálózat, például egy banki rendszer).

A bűncselekmény megállapításához szükséges, hogy az információs rendszer technikai intézkedéssel biztosított védelemmel legyen ellátva, és ez a védelem aktív legyen, azaz rendelkezzen például felhasználói azonosítóval és jelszóval vagy egyéb védelemmel. Tehát nem tekinthető jogosulatlanul a belépés abban az esetben, ha az információs rendszer nem védett, illetve a védelem nincs aktiválva, mert ezek konjunktív feltételek a bűncselekmény megállapíthatóságához.²¹ Továbbá az elkövetési mód meghatározása szerint a bűncselekmény megvalósul, ha a belépés a védelmi intézkedés megsértésével vagy kijátszásával történik, például a biztonsági rendszer hiányosságait kihasználva lépnek be jogosulatlanul vagy a jogosult jelszavával, belépési kódjával, amelynek megszerzési módja azonban közömbös (például történhet megtévesztéssel, kifürkészéssel, kódtörő programmal, „*social engineering*”, vagyis pszichológiai manipulációval, vagy elképzelhető, hogy a felhasználó hanyagsága folytán jut hozzá az elkövető). Például a német büntető törvénykönyv (StGb) 202a. §-a is hasonlóan megköveteli a hacking megállapításához, hogy a jogosulatlan belépést a rendszer technikai védelmének kijátszásával valósítsák meg.²²

A kiberbiztonságban a leggyengébb láncszem az ember. Az esetek döntő többségében ugyanis minden sikeres támadás mögött a sértetti közrehatás áll, és éppen ezért az elkövetők gyakran előnyben részesítik a social engineering támadásokat – mint például az adathalászatot (phishing) – a technikai jellegű megoldások alkalmazása helyett. Kevin Mitnick szerint a pszichológiai manipuláció könnyedén megkerüli a technológiai akadályokat (például tűzfalat vagy egyéb védelmet) a befolyásolás és megtévesztés segítségével.²³

²¹ Nagy (2014): i. m. 594–595. o.

²² Alexander Niethammer – Steffen Morawiets: Germany: Cybersecurity 2019
Forrás: <https://iclg.com/practice-areas/cybersecurity-laws-and-regulations/germany>

²³ Kevin D. Mitnick: A megtévesztés művészete. „*A social engineering a befolyásolás és rábeszélés eszközével megtéveszti az embereket, manipulálja, vagy meggyőzi őket, hogy a social engineer tényleg az, akinek mondja magát. Ennek eredményeként a social engineer*

A bűncselekmény nem célzatos, ezért az elkövetésnek nem feltétele az sem, hogy haszonszerzési, károkozási vagy egyéb hasonló célzattal történjen. Az sem követelmény továbbá, hogy az információs rendszerben tárolt adaton az elkövető később bármilyen műveletet végezzen, vagy akár a rendszer működését akadályozza. Önmagában tehát a jogosulatlan belépés is büntetendő (mere hacking). Amennyiben ezt további jogosulatlan műveletek követik – például adatok törlése, hozzáférhetetlenné tétele –, akkor már a következő bekezdések egyik fordulata valósul meg és beleolvad, a súlyosabb jogtárgysértésre figyelemmel (Btk. 423. § (2) bek. a) és b) pont).²⁴

A jogosulatlan belépés tipikus eseteként említhető az úgynevezett „*wardriving*” vagy „*wireless hacking*”, a vezeték nélküli hálózatok jogosulatlan használata. A wifikapcsolatok kialakításának több formája van: a nyilvános hálózatokhoz bárki szabadon csatlakozhat, mindenféle korlátozás nélkül. Nyilvános, de zárt hálózatok is rendelkezésre állhatnak, amelyek esetében egy speciális szoftver gondoskodik arról, hogy a hálózatot egy kód ismeretében lehet használni korlátozott ideig. A privát hálózatok esetében a hozzáférést titkosítják, általában tűzfal és jelszó használatával korlátozzák. Ezek a hálózatok saját használatra lettek kialakítva, jelszóvédelemmel, ezért kizárólag a jelszó ismeretében lehet csatlakozni hozzájuk. Azonban előfordul, hogy a tulajdonos akaratlanul védelem nélkül, „nyitva” hagyja a hálózatot. Ha a felhasználó az adatforgalom után fizet a szolgáltatója felé, akkor jelentős kárt okozhat nála a jogosulatlanul rácsatlakozó személy. A wifihálózatok további veszélyforrást jelentenek, mert rajtuk keresztül jogosulatlanul be tudnak lépni az információs rendszerekbe, illetve lehetőség van a hálózaton keresztül továbbított kommunikáció kifürkészé-

– *technológia használatával vagy anélkül – képes az embereket információszerzés érdekében kihasználni.*”

²⁴ Szathmáry Zoltán: A számítástechnikai bűncselekmények és rendszertani elhelyezésük. Jogtudományi Közlöny 2012/4. 173–174. o.

sére is. Azonban csak akkor valósítja meg a hálózatot jogosulatlanul használó személy a 423. § (1) bekezdését a „wifilopással”,²⁵ ha a hálózat aktív védelemmel van ellátva és ezt sérti meg, különben nem.²⁶

Érdekességként megemlítendő az első nagy médiavisszhangot keltő hazai hackerügy, az Elender-per. 1999 decemberében az elkövetők beléptek a szolgáltató rendszerébe, feltelepítettek egy lehallgatóprogramot, és így később megszerezték az Elender mintegy 35 ezer ügyfelének azonosítóját. A jelszavak birtokában a cég honlapját kicserélték egy maguk által szerkesztettre, amin közzétették a birtokukba jutott felhasználói jelszavakat. A cég emiatt kénytelen volt leállítani a szerveret, így a sok ezer ügyfél által igénybe vett szolgáltatások szüneteltek. Miután az elkövetők birtokába jutott a cég egyik informatikai igazgatójának jelszava, nyilvánosságra tudtak hozni rendszergazda-jogosultságot biztosító jelszavakat is, akkor emiatt már három napra leállt a teljes rendszer. A hatályos szabályozás szerint bűncselekményt valósítottak meg, azonban a cselekmény elkövetésének időpontjában az 1978. évi Btk. még nem szabályozta az informatikai bűncselekményeket, ezért az ügyészség közérdekű üzem működésének megzavarása és magántitok jogosulatlan megismerése miatt emelt vádat, de ez alól a bíróság másodfokon felmentette őket.²⁷

A jogosulatlan belépéssel kapcsolatban fontos a már korábban vizsgált etikus hacking kérdését is áttekinteni a hazai szabályozás fényében: ez különösen aktuálissá vált, mert az elmúlt években több magyarországi esetre is fény derült, amelyek éles vita tárgyát képezték.

Az első eset során egy fiatal hacker 50 forintért vett bérlettel mutatott rá a BKK és T-Systems által üzemeltetett e-jegyrendszer hiányosságára, ami végül feljelentéssel zárult a jegyértékesítési rendszert ért informatikai tá-

²⁵ Lásd Blutmann László – Karsai Krisztina – Katona Tibor: Miért nem lehet a vezeték nélküli internet a lopás elkövetési tárgya? *Bűnügyi Szemle* 2008/1. 42–49. o.

²⁶ Nagy Zoltán András: *Bűncselekmények számítógépes környezetben*. Ad librum Kft. Budapest, 2009. 272–273. o.

²⁷ Varga Árpád: Az informatikai bűnözés fogalmi meghatározása, csoportosítása és helye a hazai jogfejlődésben. In *Medias Res* 2019/1 szám. 163–164. o.

madás miatt. A vádemelésre végül nem került sor, mert az ügyészség megállapította, hogy a hacker célja valóban a biztonsági rés feltárása és ennek közlése volt a BKK felé. A rendszerhibáról való kétséget kizáró meggyőződéshez szükség volt a vásárlás befejezésére. Mindezekre tekintettel az ügyészség szerint a cselekmény nem volt veszélyes a társadalomra, ami a bűncselekmény megállapításának a feltétele. Emellett a hacker bejelentése közérdekű bejelentésnek minősül, ez pedig a büntethetőséget kizáró ok.²⁸

A másik esetben egy programozónak tanuló hallgató a Magyar Telekom oldalán található nyilvános dokumentumban talált információk alapján jutott hozzá egy rendszergazdai jelszóhoz, amellyel hozzá tudott férni a Telekom teljes belső hálózatához, és erről a biztonsági résről később tájékoztatta a céget. Ezt követően azonban további, újabb sebezhetőséget talált, és ezt kihasználva lépett be újból a rendszerbe, a vállalat kifejezett kérése ellenére, aminek eredményeképpen a Telekom ismeretlen tettes ellen tett feljelentést. Az ügyészség vádat emelt az információs rendszer megsértéséért, még hozzá annak minősített esetéért, mert a meghackelt szerver a hírközlő hálózat része volt, ezért a Btk. 459. § (1) bekezdés 21. pontja alapján közérdekű üzemnek minősül.²⁹ Végül a Szolnoki Járásbíróság információs rendszer vagy adat folytatólagosan elkövetett megsértése büntetőben mondta ki bűnösnek a hackert, és 600 ezer forint pénzbüntetésre ítélte jogerős ítéletében.

Mindezekre tekintettel a bírónak a konkrét esetben a tényállás kimerítése mellett van-e olyan társadalmilag fontos és méltányolható érdek, ami miatt a cselekmény jogellenessége hiányzik, és ezért nem veszélyes a társadalomra? Karsai Krisztina szerint büntetőjogi értelemben azt kell vizsgálni, hogy mihez fűződik nagyobb társadalmi érdek: a személyes adatok biztonságához, vagy a biztonsági rések fenntartásához? A bíró tehát vizs-

²⁸ Forrás: <https://jogaszvilag.hu/napi/bkk-botrany-fellelegezhet-az-etikus-hacker/>
Letöltés ideje: 2019.11.05.

²⁹ Forrás: <http://ugyeszseg.hu/valasz-a-tarsasag-a-szabadsagjogokert-tasz-etikus-hacker-ugyeben-tett-allitasaira/>
Letöltés ideje: 2019.11.05.

gálja ezt a kérdést, és a bizonyítékok alapján kialakult meggyőződése szerint megállapíthatja a társadalomra veszélyesség hiányát, s így felmentheti az illetőt. Azonban az e tevékenység mögött húzódó szándékot is mindig figyelembe kell venni.³⁰

Ambrus István véleménye szerint a bíróság a vizsgálat tárgyává teheti például azt is, hogy a terhelt eljárása tekinthető-e közérdekű bejelentésnek, vagy sem.³¹ A közérdekű bejelentés olyan körülményre hívja fel a figyelmet, amelynek orvoslása vagy megszüntetése a közösség vagy az egész társadalom érdekét szolgálja, vagyis a bejelentő jelen esetben a közérdek védelme érdekében realizálja magát az elkövetési magatartást. A közérdekű bejelentés javaslatot is tartalmazhat.³²

A bűncselekmény alanya az első fordulatban a belépésre jogosultsággal nem rendelkező személy lehet, míg a második fordulat esetén az adott személy rendelkezik erre vonatkozó engedéllyel.

Áttérve a jogosulatlan belépés második fordulatára, ami akkor valósul meg, ha az elkövető az engedélyezett belépést követően a jogosultsága területi vagy időbeli kereteit meghaladja, illetve a jogosultságot más módon, szándékosan megsérti az információs rendszerben való bennmaradásal. E fordulat alaki bűncselekményt határoz meg.³³

A Kúria kimondta, hogy a büntetőjog alapelveivel összhangban a jogosultság keretein való túllépés is akkor minősül bűncselekménynek, ha az egyben a rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés megsértésével vagy kijátszásával történik (például más jelszavának a felhasználásával). Ugyanis ha valakinek van jogosultsága az információs rendszerbe történő

³⁰ Forrás: <https://qubit.hu/2019/02/04/torvenyt-sertett-az-etikus-hacker-de-ha-nem-jelent-veszelyt-a-tarsadalomra-a-birosagnak-fel-kell-mentenie>
Letöltés ideje: 2019.11.05.

³¹ Forrás: <https://qubit.hu/2019/02/04/torvenyt-sertett-az-etikus-hacker-de-ha-nem-jelent-veszelyt-a-tarsadalomra-a-birosagnak-fel-kell-mentenie>
Letöltés ideje: 2019.11.05.

³² 2013. évi CLXV. törvény a panaszokról és a közérdekű bejelentésekről 1.§ (3) bekezdése

³³ Molnár Gábor Miklós: XL. fejezet – A pénzmosás. In: Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál (szerk.): Büntetőjog II. – Különös rész. HVG-ORAC Kiadó. Budapest, 2018. 947. o.

belépéshez, akkor pusztán e jogosultság kereteinek túllépése nem éri el azt a veszélyességi szintet, mint amit az első fordulat megkíván. Tehát önmagában a jogosultság kereteinek túllépésével való belépés vagy bennmaradás nem büntetendő, amennyiben nem valamely biztonsági intézkedés megsértésével valósul meg, vagy nem kapcsolódik össze további tisztességtelen célzattal – például jelentős érdeksérelemmel, jogtalan károkozási, haszonszerzési célú adatszerzéssel vagy -manipulálással, vagy a rendszer megzavarásának szándékával, illetve eredményével –, mert ennek hiányában a magatartás társadalomra veszélyessége csekély.

Az említett eset során a védelem utalt a jelenlegi rendőrségi gyakorlatra is, amely szerint bárkit megbízhatnak felettesei a tevékenységi körétől eltérő, bármilyen kiegészítő vagy akár érdemi feladat elvégzésével is szóbeli parancs, utasítás útján, írásbeli nyom nélkül, így álláspontja szerint kizárólag szubjektív elhatározás kérdése, hogy az ilyen, nem az adott munkakörhöz tartozó feladatok elvégzése során az informatikai rendszerbe való belépés miatt mikor és kit vonnak felelősségre.³⁴

A jogosulatlan hozzáférés szabályozása az Egyesült Államokban

Az Egyesült Államokban szövetségi rendszer működik, ezért a kiberbűnözés elleni fellépés is kétszintű. A szövetségi szintű szabályozás egységes, területi hatálya az Egyesült Államok egészére kiterjed, míg az egyes állami szintek egymástól eltérhetnek, és csak az adott államok területén érvényesek. Jelen írásom kizárólag az előbbit érinti, méghozzá a – kifejezetten az informatikai bűncselekmények szabályozását célzó – Computer Fraud and Abuse Act vonatkozó rendelkezéseit (CFAA).³⁵

³⁴ BH 2017.12.392. Ezzel kapcsolatban Parti Katalin vizsgálta, hogy a hacking szabálysértésként való felfogása mennyiben lenne hatékonyabb és nagyobb visszatartó erejű szankció. Lásd Parti Katalin: Gondolatok a számítástechnikai adatok és rendszerek elleni bűncselekmények tényállásairól. Büntetőjogi Kodifikáció 2005/2. 38. o.

³⁵ Eoghan Casey: Digital Evidence and Computer Crime. Amsterdam, Elsevier, 2012. 85. o.; valamint lásd ehhez még: Sorbán Kinga: Az informatikai bűncselekmények elleni fel-

A CFAA-ban szabályozott bűncselekmények egy része a „*jogosulatlan hozzáférést*” követeli meg (1030. § (a)(3), (a)(5)(B), (a)(5)(C)), míg más rendelkezések a „*jogosulatlan hozzáférést*” vagy a „*jogosultságának kereteit túllépve*” történő elkövetést (1030. § (a)(1), (a)(2), (a)(4)) is. A törvény azonban a „*jogosulatlan hozzáférés*” (unauthorised access) fogalmának meghatározásával adós maradt. Azonban a széles körben elfogadott álláspont szerint a hozzáférés nemcsak a szűken vett „belépést” foglalja magában, hanem többek között a számítógép használatát is.

A CFAA a „*jogosulatlan hozzáférés*” keretében általában azokat az eseteket szabályozza, amelyek során az elkövetők „kívülálló” személyekként (outsiders) követik el a bűncselekményeket, mint például a külső támadást indító hackerek, míg a „*jogosultság kereteinek túllépése*” esetén olyan engedéllyel rendelkező, „bennfentes” személyekről (*insiders*) van szó, mint például az alkalmazottak. A megkülönböztetés alapja a rendszerhez való hozzáférési jogosultság. Azok a személyek, akik hozzáférési jogosultsággal rendelkeznek a számítógéphez, általában kizárólag akkor vonhatók büntetőjogi felelősségre, ha szándékosan okoznak kárt. Ezzel szemben a kívülállók a szándékos károkozáson kívül a gondatlanságból bekövetkezett eredményért is büntethetők.³⁶

Fontos, hogy a bűncselekményeket megalapozó hozzáférésnek jogosulatlannak kell lennie, amelynek alapját a Budapesti egyezménynél tárgyalt fogalom képezi, vagyis annak minősül, ha az adott magatartást a tulajdonos vagy egyéb jogosult nem engedélyezi.

A hozzáférés korlátozása vagy megtagadása két módon történhet: a technikai védelem alkalmazásával (code-based restriction) vagy szerződés (contract-based restriction) alapján.³⁷ A „kód” szerinti szabályozás esetén

lépés az Egyesült Államokban. Themis 2016/1. 150–170. o. és Dornfeld László: A kiberbűncselekmények szabályozásának története az Egyesült Államokban és Európában. Miskolci Doktoranduszok Jogtudományi Tanulmányai 16. 67–86. o.

³⁶ U.S. Department of Justice: Computer Crime and Intellectual Property Section Criminal Division: Prosecuting Computer Crimes. 2015. 5–6. o.

³⁷ Orin Kerr szerint a jogosulatlan belépés esetén kizárólag a kódalapú védelem jöhet szóba, mert a szerződésalapút nehezebb meghatározni ez esetben. Azonban a jogosultság kereteinek túllépése esetén elismeri a szerződésalapú korlátozás létjogosultságát. Orin

a tulajdonos valamilyen technikai intézkedést tesz a hozzáférés korlátozása érdekében, például felhasználónevet és jelszót ad meg a fiókhozzáféréshez. Aki ezt kijátssza akár csak jelszóalálgatással vagy technikai eszköz használatával, az jogosulatlanul fér hozzá.

A szerződéssel történő szabályozás gyengébb alapokon nyugszik: a tulajdonos határozza meg a hozzáférés feltételeit, ez történhet formálisan vagy informálisan, valamint kifejezetten vagy hallgatólagosan. Például ilyen lehet a munkaszerződés vagy a használati feltételeket tartalmazó szabályzat. A szerződéssel történő korlátozás nagymértékben függ attól, hogy a szerződési feltételek mennyiben vannak pontosan és részletesen meghatározva.

Orin Kerr hasonlata szerint a kettő közötti különbség úgy ragadható meg, hogy a kódalapú korlátozás esetén becsukjuk és egyben bezárjuk az ajtót, hogy idegenek ne tudjanak bejönni, míg a szerződésalapú korlátozás ahhoz hasonlítható, amikor az ajtót nyitva hagyjuk és kiteszünk egy táblát, hogy „*Idegeneknek belépni tilos*”.³⁸

Kerr felhívja a figyelmet arra, hogy ez esetben különösen jelentős szerepe van a „*mens rea*”³⁹ vizsgálatának. Általánosságban a CFAA a szándékos vagy tudatos elkövetést követeli meg a felelősségre vonáshoz. Ez azt jelenti, hogy az illető tudatának át kell fognia, hogy az általa tanúsított magatartás nem engedélyezett számára. További kérdéseket vet fel például, ha egy alkalmazottat elbocsátanak – egyúttal a jogosultságát is megvonják –, és ezt követően fér hozzá a volt munkáltatója rendszeréhez. Ehhez példaként említendő a United States vs. Shahulhameed-ügy, amikor a Toyota

Kerr: Cybercrime's Scope: Interpreting 'Access' and 'Authorization' in Computer Misuse Statutes. 78 N.Y.U. L. Rev. 1596 (2003). 1662–1663. o.

³⁸ Kerr (2003): i. m. 1662–1663. o.

³⁹ Az angolszász jog szerint akkor állapítható meg a bűncselekmény elkövetése, ha megtörtént a bűnös cselekmény („*actus reus*”, a bűnös tett), és arra az elkövető tudatállapota kiterjedt, azaz a cselekményt ő követte el, annak megtörténtét kívánta („*mens rea*”, a bűnös tudat). Mindkét fogalmi elemnek meg kell valósulnia ahhoz, hogy a bűncselekmény megállapítható legyen.

Motors elbocsátotta informatikus alkalmazottját, azonban a vállalati hozzáférését még nem vonták vissza technikai értelemben, így ezt kihasználva, a rendszerbe belépve adatokat módosított és akadályozta a szerverek működését. A bíróság ezt úgy értékelte, hogy jogosulatlanul fért hozzá a rendszerhez, és felelősségre vonta ezért.⁴⁰ Ezenkívül említi a Steele-ügyet, amikor az elbocsátott alkalmazottól elvették a céges laptopját, belépőkártyáját, és aláírtak vele egy nyilatkozatot, hogy a jövőben már nem férhet hozzá a volt munkáltatója számítógépes rendszeréhez. Ezután mégis több alkalommal használta azt, és ezért felelősségre vonták. Ez azzal magyarázható, hogy már visszavonták a hozzáférési jogosultságát, és a körülményekből tudott erre következtetni, azonban vannak olyan esetek, amikor ez nem ennyire nyilvánvaló.⁴¹

A másik érdekes kérdés, miként minősíthető az úgynevezett „*port scanning*”, amely tesztelést általában a kiberbiztonsági szakértők és crackerok is el szokták végezni, hogy feltérképezzék a hálózat nyitott és sebezhető portjait, azonban a bíróság szerint ez nem minősül az 1030.§ szerinti jogosulatlan hozzáférésnek.⁴²

A CFAA a „*jogosultsága keretének túllépését*” az 1030. § (e)(6) pontjában definiálja, melynek értelmében azt jelenti, hogy az adott személy „*jogosultsággal rendelkezik a számítógéphez történő hozzáféréshez, és e jogosultság felhasználásával információt szerez meg vagy módosít a számítógépen, azonban jogosultsága a megszerzésre vagy a módosításra nem terjed ki*”. Ennek megfelelően a vádhatóság részéről azt kell bizonyítani, hogy az adott személy hozzáférési jogosultsága hogyan lett korlátozva, valamint e korlátozást hogyan lépte túl annak érdekében, hogy megszerezze vagy módosítsa az információt a számítógépen. Előbbi bizonyítása egyszerű, ha a terhelt jogosultságának kereteit írásba foglalták (például számítógéphasználati szabályzat, munkaszerződés vagy titoktartási szerződés).

⁴⁰ Orin Kerr: *Computer Crime Law*. Fourth Edition. West Academic Publishing. 2018. 48–51. o.

⁴¹ Orin Kerr: *Norms of computer trespass*. *Columbia Law Review* Vol. 116. 2016. 1182. o.

⁴² Kerr (2018): i. m. 37. o.

A legvitatottabb kérdésként merül fel a jogirodalomban és a joggyakorlatban egyaránt, hogy vajon az adott személy túllépi-e a jogosultságai keretét, ha nem a meghatározott célból fér hozzá a számítógéphez. Ez különösen három esetben gyakori:

- ha az engedélyező fél kifejezetten megtiltotta a terheltnek, hogy meghatározott célból férjen hozzá a számítógéphez;
- ha az engedélyező fél kifejezetten megtiltotta a terheltnek, hogy az adataihoz meghatározott célból férjen hozzá, azonban a számítógéphez való hozzáférést ennek megfelelően nem tiltotta meg;
- ha az engedélyező fél nem tiltotta meg kifejezetten, hogy a terhelt az adatait „nem megfelelő” célra használja, de a terhelt az engedélyező fél érdekével ellenkező magatartást tanúsított.
- Az első eset a legkevésbé ellentmondásos, mert egyértelmű a célalapú korlátozás a terhelt hozzáférési jogosultságával kapcsolatban. A második eset már kérdéses, hiszen a sértett aláírathat az érintett személlyel egy titoktartási szerződést, amelyben hozzájárul, hogy nem használja fel a sértett információját személyes haszonszerzésre, de probléma merülhet fel, ha a megállapodás nem tartalmazza kifejezetten, hogy az illető nem férhet hozzá a sértett számítógépes rendszeréhez. Bár korlátozva lett az információ személyes felhasználása, de az nem, hogy az illető jogosultsága nem terjed ki a számítógépen található adatok megszerzésére vagy módosítására.⁴³
- A hatályos CFAA-ban szabályozott kiberbűncselekmények, amelyek a jogosulatlan hozzáféréshez kapcsolódnak, a következők:
 - nemzetbiztonsági információval való visszaélés (1030. § (a)(1)),
 - számítógéphez való jogosulatlan hozzáférés és információval való visszaélés (1030. § (a)(2)),
 - kormányzati számítógéphez való jogosulatlan hozzáférés (1030. § (a)(3)).

⁴³ U.S. Department of Justice: i. m. 8–11. o.

Zárógondolatok

Magyarországon az elmúlt években az informatikai bűncselekmények szabályozása a nemzetközi és uniós elvárásoknak megfelelően alakult. A Btk. hatályba lépésével már annak önálló fejezetébe lettek illesztve, ami mindenképpen üdvözítő megoldás és haladás az új védendő társadalmi értékek elismerése felé. A joggyakorlat egyes kérdéseket is megválaszolt, ugyanis a hacking rendelkezés második fordulatánál (Btk. 323.§ (1) bekezdés) a Kúria elvi élel mondta ki, hogy a jogosultság keretein való túllépés is akkor minősül bűncselekménynek – az első fordulat szerinti jogosulatlan belépéshez hasonlóan –, ha az egyben a rendszer védelmét biztosító technikai intézkedés megsértésével vagy kijátszásával történik.

A másik felmerült problémakör az etikus hackinghez kapcsolódik, amely sokszor éles vita tárgyát képezi, és visszavezethető arra, hogy hiányzik a megfelelő szabályozása és gyakorlata. A szakirodalmi álláspont szerint az információs rendszer tulajdonosa vagy egyéb jogosultja által más számára engedélyezett biztonsági tesztelés, illetve támadás tartozik ebbe a tevékenységi körbe. Erre utal rendelkezéseiben a Budapesti Egyezmény és a 2013-as irányelv is, amelyek szerint a büntetendő cselekményt jogosulatlanul kell elkövetni, ami azt jelenti, hogy ez a rendszer jogosultjának az engedélye nélkül történik. Ez különösen akkor vitatott, ha a hacker valamilyen sebezhetőségre hívja fel a figyelmet, különösen, ha a nagy nyilvánosság felé is közvetíti. A konkrét ügy során ezért a bíróságnak vizsgálnia kell az eset összes körülményére tekintettel a következőket: a hacker cselekménye mennyiben veszélyes a társadalomra, milyen szándék húzódott e magatartása mögött, valamint közérdekű bejelentésnek tekinthető-e az eljárása a megtámadott fél felé.

A hazai és amerikai szabályozást összevetve megállapítható, hogy utóbbi részletesebben szabályozza az egyes informatikai bűncselekményeket. Példaként említhető, hogy a jogosulatlan hozzáféréssel kapcsolatban több tényállást alkottak. Jelentős különbségek is tetten érhetők, azonban ez betudható annak, hogy a CFAA alapját az angolszász jogrendszer képezi. Az amerikai jog a védett számítógéphez való hozzáférés korlátozásának két

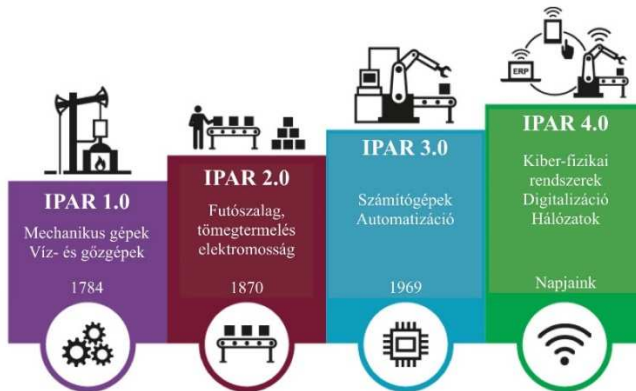
típusát határozza meg: a technikai védelem (code-based) és a szerződés (contract-based) alapján. A magyar szabályozás azonban megköveteli a technikai intézkedés megsértését vagy kijátszását a tényállásszerűséghez. A 2013-as irányelv is rögzíti, hogy például felhasználói szabályzat vagy szolgáltatási feltételek révén korlátozó szerződéses kötelezettségek vagy megállapodások nem vonhatnak maguk után büntetőjogi felelősséget. Hasonló elkövetői kör büntethető mindkét törvény alkalmazásában, így aki a hozzáférési jogosultsággal nem rendelkező (kívülálló) személy vagy jogosultsággal rendelkező, de ennek kereteit túllépő (bennfentes) személy. A CFAA legnagyobb hiányossága abban ragadható meg, hogy az egyes alapvető fogalmakat nem tisztázza, mint például „*a jogosulatlan hozzáférést*”, ezért ez a jogalkalmazókra hárul.

A digitális identitás menedzselése az Ipar 4.0 világában

Ipar 4.0

Az elmúlt évszázadokban a mindennapi élet megkönnyítését célzó, ipari forradalmak formájában megjelenő innováció fejlődést jelentett, valamennyi esetben egy új technológiai megoldásból fakadóan növekedett a termelő rendszerek hatékonysága. Az első ipari forradalom a XVIII. század végén az emberi és az állati izomerő kiváltását jelentette a gőzgép feltalálásával. A második során az elektromos áram elterjedése és a Ford nevéhez kötődő tömeggyártás feltalálása következett a XIX. század fordulóján. A harmadik ipari forradalom idején, a XX. század második felében az elektronika, valamint az információtechnológia fejlődésének köszönhetően megindult a gyártás automatizálása. Napjainkban a negyedik ipari forradalom, vagyis az adatok forradalma zajlik, ahol a termelésben a teljes ellátási láncok hálózata működtethető összehangoltan és automatizált módon. Az új, digitális forradalom alapjaiban változtatja meg az ipart, az üzleti életet, a gazdaságot, és a civil társadalmat is jelentős mértékben érinti. A leggyakrabban emlegetett területei a big data, a dolgok internete (IoT), a mesterséges intelligencia (AI), a robotika, az automatizáció, a digitalizáció, vagy éppen a 3D nyomtatás. A technológiai fejlődés és az intelligens információs rendszerek, az adatok valós idejű rendelkezésre állása robbanásszerű változásokat hoz magával.¹

¹ Obermayer Nóra: A jövő ma kezdődik – tudásmenedzsment-kihívások az Ipar 4.0 tükrében. In: Gaál Zoltán (szerk): Élni és dolgozni a digitális világban. Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete. 2018. 121–140. o.

1. számú ábra
Ipari forradalmak²

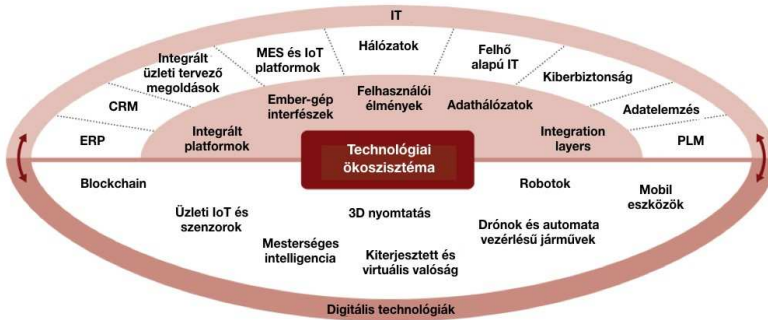
Az Ipar 4.0 technológiák erős informatikai háttere, növekvő kiforrottsága és elterjedtsége lesz jellemző a jövőben, ahol a vállalatok számára egyre könnyebben válnak elérhetővé a magasabb technológiai szintű gépek, robotok, rendszerek, amelyek az Internet segítségével valós időben képesek egymással kommunikálni és együttműködni. Egyre gyakoribb a folyamatszerzés optimalizálása a termelési, szolgáltatási folyamatokban, így a termelés mennyisége is növekszik. A folyamatok során a gépek alkalmasak a pontos, gyors munkavégzésre, ahol a hibák kockázata is egyre alacsonyabb.

Az információs rendszerek integráltságának, az adatok és információk rendelkezésre állásának, a magasabb automatizáltsági szintnek és az egységek közti együttműködésnek köszönhetően lehetőség van a hatékonyság növelésére. Az alkalmazott technológiák a vállalatok stratégiájának részévé válnak.

A PwC Strategy& 26 ország 1 155 vezetőjével készített felmérést a globális gyártó vállalatok körében az Ipar 4.0-val kapcsolatos nézeteikről.

² Forrás: simio.com.

Szerző saját szerkesztése

2. számú ábra
Technológiai ökoszisztéma ³

Az eredmények alapján egy digitális érettségi indexet alakítottak ki, amely az átalakulásban élen járók (digitális bajnokok) versenyképességének hátterét vizsgálja. A PwC tanulmánya szerint a globális gyártó vállalatok mindössze 10%-a nevezhető digitális bajnoknak – ezen vállalatok a digitalizációt olyan innovatív módon szemlélik, ami túlmutat az automatizáláson. Ázsiában a gyártók 19%-a ért el digitális bajnok státuszt, Amerikában 11%, míg az EMEA régióban csupán 5%. Az ipari berendezéseket gyártó vállalatok közül az autóiipari (20%) és az elektronikai vállalatok (14%) esetében a legnagyobb a digitális bajnokok aránya. Az autóiipari vállalatok működési folyamataikat már évtizedek óta optimalizálták, automatizálták és összekapcsolták, míg az elektronikai gyártók a kiszervezett gyártás élvonalában állnak. Az új technológiák alkalmazásától költségmegtakarítást és hatékonyságnövekedést várnak a megkérdezett vállalatok: a következő öt évben 16% számít költségmegtakarításra, a digitálisan legkevésbé érett vállalatoknak (digitális újoncok) pedig csupán 10%-a. A digitális bajnokok 90%-a kísérleti jelleggel is bevezetett néhányat (vagy tervezi bevezetésüket), ilyenek például az IoT (97%) vagy a robotika (90%). A digitális bajnokok egyharmada alkalmaz mesterséges intelligenciát a főbb működési

³ Forrás: PwC tanulmány alapján a szerző saját szerkesztése

területeken, elsősorban a manuális és a kognitív feladatok automatizálására. Ez az arány a digitális újoncok esetében csupán 2%.⁴

Mesterséges intelligencia

A mesterséges intelligencia előzményének legjelentősebb momentuma Alan Turing⁵ (1950) nevéhez és a Turing-teszt fogalmához fűződik. 1956-ban amerikai kutatók egy csoportja (akik automataelméletet, neurális hálókat és intelligenciát kutatták) 2 hónapra összeült Dartmouthban. A munkatalálkozó új áttöréshez nem vezetett, lényege a kapcsolati háló kiépítése volt, ugyanakkor McCarthy itt alkotta meg a terület ma is használatos új nevét, azaz a mesterséges intelligenciát (AI – artificial intelligence). Az AI egy olyan terület, ahol bonyolult, változó környezetben autonóm módon működő gépek építése a cél. A különböző definíciókat két szempont alapján csoportosítják, egyrészt a rendszer centrikusságát illetően, amely alapján lehet ember-centrikus (filozófiai megközelítés), vagy racionalitás-centrikus (mérnöki megközelítés), másrészt, hogy a rendszer gondolati folyamatok vagy viselkedés alapján jellemezhető-e. A két szempont kombinációja négyféle definíciócsoportot eredményezett.⁶

⁴ Global Digital Operations Study 2018 – Digital Champions How industry leaders build integrated operations ecosystems to deliver end-to-end customer solutions. PwC report. Forrás: www.strategyand.pwc.com/gx/en/insights/industry4-0/global-digital-operations-study-digital-champions.pdf

Letöltés ideje: 2020.05.03.

⁵ Turing, Alan M.: Computing Machinery and Intelligence. Mind, New Series Vol. 59, No. 236. Oxford University Press. 1950. 433–460. o.

Forrás: <http://phil415.pbworks.com/f/TuringComputing.pdf>

Letöltés ideje: 2020.05.03.

⁶ Obermayer Nóra (2018): i.m.

<p>Emberien gondolkodó (think humanly)</p> <p>A rendszer a végeredmény eléréséhez hasonlóan jusson el, mint az emberi gondolkodás.</p> <p><i>„Izgalmas, újszerű kísérlet, hogy a számítógépet gondolkodásra készítsük – tudatos gépek, e fogalom teljes és szó szerinti értelmében”</i></p> <p><i>(Haugeland)</i></p>	<p>Racionálisan gondolkodó (think rationally)</p> <p>A rendszer teljes környezetének ismerete nélkül is képes legyen racionális döntéseket hozni, a logika szabályaira támaszkodva.</p> <p><i>„A mentális képességek tanulmányozása számítási modellek segítségével”</i></p> <p><i>(Charniak és McDermott).</i></p>
<p>Emberien cselekvő (act humanly)</p> <p>A rendszer cselekedete legyen emberi.</p> <p><i>„Az olyan funkciókat teljesítő gépi rendszerek létrehozásának a művészete, amelyhez intelligencia szükséges, ha azt emberek teszik”</i></p> <p><i>(Kurzweil)</i></p>	<p>Racionálisan cselekvő (act rationally)</p> <p>A rendszer cselekvéseit annak érdekében végzi, hogy a legjobb eredményt érje el.</p> <p><i>„A számítástudomány azon ága, mely az intelligens viselkedés automatizálásával foglalkozik”</i></p> <p><i>(Luger)</i></p>

I. számú táblázat
A mesterséges intelligencia típusai

Az 50-es évek végén a kutatók nagy tervekkel foglalkoztak meg (világbajnok sakkprogram, univerzális gépi fordítás), kutatásuk fő iránya a problémamegoldó módszerek kidolgozása lett. Newell és Simon megalkottak egy általános problémamegoldó programot (General Program Solver, GPS), Samuel dámajátékot játszó programot írt. 1958-ban McCarthy megalkotta a Lisp programozási nyelvet, amely az elsődleges AI programozási nyelvvé vált. A 60-as évek végétől a szakértői rendszerek kifejlesztésére helyeződött a hangsúly, elsősorban az orvosi diagnosztika területén. A 70-

es évek elején megalkották a Prolog logikai programozási nyelvet, amely egy elterjedt eszköz a szakértői rendszerek fejlesztésében. A 80-as évek elején a japánok meghirdették „ötödik generációs számítógép” projektjüket, amelynek hatására USA és Európa vezető országai is hosszú távú kutatásokat indítottak, ezzel megkezdődött a AI termékek gyakorlati felhasználása. Számos területen (például orvosi diagnosztika, kémia, geológia, ipari folyamatirányítás, robotika) kezdtek szakértői rendszereket alkalmazni. Ebben az időszakban új és elfeledett technikák is napvilágot láttak, mint például a beszédfelismerés, a kézirás-felismerés, a robotika, a gépi látás, a gépi tanulás.⁷

A PwC tanulmány szerint napjainkban az AI alkalmazása továbbra is kezdeti szakaszban van. A legtöbb vállalat nagyra értékeli az AI nyújtotta lehetőségeket, de a felhasználási területek még csak kialakulóban vannak. A digitális bajnokok 52%-a szerint nincsenek megfelelő kompetenciák az AI rendszerek széles körű bevezetéséhez, és sokan vonakodnak a mesterséges intelligencia teljes körű bevezetésétől, mert bizonytalanok az AI-rendszerek által előállított adatok hasznosíthatóságával kapcsolatban. Az ázsiai vállalatok az AI területén is élen járnak: 15% jelentős AI megoldások kivitelezésébe kezdett, míg az EMEA régió esetén ez csupán 5%⁸. Az AI technológiák azonban nemcsak az iparban, de egyre inkább hétköznapi szolgáltatásokban is teret hódítanak. A Gartner Group hiperciklus görbéjét először 1995-ben alkalmazták a gyakorlatban a fogyasztók technológiai változásokkal kapcsolatos múltbeli, jelenlegi és jövőbeni attitűdjeinek bemutatására. Azóta a hiperciklus-elmélet általánosan elfogadott elemzési eszközzé vált az egyes IT alkalmazásokra épülő technikai, technológiai vál-

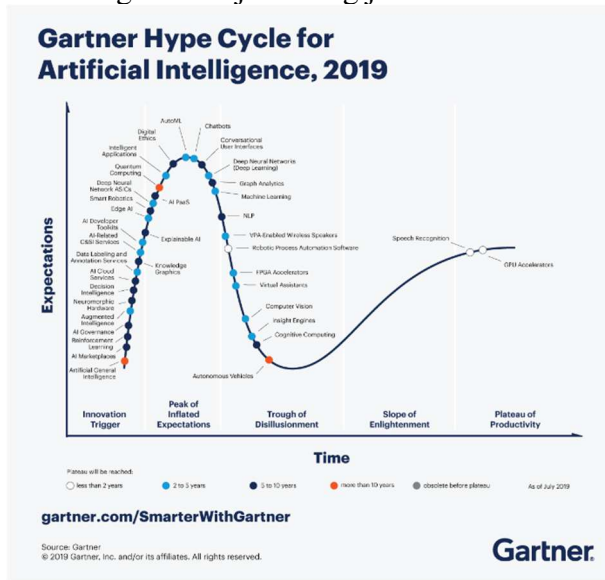
⁷ Russell, S. and Norvig, P.: Artificial Intelligence: A Modern Approach, 3rd ed. Pearson Education. New Jersey, 2010.

Forrás: [http://web.cecs.pdx.edu/~mperkows/CLASS_479/2017_ZZ_00/02_GOOD_Russel=Norvig=Artificial%20Intelligence%20A%20Modern%20Approach%20\(3rd%20Edition\).pdf](http://web.cecs.pdx.edu/~mperkows/CLASS_479/2017_ZZ_00/02_GOOD_Russel=Norvig=Artificial%20Intelligence%20A%20Modern%20Approach%20(3rd%20Edition).pdf)

Letöltés ideje: 2020.05.02.

⁸ Global Digital Operations Study 2018: i. m.

tozások folyamatos nyomon követésére. A Gartner elemzői a technológiákat a hiperciklusgörbe mentén, az azok fejlettségéről és érettségéről kialakult általános vélemények alapján helyezik el. A változó intenzitások ábrázolásához minden technológia esetében a termelékenység platójának eléréséhez szükséges idő kategóriát kerül rendelik hozzá, amely megmutatja, hogy az adott innováció várhatóan mennyi idő alatt jut el a hiperciklus görbén jelenlegi pozíciójából a stabilitás szakaszába, vagyis mikorra várható annak tömeges elterjedése.⁹ A Gartner hiperciklus-görbéje 5 szakaszon keresztül mutatja be az egyes technológiákkal kapcsolatos tipikus tendenciákat. Az egymást követő szakaszokat különböző piaci indikátorok, beruházási igények és elfogadási hajlandóság jellemzi.

3. számú ábra
Mesterséges intelligencia hiperciklus-életgörbe 2019

⁹ Koltai Andrea: A kistigrisek nagy ugrása – A mobilkommunikáció evolúciója Gartner hiperciklus-elmélete alapján. Információs Társadalom 2010/3–4. szám. 5–26. o.
Forrás: epa.oszk.hu/01900/01963/00034/pdf/infotars_2010_3_4_005-026.pdf
Letöltés ideje: 2020.05.03.

A 2019-es Gartner AI technológiák hiperciklus-görbéjén (3. ábra) az öt szakasz az alábbi jellemzőkkel írható le:¹⁰

- Innovációs áttörés (Innovation Trigger): A technológia gyakorlati alkalmazása szempontjából első generációs termék, a kutatás-fejlesztés időszaka után piacra kerül, vagy lényegi sajtóvisszhangot vált ki, és egyre nagyobb érdeklődésre tesz szert (például AI felhő szolgáltatások).
- Felfokozott várakozások csúcsa (Peak of Inflated Expectations): A tömeg-kommunikáció nyomására túlzott lelkesedés és irreális elvárások jelentkeznek a fogyasztók oldalán. Néhány alkalmazás sikeresnek bizonyulhat, mégis a sikertelenek a jellemzőbbek (például okos robotok, chatbotok, gépi tanulás).
- Kiábrándulás vályúja (Trough of Disillusionment): Miután a technológia nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, hamar elavulttá válik és csalódást okoz a nagyközönségnek. A kapcsolódó témák lekerülnek a sajtó napirendjéről, az általános közvélemény szerint ezek a „divatos hóbort” tipikus esetei (például virtuális asszisztensek).
- Felvilágosodás emelkedője (Slope of Enlightenment): A média szinte nem foglalkozik a technológiával, ugyanakkor vannak szervezetek, amelyek megtalálják a technika gyakorlati alkalmazásának lehetőségeit (jelenleg nincs ilyen AI eszköz).
- Termelékenység platója (Plateau of Productivity): A technológia piaci pozíciója megszilárdul, és az alkalmazást egyre többen elfogadják (például hangfelismerés).

¹⁰ Gartner: Top Trends on the Gartner Hype Cycle for Artificial Intelligence, 2019, Gartner Report

Forrás: www.gartner.com/smarterwithgartner/top-trends-on-the-gartner-hype-cycle-for-artificial-intelligence-2019/

Letöltés ideje: 2020.05.03.

Digitális identitás kihívásai

A vállalatok az ipari folyamatok digitalizálásával könnyedén növelni tudják teljesítményüket, azonban az emberi erőforrás menedzsment oldaláról komoly kihívásokkal néznek szembe. Egyrészt a munkavállalók digitális kompetenciájával kapcsolatos nehézségekkel, amelyek magukban foglalják a digitális technológiák használatát, az Internet által kínált lehetőségek és veszélyek megértését és az elektronikus média útján történő kommunikációt. Másrészt az elérhető információ és az interaktív média felelősségteljes használatával és az intelligens technológiákkal való együttműködéssel kapcsolatos kihívások merülnek fel, amelyek a munkavállalók magatartásával, digitális attitűdjével hozhatók kapcsolatba. Megfelelő képzés hiányában a vállalatok nem képesek kihasználni a digitalizáció nyújtotta lehetőségeket és előnyöket. Rendkívül fontos, hogy a vállalatok megfelelő felkészítést biztosítsanak a munkavállalóknak, továbbá támogassák őket az új technológiák elfogadtatásában, a pozitív attitűd kialakulásában.

Digitális kompetencia

A digitális kompetencia a digitális technológiák tanuláshoz, munkához és a társadalomban való részvételhez történő magabiztos, kritikus gondolkodáson alapuló és felelős használatát, illetve az ezekkel kapcsolatos elköteleződést jelenti. Ide tartozik az információ- és adatkezelés terén való jártasság, a kommunikáció és az együttműködés, a médiaműveltség, a digitális tartalmak előállítása (programozás), a biztonság (a digitális jólét és a kiberbiztonsággal kapcsolatos kompetenciák), a szellemi tulajdonnal kapcsolatos kérdések, a problémamegoldás, valamint a kritikus gondolkodás (EU Commission, 2019).¹¹

¹¹ Key competences for lifelong learning. Publications Office of the European Union. Luxembourg

Forrás: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/297a33c8-a1f3-11e9-9d01-01aa75ed71a1/language-en>

Letöltés ideje: 2020.05.03.

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium által irányított Digitális Jólét Program célja, hogy Magyarország digitális fejlettségben a 2020-as évek elejére az Európai Unió tíz legfejlettebb tagállamához tartozzon. Ennek feltétele a társadalom általános digitáliskompetencia-szintjének emelkedése, hiszen ez a kompetencia a XXI. században oly mértékben megkerülhetetlenné vált, hogy megszerzését az UNESCO az alapvető emberi jogok egyikeként értelmezi. A megfelelő szintű jártasság a digitális technológiák használatában olyan kulcskompetencia, amelyre nemcsak az informatika területén dolgozóknak, hanem minden állampolgárnak szüksége van. Az Európai Állampolgári Digitáliskompetencia-keret (European Digital Competence Framework for Citizens, DigComp) első változata 2013-ban készült el, és azóta már két átdolgozáson ment keresztül. A digitális kompetencia területeit és szintjeit leíró referenciaanyag nyolc szinten mutatja be és példákkal illusztrálja a digitális kompetencia fejlődésének egymásra épülő szintjeit.¹²

A PwC tanulmány szerint (2018) a kutatásban részt vevők kétharmada nem rendelkezik digitális jövőképpel és stratégiával, csupán 27% véli úgy, hogy munkavállalóik rendelkeznek a szükséges kompetenciákkal ahhoz, hogy megállják a helyüket a digitális jövőben. A digitális bajnokok több mint 70%-a szerint ugyanakkor vezetőik világos jövőképet látnak maguk előtt, és támogatják munkavállalóik fejlesztését.

Digitális attitűd

A digitalizáció korában ugrásszerűen megnőtt az infokommunikációs eszközök (IST) elérhetősége, így használatuk kritikus és megfontolt attitűdöt követel az elérhető információ és az interaktív média felelősségteljes használata tekintetében. A digitális eszközök használata megközelíthető a technikai felkészültség és ismeret szempontjából (digitális kompetencia), másrészt az eszközhasználathoz kapcsolódó viselkedés (digitális attitűd) kérdésével, például a tudatos eszközhasználat ösztönzően hat mások internetes

¹² Carretero, S.; Vuorikari, R. and Punie, Y.: DigComp 2.1: Állampolgári digitáliskompetencia-keret nyolc jártassági szinttel és gyakorlati példákkal. 2017.

tevékenységére is. Az egyénnek képesnek kell lennie tudatosan, adott cél érdekében produktívan használni a digitális eszközöket. Az eszközök kiválasztása során meghatározó a nyitott és érdeklődő attitűd megléte, és annak felismerése, hogy az egyes tevékenységekhez kapcsolódóan mely eszköz a legalkalmasabb a kívánt cél eléréséhez. A megfontolt eszközhasználat által az egyén képes hatékonyan és eredményesen kommunikálni, tartalmat megosztani, valamint tudást és tartalmat létrehozni.^{13 14}

A vállalatoknak meg kell vizsgálniuk, hogy az ember-gép együttműködés keretében hogyan tudnak a munkavállalóik közösen dolgozni a mesterséges intelligencia által irányított gépekkel. Az automatizáció és a digitalizáció a munkavállalók számának növekedésével járhat, ha az AI alkalmazása hatékonyabbá teszi a vállalatokat. Csökkenhet a munka elvégzéséhez szükséges idő, ezáltal új innovációk irányába mozdulhatnak a vállalatok, ami új és több munkahelyet teremthet. A kihívás azonban az, hogy a munkavállalók információ és esetleges készségek hiányában félnek attól, hogy a robotizáció és az automatizálás miatt megszűnik a munkahelyük. Az AI rendszerek, robotok képesek ugyan helyettesíteni az emberi munkaerőt, de nem minden helyzetben. A képzésnek és a folyamatos tanulásnak nagy szerepe lesz, hiszen az automatizálható feladatokat végző emberek új területekre kerülnek át, ahol nagyobb hozzáadott értéket teremtenek, ehhez azonban megfelelő hozzáállással kell rendelkezniük.

Gyakorlati alkalmazások

Az Ipar 4.0 alapját képező mesterséges intelligencia technológiák alkalmazására a mindennapi életben már számos példa és sikertörténet van.

¹³ Ollé János: A digitális állampolgárság értelmezése és fejlesztési lehetőségei. Oktatás-Informatika, 1–2. 2012.

Forrás: <http://bit.ly/13bJn6J>

¹⁴ Ollé János – Lévai Dóra – Domonkos Katalin. – Szabó Orsi – Papp-Danka Adrienn – Czirfusz Dóra – Habók Lilla – Tóth Renáta – Takács Anita – Dobó István: Digitális állampolgárság az információs társadalomban. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2013.

Raktározás

Az Amazon 2012-ben vásárolta meg a Kiva Systems-et. A Kiva robotok egyáltalán nem olyan ügyesek, mint az emberi munkaerő. Nem haladnak át a raktáron, nem tudnak levenni tárgyakat a polcokról és ügyfélmegrendeléseket sem tudnak teljesíteni, ehelyett a környezet egyszerűsítésére és az emberi munkaerő munkájának kiegészítésére törekszenek. A Kiva robotok nem árut szállítanak a raktáron keresztül, hanem a polcrendszereket mozgatják. Amikor a készlet a raktárba érkezik, a Kiva robotok üres polcrendszerrel hoznak a rakodási területre, amelyet az emberek feltöltenek az árukészlettel, majd ezeket a robotok visszaszállítják a raktárba. Amikor egy rendelést teljesíteni kell, a folyamat fordítottan működik: a robotok visszaviszik az adott, feltöltött polcot az embereknek, akik kiválasztják az árut a polcra, és dobozokba rakják a szállításhoz. A Kiva robotok a polcrendszerek egy sík felületen történő mozgatására korlátozódnak. A környezet, amelyben dolgoznak, egyszerű. Vezérlés esetén egy gép alkalmazása annak érdekében történik, hogy egy leegyszerűsített környezetben egyszerű rutinfeladatokat hajtson végre, előre betáplált szabálykövetéssel. Ebben az esetben a gépnek nem kell a környezeti változásokhoz alkalmazkodnia, csupán végrehajtania a feladatot. Ennek tökéletes példája az Amazon által beüzemelt Kiva robotok alkalmazása. 2014-ben 15 000, 2017-ben 45 000 volt, 2019-ben pedig már több mint 200 000-re nőtt az Amazon-nál alkalmazott Kiva robotok száma (amazon.com).

2018-ban mutatták be Magyarországon a CruzR-t, a mesterséges intelligenciával működő, felhő alapú szolgáltatást használó szolgáltató robotot. A kínai fejlesztésű eszköz úgy mozgatja a karjait, mint egy ember, tud ölelni és kezet rázni is. A CruzR robotokat az UBTECH shenzeni központú cég gyártja, amely világvezető a kereskedelmi célú robotok gyártásában. A vállalat a világ 40 országában forgalmazza a robotokat, amelyek számos területen alkalmazhatók (például ügyfelek tájékoztatása és útbaigazítása, arcfelismerés, videohívás). A robotokat hatékonyan lehet hasznosítani az oktatás, szolgáltatás, kereskedelem, egészségügy területén is, továbbá valós idejű pozíció-meghatározás során akadályokat tudnak kerülni, kerekeiken stabil, bármilyen irányú haladásra képesek. A digitális technológia az

energiavilágban óriási változásokat generál, egyre több mesterséges intelligenciához kapcsolódó alkalmazás jelenik meg. Népszerű az E.ON mesterséges intelligenciával rendelkező Boti nevű chatbotja is (eon.hu).

A chatbotok lényege a szöveges kommunikáció, amelyben a gép képes megérteni azt, ami természetes anyanyelven hangzik el. Szakemberek szerint egy évtized múlva a chatbotok meg fogják könnyíteni az életet, mintha mindenkinek lenne egy saját asszisztense. Ezek a vezérelt robotok segítenek majd a mindennapok megszervezésében, és sok időt takaríthatnak meg. A chatbotok alkalmazási területe rendkívül széles, ügyfélszolgálatok, értékesítők, webshopok is használhatják. A légitársaságok között elsőként a KLM vezette be az alkalmazást (BlueBot), amelyben mesterséges intelligencia válaszolja meg az ügyfelek kérdéseit a Twitteren, a Messengeren és a WhatsApp üzenetküldő szolgáltatásban. A légitársaság a DigitalGenius vállalattal közösen dolgozta ki azokat az automatizált válaszokat, amelyek visszatérő ügyfélszolgálati kérdésekre képesek válaszolni emberi beavatkozás nélkül. Ennek következtében az ügyfélszolgálati munkatársaknak több idejük marad a bonyolultabb ügyek kivizsgálására. Jelenleg egy 250 fős ügyfélszolgálati csapat átlagban harmincezer beszélgetést folytat le hetente. Átlagosan öt-hat kérdés merül fel, amelyeknek adott része mesterséges intelligenciával is megválaszolható. A bevezetett chatbot szolgáltatás a megkeresések felét kezeli. 2017 szeptembere óta a rendszert jegyfoglalásra is alkalmazzák (KLM.com).

Az E.ON drónokat is alkalmaz a mindennapi munkavégzés során. A dupla kamerával felszerelt ipari drónok emberi szemmel nem érzékelhető eltéréseket tudnak kiszűrni, így a villamos hálózaton keletkező hibák korai beazonosítására az eddigiéknél jelentősen hatékonyabb lehetőséget kínálnak (eon.hu). Egy amerikai vállalat Svájcban egy sűrűn lakott terület fölött sürgősségi vér- és szövetmintákat szállít drónok segítségével egészségügyi intézmények között. Lengyelországban, a lengyel Központi Bányászati Hivatal drónja egy bányászváros levegőjének minőségét ellenőrzi folyamatosan.

A rendőrségnek is számos lehetősége van a drónok alkalmazására. A bűnmegelőzésben a veszélyeztetett területek felügyeletével távol tarthatja

a nem kívánt cselekményeket elkövetni szándékozókat, valós elkövetés esetén pedig segíthet a felderítésében. A rendőrség a nemzetközi gyakorlat szerint határőrizeti feladatokat is elláthat, így az illegális bevándorlók visszatartásában, a migráció visszaszorításában lehet megfigyelő szerepe egy drónnak. A levegőből történő útvonal-ellenőrzések, a járművek sebességének kontrollálása már több országban is bevett gyakorlat (például Egyesült Államok).¹⁵

2019-ben Kína első robotjárőrei álltak szolgálatba Hantanban. A robotok megalkotásánál a mesterséges intelligenciára, a felhő alapú számítástechnikára és a lézeres navigációra támaszkodtak a fejlesztők. A robotrendőr segít eligazodni a járókelőknek, és jelenti a rendőrségnek, ha gyanús személyt észlel, közúti balesetknél pedig figyelmezteti az elhaladó járműveket, miközben a rendőrök helyszínelnek (globaltimes.cn).

A haderő digitális, precíziós és hálózatos fejlődését katonai robotforradalomnak (Military Robot Revolution – MRR) nevezik. A katonai robotforradalom az első (2000–2010), a második (2010–2030) és a harmadik (2030–2050) fejlődési szakaszokkal írható le. Az első szakasz a kutatásról és fejlesztésről szól, a légi, földi és tengeri harci robotok prototípusainak megjelenéséről. A második fejlődési szakaszban a harci képességű, elsőgenerációs katonai felderítő robotok (pilóta nélküli repülőgépek, vezető nélküli földi és vízi robotjárművek) jelennek meg. A harmadik fejlődési szakaszban a haderőben megjelennek a második generációs katonai robotok (hibrid haderő), amelyek akár önálló robot hadműveletek végrehajtására is képesek.¹⁶

¹⁵ Restás Ágoston: A drónok közszolgálati alkalmazásának lehetőségei. Új magyar közigazgatás 2017/3. szám. 48–62. o.

Forrás: http://www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2017/3/05_Dronok_a_kozszolgalatban.pdf

Letöltés ideje: 2020.05.03.

¹⁶ Várhegyi István – Vass Sándor: Haditechnikai eszközök fejlesztési trendjei a 2010–2030-as időszakra. Hadmérnök, Robothadviselés 2007/7. különszám

Forrás: http://hadmernok.hu/kulonszamok/robothadviseles7/varhegyi_rw7.pdf

Letöltés ideje: 2020.05.03.

„A digitális identitás tudatos menedzselése és fejlesztése” című kutatás

A kutatás a „*Innovációs és Technológiai Minisztérium által támogatott NKFIH-843-10/2019 számú Tématerületi Kiválósági Program*” keretében valósul meg. Célja, hogy megvizsgálja vállalatok esetében az Ipar 4.0 technológiákra való felkészültséget/érettséget és felderítse a szükséges képzési igényeket, rámutasson az univerzális vagy előremutató gyakorlatokra.

A kutatás kérdéskörei a következők:

- Hogyan tudjuk felelősségteljesen használni az elérhető információkat és az interaktív médiaeszközöket?
- Mennyire magabiztosan és kritikusan alkalmazzuk ezen új technológiákat?
- Fel vagyunk-e készülve az intelligens technológiákkal történő közös munkavégzésre?
- Az első vizsgálati szegmenst a vállalatok első számú vezetői (ügyvezető, vezérigazgató) vagy tulajdonosai jelentik. A kutatás első, feltáró szakaszában kvalitatív, személyes interjúkra kerül sor. A kutatás módszere részben strukturált interjú, sorvezető kérdésekkel 45–60 percben. Az interjúk három fő részre tagolódtak, az interjú vezérfonalát előzetesen megkapják az interjúalanyok:
 - Általános információk: hozzájáruló nyilatkozat, a kutatás témája
 - Téma 1: Ipar 4.0 technológiák
 - Téma 2: Vezetői felkészültség
 - Téma 3: Képzési igény
- Lezárás: összefoglalás, köszönetnyilvánítás.

A feltáró szakasz célja kiszűrni a hangsúlyosabb és a további kutatás szempontjából releváns szempontokat. A feltáró szakaszt követően a kutatócsoport dönt a további szakaszcsoportról, kilátásba helyezve egy nagymintás kutatást, amelybe további partnerek, vállalatok bevonása történik.

Összegzés

Egyes felfogások szerint a robotok elveszik az emberek munkáját. Ez a feltevés egyelőre nem állja meg a helyét, hiszen a robotok ma is olyan munkát végeznek, amelyek ellátásához az embernek nem állnak a rendelkezésére a megfelelő eszközök, vagy nem az emberek helyett végzik el a munkát, hanem segítenek, könnyítenek és gyorsítanak a feladatok megoldásán. Valójában a harmadik ipari forradalom vívmánya, a számítógépek megjelenése által sem szűntek meg munkahelyek, épp ellenkezőleg: új iparágak, új munkahelyek jöttek létre, így az Ipar 4.0 estében is hasonló jövőkép vár az emberekre.

A DXC Technology 2020-as munkaerő-piaci előrejelzése szerint a vállalatokat az foglalkoztatja, hogyan tudják a technológia által elősegíteni az üzleti növekedést. Tanulmányok szerint az elkötelezett munkavállaló 44%-kal, az inspirált munkaerő pedig közel 125%-kal termelékenyebb, mint egy szimplán elégedett. A technológiai ökoszisztémák (többek között AI, IoT) alkalmazása és a csapatmunka megreformálása révén a vállalatok 2020-ban új szintre emelhetik a termelékenységüket. A DXC Technology előrejelzése szerint az AI forradalmasítja az olyan szakmákat, mint a jog, a könyvelés, az egészségügy vagy az oktatás, és jelentős segítséget nyújt a rendszerekben rejlő intelligencia felszínre hozásában, a fogyasztók kiszolgálásában és a szakemberek tudásának fejlesztésében. Az emberek helyett a gépekre kell IT szolgáltatásokat tervezni. Ezek leginkább a közlekedésben lesznek tapasztalhatók (például okos parkolóóra, okos közlekedési jelek, okos forgalomáramlás, autonóm autók és okos városok), amelyek végpontjait nem kell majd távoli adatközpontokhoz kapcsolni. Még értékesebbé válnak az adatok. Az autonóm vezetési szenzoradatokat több autógyártó között lehet megosztani, az egészségügyi adatok több szolgáltatóhoz és közegészségügyi szervezethez eljuthatnak, a pénzügyi adatok pedig több pénzintézet és befektetési társaság között is megoszthatók lesznek. A vállalatok felismerték, hogy az üzleti siker a hatékony csapatmunkában rejlik, és azok a csapatok hatékonyak, amelyeket engednek döntéseket hozni, értik a feladatukat, ismerik a határaikat, és megbíznak bennük. A DXC

előrejelzése szerint 2020-ban élre törnek a technológiai fókusszal rendelkező üzleti vezetők, akik a vállalat hatékonyságát és innovatív erejét előmozdító technológiákban látják a siker kulcsát. Digitális stratégiát dolgoznak ki, és olyan témák foglalkoztatják őket, mint az okos termékek, a szellemi tulajdon fejlesztése és a tanulás. A technológiai vezetők új szemléletet képviselnek, feladatuk az új készségek (digitális kompetenciák) és a vállalati kultúra (és digitális attitűd) fejlesztése.¹⁷

Mindig is kockázatos új technológiákat alkalmazni, ugyanakkor az AI terjedésével a vállalatoknak fel kell készülniük, hogy a jövőben megfelelő rugalmassággal kezeljék az ember-gép együttműködéssel kapcsolatos újításokat.

¹⁷ Five Technology Trends in 2020 Poised to Transform the Future of Work, DXC Technology report

Forrás: www.dxc.technology/newsroom/press_releases/147885-five_technology_trends_in_2020_poised_to_transform_the_future_of_work_according_to_dxc_technology

Letöltés ideje: 2020.05.03.

A jövő projektvezetési kihívásai

Napjaink digitalizációs folyamatai számos változást idéznek elő. Mindezek a tudományban, a kutatásokban, az intézményi rendszerben, a vállalati gyakorlatban, de a mindennapokban, a napi feladatok során is éreztetik hatásukat.

A digitalizációs kihívások a projektmenedzsment területén is érzékelhetőek. Jelen cikk arra tesz kísérletet, hogy áttekintse, rendszerezze ezeket a kihívásokat, és megpróbálja ezekre válaszokat, megoldásokat adni.

A projektmenedzsment szerepváltozása

A projekteknek számos definíciója létezik. Jelen fejezet azokat a projektértelmezéseket veszi sorra, amelyekből levezethetők a projektmenedzsment digitális kihívásai.

„A projekt konkrét, jól definiált költségvetési és időkereten belül elérendő cél vagy célok megvalósítására – sokszor ideiglenes jelleggel – összehívogatott emberek és egyéb erőforrások csoportja” – szól igen szemléletesen Graham definíciója.¹

Görög értelmezésében *„projektnek tekinthetünk minden olyan feladatot, illetve annak végrehajtását, amely eltér a szervezet szokásos, s így rutinjellegűnek nevezhető napi tevékenységétől, és valamilyen egyszeri, komplex feladatot jelent a szervezet számára”,* továbbá *„amelynek teljesítési időtartama (kezdés és befejezés), valamint teljesítésének költségei meghatározottak és egy adott eredmény (cél) elérésére irányul”*.²

¹ Graham, R. J. – Lawler, E.L. – Lenstra, J. K. – Rinnooy Kan, A. H. G.: Optimization and approximation in deterministic sequencing and scheduling theory: A survey. Annals of Discrete Mathematics. Vol. 5. 287–326. o.

² Görög Mihály: Bevezetés a projektmenedzsmentbe. Aula Kiadó. Budapest, 1999. 32. o.

A fejlesztési projektek kérdésköréhez leginkább Turner és Cochrane megközelítése illeszkedik: „*A projekt sajátos vállalkozás (munka), amelyben az emberi, anyagi és pénzügyi erőforrások újszerű módon vannak megszervezve. A projektben a költség- és időkorlátokon belül, meghatározott specifikációk szerinti egyedi munkavégzés történik annak érdekében, hogy egyedi, jótékony változást érhessünk el a minőségi és mennyiségi célkitűzések realizálása révén*”.³

Projektnek tekintünk tehát minden olyan karbantartási feladatot, amely a következő ismérvekkel rendelkezik:

- egyszeri, nem ismétlődő;
- összetett, komplex feladat;
- egyértelműen, világosan meghatározott célja (célrendszere) van;
- adott költségvetési és időkerete van;
- hozzárendelt erőforrásai vannak;
- a feladat mérete, bonyolultsága, jelentősége vagy egyedisége meghatározó;
- meghatározott kezdő és befejezési időpontja van (a projekt csak ideiglenesen létező szervezet);
- korszerű megoldások révén egyedi, jótékony változást ér el meghatározott minőségi és mennyiségi célkitűzések teljesítése által.

A projektmenedzsment fogalmának pontos meghatározásához a klaszikus menedzsment definícióból indulunk ki. Griffin értelmezésében „*a menedzsment egy szervezet emberi, pénzügyi, tárgyi és információs erőforrásai tervezésének, döntéshozatalának, szervezésének, vezetésének és irányításának folyamata a szervezet céljainak eredményes megvalósítása érdekében*”.⁴ Ezt alapul véve alkothatjuk meg a projektmenedzsment definícióját: A projektmenedzsment a szervezet által megalkotott projektcélok

³ Turner, J. R. – Cochrane, R. A.: Goals-and-Methods Matrix: Ill defined goals and/or methods of achieving them. International Journal of Project Management. 1993/2. szám. 93–94. o.

⁴ Griffin, R. W.: Management. Houghton Mifflin Company. Boston, 2008. 4. o.

eléréséhez a rendelkezésre álló emberi, pénzügyi, tárgyi és információs erőforrások tervezésének, döntéshozatalának, szervezésének, vezetésének és irányításának folyamata.

A projektmenedzsment fejlődéstörténetét tekintve érdemes kiemelni, hogy az 1980-as években jelentek meg az első projektmenedzsment könyvek és cikkek, azóta ez a terület rohamléptekkel fejlődik és jelenik meg az élet minden területén. Természetesen a 80-as évek előtt is – elsősorban a hadiiparban és az elektronikai iparban – találunk olyan, többnyire fejlesztési programokat, akciókat, melyek már olyan szervezési módszereket és technikákat alkalmaztak, amelyeket napjainkban a projektmenedzsment eszköztárához sorolunk. Az ezredfordulón azonban már a projektek átszóttek az élet minden területét: a nagy infrastruktúra-fejlesztések – utak, vasútvonalak, metróvonalak, épületek és építmények (repülőterek, irodaépületek, lakóépületek, üdülőkomplexumok) – mind projektek keretében jöttek létre. A vevői elvárásoknak és igényeknek megfelelő szolgáltatások kialakítása, új termékek, termékcsaládok fejlesztése, a leghatékonyabb értékesítési és kommunikációs csatornák kialakítása is mind projektek formájában valósul meg. Az egyre nagyobb tömegeket vonzó, méretükben, komplexitásukban és költségvetésükben is növekvő kulturális és sportrendezvények – zenei fesztiválok, olimpiák, világ- és kontinensbajnokságok – is projekt-ként szerveződnek. A vállalatok átalakulása, nemzetköziesedése is projektek indításához – szervezeti struktúra átalakítása, új piacok nyitása, új telephely létesítése – vezet. A felsorolt projektek stratégiai jelentőségűvé váltak, ugyanakkor kockázatuk és összetettségük jelentősen megnőtt.

A digitalizáció kihívásai és a projektmenedzsment válaszai

Napjainkra a projektek életében is újabb kihívások jelentek meg, melyek közül az úgynevezett „*digital disruption*” kiemelt figyelmet érdemel. Az elmúlt években ugyanis a világ nagyvállalatainak 80%-a jelentős átalakuláson ment keresztül a disruptive technológiák alkalmazása révén, de csak közel 25% ért el sikereket a céljai megvalósításában. Ahhoz, hogy ezekre

a kihívásokra a vállalatok választ adhassanak, szervezeti kultúrájukban is jelentős változásokon kell keresztülmenniük.

Mit kell ehhez tenniük?

- A technológiai fejlődést kell a középpontba helyezni. A szervezetek ugyanis a digitális megoldások használata által lesznek képesek a versenyképesség növelésére.
- Elő kell segíteni, hogy a digitális eszközök alkalmazása legyen természetes és könnyed mindenki számára. Képzés, fejlesztés, tanulás és alkalmazás a megfelelő út a hatékonyság növelésére.
- Új szemléletmódot kell alkalmazni a projektek vezetésében. A projektmenedzsment képesség újraértelmezése szükséges a siker érdekében.

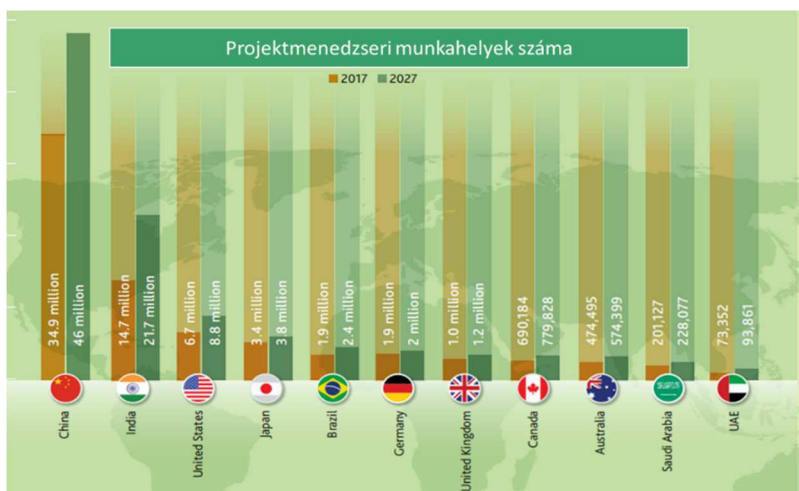
A harmadik pontot érdemes tovább elemeznünk. A PMI – Project Management Jobs Growth and Talent Gap – 2017–2027 elemzése ugyanis érdekes trendekre mutat rá. A tanulmány szerint 2027-re világviszonylatban 87,7 millió olyan munkavállalóra lesz szükség, akik projekt-orientált munkakörökben képesek dolgozni. 11 országra kiterjedő vizsgálatunkban rámutatnak arra, hogy a jövőbeli fejlődés szempontjából meghatározó iparágakban várhatóan jelentős számú projekthez kapcsolódó új álláshely fog létrejönni. Az 1. ábra ezeket a tendenciákat foglalja össze.

1. számú ábra

Várható új álláshelyek projekt-orientált vállalatoknál különböző iparágakban⁵

A 2. ábra a vizsgált 11 országban az előrejelzések szerint létrejövő új projektekhez kapcsolódó munkahelyek számát mutatja be. Az ábra jól érzékelteti, hogy a gazdasági fejlődés szempontjából várhatóan mely országokra helyeződik a súlypont.

2. számú ábra

Várható új álláshelyek projekt-orientált vállalatoknál a világ meghatározó gazdaságaiban⁶

⁵ Forrás: PMI – Project Management Jobs Growth and Talent Gap 2017–2027. 3. o.

⁶ Forrás: PMI – Project Management Jobs Growth and Talent Gap 2017–2027. 4. o.

A 3. ábra a jövedelmi különbségeket mutatja be projekt-orientált munkaköröket kialakító, valamint hagyományos, többnyire funkcionális munkaköröket kialakító vállalatoknál. Látható, hogy a két munkakörtípus közötti jövedelmi különbségek az elmúlt másfél évtizedben fokozatosan növekedtek, és a legutóbbi felmérés szerint a projekt-orientált munkakörökben elért jövedelmek átlagosan 82%-kal magasabbak, mint a hagyományos, funkcionális munkakörben alkalmazottak jövedelme.

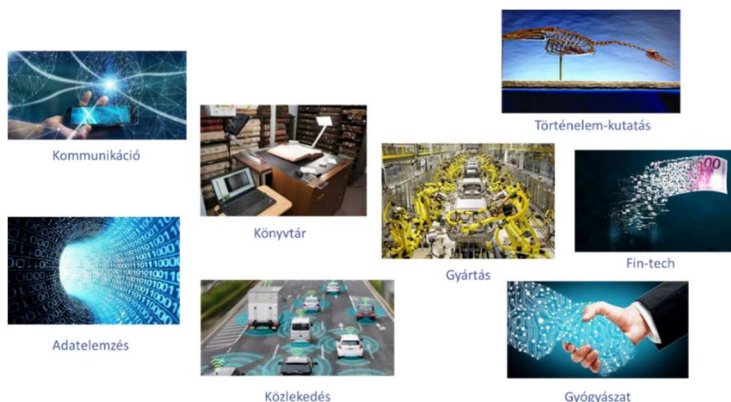

3. számú ábra

Jövedelmi különbségek projekt-orientált vállalatoknál és hagyományos funkcionális munkaköröket kialakító vállalatoknál⁷

A fenti tendenciák természetesen átalakítják a projekteket: mind tartalmi, mind módszertani szempontból jelentős változások várhatók. Ez sok esetben a digitalizációs projektek növekvő számához vezet. A 4. ábra néhány kiemelt példát mutat be, amelyek a jelenben, de még inkább a jövőben a digitalizációs projektek legfontosabb tartalmi elemeit meghatározzák.

⁷ Forrás: PMI – Project Management Jobs Growth and Talent Gap 2017–2027. 8. o.

4. számú ábra
A digitalizációs projektek meghatározó tartalmi területei

A digitalizáció azonban nem csak a projektek tartalmára vonatkozóan meghatározó. Maga a projekt és a projektmenedzsment digitalizációja is elkezdődött, és a jövőben még intenzívebbé válik. A digitális technológiák használata a projektek előkészítésében, tervezésében, végrehajtásában, ellenőrzésében és értékelésében is meghatározó szerepet tölt be és még inkább be fog tölteni. Az 5. ábra egy építőipari projekt folyamat digitalizált rendszerét mutatja be.

5. számú ábra
Példa egy építőipari projekt folyamatának digitalizációjára

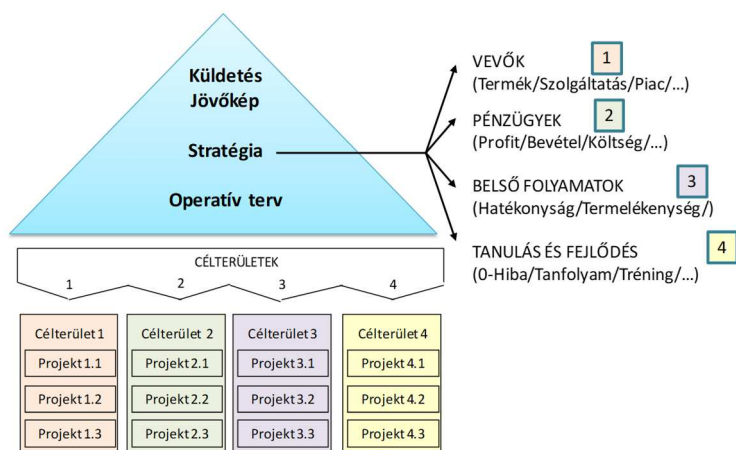
A projektorientált stratégiai tervezés rendszere

Jelen cikkben jelzett változások csak akkor eredményeznek hosszú távon fenntartható sikert, ha a projektek a szervezeti stratégia integrált rendszerében valósulnak meg.

A stratégiai tervezés, majd a stratégiai menedzsment több mint fél évszázados múltra tekint vissza. Ez alatt az idő alatt kialakult a stratégia készítésének módszertana, eszközszerkezete és technikája. Követve ezeket a módszertanokat, alkalmazva a különböző elemzési eszközöket és technikákat, olyan stratégiákat hozhatunk létre, amelyek hosszú távon is jól megalapozzák a szervezetek működését. Egy jól átgondolt, formalizált stratégia alapján a szervezet úgy képes működni, mint egy jól olajozott gépezet. De vajon képes-e ez alapján a környezetében bekövetkező gyors, sokszor radikális változásokra – mint amilyenek a digitalizációs kihívások – időben reagálni? A kérdésre adott nemleges válaszok viszont azt jelenthetik, hogy önmagában a formalizált stratégia megléte nem biztosítja a megfelelő szervezeti rugalmasságot.

Felmerül azonban az a kérdés is, hogy a szervezeteknél ezek a projektek valóban a szervezeti stratégiai célok megvalósítását szolgálják-e? Sok esetben a válasz nemleges, ami azt jelenti, hogy a projektektől ugyan újszerű megoldásokat, jótékony változásokat, áttörést várunk el, de nem kezeljük őket a szervezeti stratégiába ágyazottan. A digitalizációs projektek ebben az értelemben csak részeredményeket hoznak.

Ezekre a problémákra a megoldást a projektorientált stratégiai tervezés alkalmazása kínálja, amely összekapcsolja a stratégiai tervezést a projekttervezéssel, azáltal a stratégiai menedzsmentet a projektmenedzsmenttel. A modell kiindulópontja az, hogy a projektek alapvető célja a szervezeti stratégia, a stratégiában megfogalmazott célok megvalósításának támogatása. A stratégiai célkitűzésekből vezethetők le az azokat támogató projektek, amelyek között a szolgáltatást nyújtó projektek szerepe éppúgy kiemelkedő, mint a kutatásfejlesztési, termelési, beszerzési és értékesítési projekteké. E projektek együttes sikeres megvalósítása eredményezi a stratégiai célok teljesítését (6. ábra).

6. számú ábra

A szervezeti stratégia és a projektstratégia kapcsolata⁸

A stratégiakészítés első és talán legfontosabb lépése a szervezet víziójának, jövőképeinek meghatározása. A vízióban a szervezet jövőbeni kívánatos állapotát vázoljuk fel. Ezt követően helyzetelemzést végzünk, és a szervezet jelenlegi állapotát mérjük fel. A kívánatos állapot és a jelenlegi állapot összehasonlításával alakulnak ki a szervezet stratégiai céljai. A célok legáltalánosabb körvonalazását a misszió jelenti.⁹ A misszió a szervezeti stratégia és értékrendszer magját képező vezérelv kialakítása, amely mozgósító erejű a vezetők és a beosztottak számára. A misszionál konkrétan megfogalmazott szervezeti célok a szervezeti irányítási rendszer központi elemét képezik.¹⁰ A szervezeti célok megfogalmazásánál már számszerűsége kell törekedni. A célokhoz vezető utat stratégiai programok sorozataként építjük fel, a stratégiai programokat konkrét, rövid távú operatív tervekre

⁸ Forrás: Kessler, H. – Winkelhofer, G. A.: Projektmanagement. Springer Verlag. Heidelberg, 1997. 62. o. (szerzői feldolgozás)

⁹ Barakonyi Károly – Lorange, P.: Stratégiai menedzsment. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Budapest, 1993.

¹⁰ Barakonyi Károly – Lorange, P.: i. m.

bontjuk. A stratégiai célokat megfogalmazhatjuk termékek, termékcsaládok, szolgáltatások és piaci területek vonatkozásában. Ezek jelentik a vevőorientált stratégiai célkitűzéseket. A pénzügyi célok a bevételi, a költség- és a profitelvárásokra vonatkoznak. A belső folyamatokra vonatkozó célkitűzések a hatékonyság és a termelékenység növekedését szolgálják. A tanulás és fejlődés célterületén a humánerőforrás fejlesztése áll a középpontban.

Az említett területeken megfogalmazott stratégiai célkitűzéseket természetesen operatív tervekkel is leképezhetjük. Egy új termék piacra dobása, egy új rendszer bevezetése azonban a szervezeti siker szempontjából igen nagy jelentőséggel bír. Célszerű tehát kiemelten kezelni ezeket a stratégiai szempontból meghatározó célterületeket. Ezeken a területeken a stratégiai célokat projektek sorozataként valósíthatjuk meg. A projektcélokat a stratégiai célokhoz igazítjuk. Az adott célterületen sikeresen megvalósított projektek együttes eredménye alapján juthatunk el a szervezeti stratégia sikeréhez. Ebben az értelemben beszélhetünk projekt-orientált stratégiai tervezési rendszerről.

A stratégiai célok megvalósítását támogató projektek alkotják a szervezet stratégiai projekt portfólióját. A hosszú távú szervezeti siker szempontjából tehát kulcskérdés a stratégiai projekt portfóliót alkotó projektek sikeres megvalósítása. A projekt portfólió a szervezeti stratégiai rendszerben a rugalmasságot biztosítja. A portfóliót rendszeres időközönként felül kell vizsgálni. Amennyiben olyan környezeti változásokat érzékelünk, amelyekre gyors reagálás szükséges, a stratégiai projekt portfólió újabb projektekkel bővíthető. E változások következtében bizonyos projektek módosításra szorulhatnak, vagy adott esetben kikerülhetnek a projekt portfólióból.

A projekt-orientált stratégiai tervezési rendszer bevezetése és alkalmazása azoknál a szervezetknél figyelhető meg, amelyek fejlett projektmenedzsment folyamatokkal rendelkeznek, azaz a magas szintű projektmenedzsment érettség jellemzi a szervezetet.

Nem minden szervezet áll azonban a projektmenedzsment érettségnek ezen magas szintjén.¹¹ Ezeknél a szervezeteknél a projektmenedzsment kultúra fejlesztése kulcsfontosságú, máskülönben nem lesznek képesek megfelelni azoknak a kihívásoknak, melyeket jelen cikk részletesen is bemutatott.

Ez a modell jól mutatja, hogy a digitalizációs projekteket a szervezeti stratégia részeként kell kezelni, a digitalizációs projektek megvalósítása nem öncélú, hanem a szervezeti stratégia által a hosszú távú siker letéteményese.

¹¹ Subramaniam, A.: Project Portfolio Management. Holistic Approach to manage Strategic Initiatives. 2017.

Forrás: https://www.slideshare.net/anandsubramaniam/project-portfolio-management?-next_slideshow=1

Letöltés ideje: 2020.05.12.

Innováció a digitális világban

Digitalizáció és innováció: kihívás és esély

A digitalizáció és az ezzel összefüggő technológiák alkalmazása az utóbbi években gyökeresen átalakította a világot és folyamatosan alakítja a gondolkodásmódunkat. Számptalan területen látszik a digitális technológiák térhódítása, és ennek a változásnak még csak az elején járunk.¹ Új iparágak épülnek a digitális technológiákra, amelyek pár évvel ezelőtt csak embriónális állapotban léteztek.

A digitalizáció és az innováció kölcsönhatásáról az OECD által kiadott, az innováció definíciójáról és méréséről szóló Oslo Kézikönyv is külön részben ad meghatározást.² A digitalizáció magában foglalja az ezzel összefüggő technológiák széles körű alkalmazását, a meglévő feladatok ezekben a rendszerekben történő elvégzését, és lehetővé teszi új feladatok megalkotását és végrehajtását is. A digitalizáció lehetőséget ad tehát az üzleti folyamatok átalakítására, és így összességében jelentősen átformálja a gazdaságot és általában a társadalmat is. A digitalizáció megsokszorozta az adatforrásokat, lehetségessé vált a keletkező adatok feldolgozása, a mesterséges intelligencia alkalmazása az innováció egyik legfontosabb éltető ele-

¹ Morabito, Vincenzo: Trends and Challenges in Digital Business Innovation. Springer. 2014.

Forrás: <https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/978-3-319-04307-4.pdf>

Letöltés ideje: 2020.01.15.

² Oslo Manual 2018 1.2.5. Digitalisation and innovation

Forrás: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/9789264304604-en.pdf?expires=15849-90912&id=id&acname=guest&checksum=AFEB074AE9537EF25605EBCD516D0693>

Letöltés ideje: 2020.03.24.

mévé vált. Megállapítható, hogy a digitalizáció már eddig is jelentős technológiai változást indított el a világban, és ez jelenti ma az innovációs folyamatok egyik legfontosabb motorját.³

E környezetben tehát érthető, hogy a kutatás-fejlesztés és az innováció is kiemelt szerepet kap. Az Európai Unió országai számára a jövőben nem elsősorban a tőkeerős befektetések, hanem az innováció jelentheti a versenyképesség alapját, ez növelheti a hozzáadott értéket és a társadalmi jólétet. Az Európai Unió és hazánk egyik legnagyobb, jövőnk szempontjából meghatározó kihívása a gazdaságban folyamatosan megjelenő új tudás létrehozása, hasznosítása, a vállalatok magasabb hozzáadott értékű termelésének elősegítése, általa a gazdaság versenyképességének javítása.

A hazai innovációs teljesítmény az elmúlt években kettős képet mutatott. Az elsősorban külföldi tulajdonú nagyvállalatok jelenléte dinamizálón hatott a foglalkoztatásra, az innovatív termékek piaci részarányára, a kutatási és innovációs rendszer szereplői közötti kapcsolatokra, így a rendszer egészére is. Ugyanakkor a hazai tulajdonú kis- és középvállalkozások piaci helyzete, gazdasági hatékonysága elmaradt a régiós átlagtól. Ezen a kialakult helyzeten, mely hazánk számára piaci hátrányt eredményez a globális versenyben, mindenképpen változtatni szükséges.⁴ Ez azt jelenti, hogy meg kell teremtenünk azt az ideális környezetet, melyben az innovatív termékfejlesztési folyamatokat itt helyben, Magyarországon, magyar munkaerővel végeztetik el a vállalatok. Meg kell erősíteni a hazai kis- és középvállalkozásokat, akiknek pedig növelniük kell termelékenységüket.⁵

³ Kagermann, Hanning: Change Through Digitization - Value Creation in the Age of Industry 4.0. In: Albach, Horst; Meffert, Heribert; Pinkwart, Andreas; Reichwald, Ralf (Eds.): Management of Permanent Change. 2015. 23-45. o.

Forrás: <https://www.scribd.com/document/365621401/Change-Through-Digitization-Value-Creation-in-the-Age-of-Industry-4-0>

Letöltés ideje: 2020.01.10.

⁴ A Magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019–2030. Innovációs és Technológiai Minisztérium

Forrás: https://www.kormany.hu/download/5/f7/b1000/KKV_Strategia.pdf

Letöltés ideje: 2020. január 15.

⁵ Magyarország 2019. évi Nemzeti Reform Programja

A KKV szektor tagjainak tehát új termékekkel és szolgáltatásokkal kell megjeleníteniük itthon és a nemzetközi piacon egyaránt, hiszen ez az innováció egyik fontos célja. Csak így lehet a magyar gazdaság duális szerkezetét oldani, a magyar hozzáadott értéket növelni. Mindezen folyamatokban kulcsszerepe van a digitalizációnak is.

A hosszú távú eredményesség szempontjából új követelményként jelenik meg ugyanakkor az az igény, hogy a különböző területek, így a gazdaság, az egyetemek, valamint a kormányzat folyamatos interakcióban, együttműködési hálózatban dolgozzon együtt. Ezeknek a folyamatoknak a digitalizáció óriási lökést adhat. Továbbá kiemelt jelentőségű a közfinanszírozású kutatóhálózati, felsőoktatási és kutatóintézmények, valamint a vállalati szektorok közötti együttműködés megerősítése és a szereplők közötti tudástranszfer elősegítése is.⁶ A nemzeti innovációs rendszer legfontosabb szereplőinek rendeltetését is újra kell definiálni, így az egyetemeket, a kutatóintézeteket, valamint a vállalatokat is. Új innovációs ökoszisztémát kell építeni, amely ezen kihívásoknak meg tud felelni, és nem csak önmagában áll, hanem az egész magyar közösség javát is szolgálja.

Szerepünk az innovációban és a digitalizációban

A magyar kormány felismerve a digitalizációban és innovációban rejlő lehetőségeket és kihívásokat, létrehozta az Innovációs és Technológiai Minisztériumot. A szervezet nevéből is kitűnik, hogy az innovációnak és a technológiának kiemelt figyelem jut ebben a kormányzati ciklusban. A minisztérium – annak érdekében, hogy Magyarország a technológiailag fejlett országok közé kerüljön és a közepes fejlettség csapdájából kiléphessen –,

Forrás: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2019-european-semester-national-reform-programme-hungary_hu.pdf

Letöltés ideje: 2019.12.18.

⁶ Vas Zsófia: Tudásalapú gazdaság és társadalom kiteljesedése: A Triple Helix továbbgondolása – a Quadruple és Quintuple Helix. In: Dialógus a regionális tudományról. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. Magyar Regionális Tudományi Társaság. Győr, 2012. 198–206. o.

elindította az oktatási és a tudományos terület átalakítását.⁷ E feladat végrehajtásának egyik fontos mérföldköve az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH) létrehozása volt. Az ELKH feladata a Magyar Tudományos Akadémiától átkerült kutatóintézetek és kutatóhelyek irányítása és működtetése. A kormány és a minisztérium célja ezzel az átszervezéssel az volt, hogy optimalizálja a rendelkezésre álló források elosztását az egyes tudományágak és kutatóintézetek között, és ezzel elősegítse a hazai kutatási rendszer, az innováció és a kutatás-fejlesztés hatékonyságának növelését, továbbá hogy a nemzetgazdaság és a tudományos élet szereplői közötti kapcsolatot jelentősen erősítse.

A tudományos terület átalakítását követően a felsőoktatás is a minisztérium irányítása alá került. Ennek az átalakításnak is az volt a célja, hogy ezek a stratégiai területek egy szervezet égisze alatt hatékonyabban működtethetők legyenek az innovációs és technológiai felzárkózás érdekében. A kormányzati feladatátcsoportosítás és átalakítások oka – többek között – az a kormányzati vízió, hogy Magyarország 2030-ra Európa első öt olyan országá közé tartozzon, ahol a legjobb élni, lakni és dolgozni. A második távlati cél pedig az, hogy hazánk az öt legversenyképesebb ország közé tartozzon.

E feladatok hatékony végrehajtása érdekében átszervezték a Nemzeti Kutatási Fejlesztési és Innovációs Hivatalt (a továbbiakban: NKFI Hivatal) is. Az NKFI Hivatal feladatait a 2014. évi LXXVI. törvény szabályozza, mely a tudományos kutatásról, fejlesztésről és innovációról rendelkezik. E törvény megállapítja, hogy a Kormány a kutatás-fejlesztés és innováció közfinanszírozású támogatását elsődlegesen a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból biztosítja. Az NKFI Hivatal e feladata keretében pályáztat, majd a sikeres pályázókkal támogatási szerződéseket és támogatási okiratokat köt. Ezekben a feladatain túlmenően az NKFI Hivatal aktívan

⁷ Kasenda, Daniel: Can Asian Developing Countries Stuck In A „Middle-Income Trap” Learn From South Korea’s Economic Development Experience?

Forrás:[http://www.gdn.int/sites/default/files/2nd%20Prize_88_Daniel%20Kasenda\(1\).pd](http://www.gdn.int/sites/default/files/2nd%20Prize_88_Daniel%20Kasenda(1).pd)
Letöltés ideje: 2020.01.15.

részt vesz a kutatás-fejlesztési és innovációs stratégia megalkotásában, továbbá kiemelt szerepe van – sok egyéb más feladat mellett – a tudomány és az innováció népszerűsítésében, valamint egyre bővülő mértékben nyújt innovációs szolgáltatásokat az ökoszisztéma szereplői számára.

Az NKFI Hivatal eredményei 2018 óta

Új pályázati logikát alakítottunk ki az NKFI Hivatalnál, a kommunikáció mennyiségének és minőségének megváltoztatásával a pályázati hajlandóság jelentősen javult. Felülvizsgáltuk az értékelési rendszert, a H2020 pályázatok iránti érdeklődést sikerült jelentősen növelni, ugyanakkor új pályázati ösztönzőket vezettek be, javult a pályázatok bírálati rendszere.

Az NKFI Hivatal munkatársainak sikerült lebonyolítani 65,6 milliárd Ft elnyert pályázati támogatás kifizetését. Tovább építettük az egyetemek és a KKV szektor közötti együttműködést, az elvégzett munka arra irányult, hogy a piaci hasznosítást helyezzük a középpontba. Részt vettünk és folyamatosan dolgozunk Magyarország 2021–2030 közötti Kutatás-fejlesztési és Innovációs (KFI) Stratégiájának előkészítésében.

Több mint 1500 kedvezményezett megkeresésével ügyféligény-felmérést végeztünk a kis- és középvállalati, valamint a nagyvállalati és egyetemi környezetben. Az NKFI Hivatal kidolgozta a 2021-től induló Horizont Europe program előkészítése során képviselt hazai álláspontot. Összeállt a „*startup program*” szakmai koncepciója. Projekt-alapú, valamint „*Ipar-Akadémia*” rendszerű együttműködést erősítő nemzetközi programok indultak (ilyen például az Izrael Állammal közösen indított program).

Kiadtuk a KFI Magyarországon című szakmai kiadványt és a Nemzeti Kutatási Infrastruktúra Útiterv elnevezésű szakmai anyagot.

2019-ben megújítottuk pályázati portfóliónkat is, négy új pályázati típust kialakítva. A támogatott alapkutatási projektek száma 5%-kal növekedett. Többszörös volt a túljelentkezés az innovációs és alapkutatási pályázati konstrukcióban. Megháromszorozódott a támogatott innovációs projektek száma, megduplázódott a piacvezérelt KFI pályázatok száma.

Összesen közel 30 milliárd Ft értékben hirdette meg az NKFI Hivatal a Tématerületi Kiválósági Programot (TKP) és a Felsőoktatási Intézményi Kiválósági Programot (FIKP), emellett a kutatói utánpótlást segítő, 4 milliárd Ft keretösszegű Új Nemzeti Kiválóság Programot is megjelentették.⁸ A pályázói hajlandóságot sikerült 23%-kal növelni a Posztdoktori és Fiatal Kutatói Kiválósági programok esetében.

Az Új Nemzeti Kiválóság Program ösztöndíj nyerteseinek számát – közel kétszeres túljelentkezés mellett – 13%-kal sikerült növelni.

A fentiekén túl érdemes áttekinteni az új értékmátrixunk rendszerét, melynek meghonosítása, valamint sikeres működtetése a cél a közigazgatás területén is.⁹ Az ideális vezető és munkatárs az egyénitől a közösségi cél felé tart. A felelős közigazgatási szervezetre úgy érdemes tekinteni, mint egy olyan kapcsolatrendszerre, amely egyszerre tudja kielégíteni az anyagi, intellektuális és a lelki szempontú igényeket és elvárásokat, mind egyéni, mind pedig közösségi szinten.

Az eddigi felsorolt eredményekkel összhangban az NKFI Hivatal számos célt tűz ki maga elé annak érdekében, hogy a kormányzati szinten megszülető távlati tervek konkrét folyamatokban, cselekvésben és munkában öltessenek testet. Fontos erősíteni a regionális jelenléte az ország egész területén. Az NKFI Hivatal proaktívan szeretné szervezni a hazai KFI életet. Szeretnének kinyitni az egyetemek kapuit, hogy az ott meglévő kutatói infrastruktúrát a KKV szektor éppúgy tudja hasznosítani, mint a hazai nagyvállalati kör. Szélesíteni szeretnének a KFI társadalmi és gazdasági bázisát annak érdekében, hogy a XXI. századi technológiai forradalom minél több emberhez juthasson el. A versenyképesség ugyanis csak kiművelt, nyitott

⁸ Az Új Nemzeti Kiválóság Programról részletesen a <http://www.unkp.gov.hu/unkp-rol-ad-tajekoztatast>.

Letöltés ideje: 2020.01.17.

⁹ Benedek Andrea – Takácsné György Katalin: A vállalatirányítás CSR központi kérdései. Közép-Európai Közlemények. 2012.

Forrás: http://acta.bibl.u-szeged.hu/30245/1/vikek_011_015-025.pdf

Letöltés ideje: 2020.01.15.

és befogadó személyek közösségén keresztül tud megfelelően érvényesülni. Részt veszünk az Intelligens Szakosodási Stratégia (S3) 2021–2027 hazai megalkotásában: ennek lényege, hogy a KFI rendszer szereplőit bevonva határozzuk meg azokat a célkitűzéseket, amelyeket a magyar innovációs rendszer az elkövetkező uniós programozási időszakban követni fog.

Együttműködési hálózatokat alakítunk ki a H2020 részvétel erősítése céljából¹⁰ Létrehozuk a Szervezet szolgáltató profilját. Ennek elsődlegesen az a célja, hogy a közigazgatás rendszerébe ágyazott NKFI Hivatal a lehetőségekhez képest minél inkább kiszolgálja a pályázók igényeit úgy, hogy közben megfeleljen a szigorú jogi szabályozás által megkívánt pályáztatási és értékelési rendszer kritériumainak is.

Új digitalizációs platformok

A XXI. századi technológiai és életmódváltozás iparban lezajló folyamatát IPAR 4.0 elnevezéssel illeti a szakirodalom.¹¹ E körben lehet említeni – többek között – a digitalizált termelési láncokat, a robotikát, az automatizációt, vagy az ember és a gépek együttműködésére épülő „*kiber-fizikai rendszereket*”.¹² E technológiák egy részét már Magyarországon is alkalmazzzák.¹³ Azonban a távlati cél az, hogy minél több ilyen rendszer ne csak

¹⁰ Forrás: <http://www.h2020.gov.hu/horizont2020-program>
Letöltés ideje: 2020.01.17.

¹¹ Szalavetz Andrea: Az ipar 4.0 technológiák gazdasági hatásai – Egy induló kutatás kérdései. *Külgazdaság* 2016/7–8. szám 27–50. o.

¹² Nick Gábor András: Az Ipar 4.0 hazai adaptációjának kihívásai a vállalati és területi összefüggések tükrében. Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola. Magyar Regionális Tudományi Társaság. 2018.
Forrás: https://rgdi.sze.hu/images/RGDI/honlapelemei/fokozatszerzesi_anyagok/NG_Dissertacio.pdf

Letöltés ideje: 2020.01.14.

¹³ Digitális Jólét Program Magyarország Digitális Agrár Stratégiája 2019–2022.

Forrás: <https://www.kormany.hu/download/3/fb/a1000/Magyarorsz%C3%A1g%20Digit%C3%A1lis%20Agr%C3%A1r%20Strat%C3%A9gi%C3%A1ja.pdf>

Letöltés ideje: 2020.01.15.

a termelésben vagy a szolgáltatásban érjen el eredményt itthon, hanem az, hogy a rendszerek tervezése és fejlesztése is Magyarország történetjén.

Ugyanakkor az innováció és a digitalizáció kölcsönösen és folyamatosan hatnak egymásra. A digitalizáció az innováció facilitátora és vice versa. Az innováció támogathatja egyrészt a technológiai fejlődést, mint például az ipar, az állam és a társadalom digitalizációját, ugyanakkor kulcsszerepe van az így születő eredmények további hasznosításában is, amelyek pedig segíthetnek az új társadalmi kihívások kezelésében. Ebben a logikában a technológiai innováció – így a digitalizáció is – akár „*társadalmi innovációként*” is értelmezhető. Ami bizonyos tekintetben egyfajta új gondolkodásmód meghonosítását jelenti minden szinten.¹⁴

Ugyanakkor az állam és állami szervezetek egyfajta „aktivista” szerepet tölthetnek be a digitális gazdaság támogatásában.¹⁵ Feladatuk, hogy új innovatív megoldások adaptációján túl támogassák azok teljes gazdaságban való elterjedését és beépítését.¹⁶ A digitális technológiák sajátossága, hogy széles körű elterjedésükhöz szükség van kiegészítő és támogató megoldá-

¹⁴ Péter Erzsébet – Német Kornél: Lazítás 4.0 – A munkaközi szünetek és a szabadságolások hatása a munkavállalók teljesítményére vezetői szemmel. Pannon Egyetem Nagykanizsa. 2019.

Forrás: https://www.researchgate.net/profile/Erzsebet_Peter/publication/334761738_III_Turizmus_és_Biztonság_Nemzetközi_Konferencia_Lazitas_40_-A_munkaközi_szunetek_es_a_szabadsagolasok_hatasa_a_munkavallalok_teljesitmenyere_vezetoi_szemmel/links/5d3ffe2b92851cd04691fcf1/III-Turizmus-és-Biztonság-Nemzetközi-Konferencia-Lazitas-40-A-munkakoezi-szuenetek-es-a-szabadsagolasok-hatasa-a-munkavallalok-teljesitmenyere-vezetoi-szemmel.pdf

Letöltés ideje: 2020.01.15.

¹⁵ Csath Magdolna (, 4–23): Innovatív és agilis állam, mint a sikeres gazdaság és társadalom feltétele. PRO PUBLICO BONO – Magyar Közigazgatás 2016/1. szám 4-23. o.

Forrás: <https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/csath-magdolna-innovativ-es-agilis-allam-mint-a-siker-es-gazdasag-es-tarsadalom-feltetele.Original.pdf>

Letöltés ideje: 2020.01.14.

¹⁶ A Digitális Jólét Program 2.0

Forrás: <https://digitalisjoletprogram.hu/files/57/1c/571c60381c274901733f8a2fc8a1cca5.pdf>

Letöltés ideje: 2019.12.11.

sokba való befektetésre is, ilyen például a támogató (szabályozási) környezet kialakítása, a különböző infrastrukturális fejlesztések, és ami kiemelten fontos, egy új, adaptív, digitális, innovációs generációba való befektetés.¹⁷

A kormányzati célok minél hatékonyabb megvalósításának jegyében a következő feladatok valósultak meg az elmúlt időszakban:

Stratégiai és szakmai partnerség jött létre az NKFI Hivatal és a következő szervezetek között: Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciája (HÖÖK), Informatikai, Távközlési és Elektronikai Vállalkozások Szövetsége (IVSZ), Magyar Innovációs Szövetség (MISZ). Szervezetünk tagja lett a Mesterséges Intelligencia Koalíciónak (MI Koalíció).

Az MI Koalíció célja, hogy Magyarország az ezzel kapcsolatos „*fejlesztések és alkalmazások terén kerüljön az európai élvonalba, és váljon a nemzetközi MI közösség fontos tagjává. Az MI Koalíció működését a Digitális Jólét Program (DJP) biztosítja.*”¹⁸

A Mesterséges Intelligencia Koalíció célja, hogy az ország az MI fejlesztések terén a lehető legrövidebb időn belül az európai élvonalba zárkózzon fel, az MI alapú fejlesztések széles körű elterjedésének és alkalmazásának köszönhetően jelentősen erősödjön a hazai vállalkozások versenyképessége. Cél továbbá, hogy a magyar startupok és KKV-k minél nagyobb arányban vegyenek részt MI fejlesztésekben, akár nagyvállalati, egyetemi vagy nemzetközi partnerségben. Emellett fontos, hogy a magyar állam, valamint a digitális ökoszisztéma minden szereplője az adatvagyonok hatékony hasznosításával aktívan vegyen részt a társadalom és a gazdaság fejlesztésében.

¹⁷ Domokos Péter — Hausmann Róbert (é.n.): A hatékony, digitális és innovációvezérelt gazdaságé a jövő. MNB kiadványok
Forrás: <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/szakmai-cikkek/tovabbi-szakmai-cikkek/domokos-peter-hausmann-robot-a-hatekony-digitalis-es-innovaciovezerelt-gazdasage-a-jovo>
Letöltés ideje: 2020.01.15.

¹⁸ Digitális Jólét Program 2.0 2017.

Forrás: <https://digitalisjoletprogram.hu/files/5711c/571c60381c274901733f8a2fc8a1-cca5.pdf>

Letöltés ideje: 2020.01.14.

Az NKFI Hivatal az elmúlt időszakban aktívan vett részt az Ipar 4.0 program megvalósítása kapcsán a Nemzeti Technológiai Platform Szövetség munkájában is. *„A Platform megalapítása mögött az a felismerés áll, hogy az ipar az elmúlt években Magyarországon is egy új technológiai korszakváltásba lépett, amelyben az internet alapú gazdaság gyökeresen átalakítja a gyártási és a kapcsolódó logisztikai rendszereket.”*¹⁹

Az NKFI Hivatal szerepvállalása a digitalizációban

A Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alap terhére a rendelkezésre álló 11,2 milliárd Ft alapkutatási forrás 8%-át célzottan a digitalizációs témájú kutatások támogatására fordította az NKFI Hivatal. Szintén az NKFI Alap terhére a piaci KFI rendelkezésére álló 190 milliárd Ft-os keretből 40 milliárd Ft került a digitalizációra fókuszáló pályázati igények támogatására.

A Tématerületi Kiválósági Program 14,6 milliárd Ft-os keretéből 4,3 milliárd Ft került a digitalizációs témájú pályázatok finanszírozására, míg a Felsőoktatási Intézményi Kiválósági Program 15 milliárd Ft összegű keretének 18%-át sikerült digitalizációval foglalkozó pályázatok támogatására fordítani.

Az Alapból finanszírozott támogatási szerződések összege és a különböző szereplők közötti megoszlás is mutatja elköteleződésünket arra, hogy a piaci és egyetemi szereplők innovációs fejlődését és piaci pozícióit erősítse a világméretű innovációs versenyben.

Amennyiben ezeket a támogatási összegeket tovább bontjuk, néhány egyetem digitalizációs KFI támogatása a következőképpen alakul: a Debreceni Egyetemen a 2 milliárd Ft-os támogatási összegből 35% került a digitalizációs fókuszú, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen a 1,7 milliárd Ft teljes támogatási összegnek szintén 35%-a került ilyen tematikájú kutatásokra és fejlesztésekre. A Szegedi Tudományegyetem pedig e körben az

¹⁹ Digitális Jólét Program

Forrás: <https://digitalisjoletprogram.hu/>

Letöltés ideje: 2020.01.14.

1,7 milliárd Ft-os teljes támogatásának 10%-át fordíthatja ilyen típusú fejlesztésekre.

Ezek az adatok azért is adathatnak okot a bizakodásra, mivel jól mutatják az egyetemek elkötelezettségét a digitalizáció, mint a jövőbe mutató kutatási téma iránt.

Digitalizálódó új generáció

Az állam és így az NKFI Hivatal szerepe és képessége – az innováció támogatásán túl –, hogy elemezze és megértse a digitalizáció és az innováció társadalmi hatásait is. Feladata, hogy biztosítsa a feltételeit annak, hogy az innováció ne csak a technológiai fejlődést foglalja magába, hanem megoldást jelenthessen az új, digitális társadalom kihívásaira is. Ilyen kihívás például a fiatalok szerepe a digitalizációban.²⁰ A digitalizáció terjedésével az innovációs ciklus folyamatosan rövidül, ami kiemelkedő új lehetőségeket tartogat, ugyanakkor a gyors tempó miatti bizonytalanabb környezetre is fel kell készülni. Ezért kiemelten fontos, hogy támogassuk egy fiatal, képzett és felkészült új generáció létrejöttét, akiknek a képességeit és tehetségét a technológiai fejlődés kiegészíti, hatékonyságukat és versenyképességüket növeli.

A fiatalok digitális „képességeinek” (digital skills) fejlesztése ezért nem csak számukra jelent új lehetőségeket, de a társadalmi hatásuk is jelentős. A digitalizáció terjedésével a munkapiaci környezet is változik, és fontos, hogy a fiatalok már korán megtapasztalhassák egy innovatív, vállalkozói/startup kultúra szemléletmódját és agilis, rugalmas mentalitással kerüljenek a munkapiacra. Ugyanakkor az innováció a technológiai fejlődés mellett megoldást nyújthat számos új társadalmi kihívásra. Ilyen társadalmi

²⁰ A Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által elfogadott következtetések a digitális ifjúsági munkáról

Forrás: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019XG-1210\(01\)&from=GA](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52019XG-1210(01)&from=GA)

Letöltés ideje: 2020. január 14.

kihívások – többek között – az egészségügy²¹, a demográfiai változás és a munkaerő²², a jólét kérdésköre²³ vagy a fenntartható mezőgazdaság témaköre.²⁴ Fontos terület ugyanakkor a biztonságos, tiszta és hatékony energia, az intelligens, környezetkímélő és integrált közlekedés. A fenntartható fejlődés²⁵, a környezetvédelem, de az erőforrás-hatékonyság és a nyersanyagok témaköre kapcsán születő innovációk, az alap- valamint alkalmazott K+F, továbbá az innovációs fejlesztések és kutatások is ebbe a körbe tartoznak.

A felnövekvő „Z generáció” már nyitott a széles körű technológiai megoldásokra, a digitalizációra. E generáció tagjainak, akik a XX. századi nemzedékekhez képest egy új világban nőttek fel, teljesen megváltoztak a

²¹ OECD-Health at a Glance 2019 OECD indicators OECD ilibrary

Forrás: https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/health-at-a-glance-2019_4dd50c09-en#page2

²² Gagnon, Jason OECD: Demographic change and the future of the labour force in the EU27, other OECD countries and selected large emerging economies Chapter 2. OECD ilibrary. 2014

Forrás: https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/matching-economic-migration-with-labour-market-needs/demographic-change-and-the-future-of-the-labour-force-in-the-eu27-other-oecd-countries-and-selected-large-emerging-economies_97892-64216501-5-en#page1

Letöltés ideje: 2020.01.14.

²³ Llena-Nozal, Ana - Martin, Neil - Murtin, Fabrice OECD: The economy of well-being: Creating opportunities for people's well-being and economic growth. OECD ilibrary. 2019.

Forrás: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/the-economy-of-well-being_498e9bc7-en#page1

Letöltés ideje: 2020.01.07.

²⁴ Dr. Valkó Gábor: A fenntartható mezőgazdaság indikátorrendszerének kialakítása az Európai Unió tagországaira vonatkozóan. Központi Statisztikai Hivatal, Műhelytanulmányok. 2017. 10. o

Forrás: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/muhelytanulmanyok10.pdf>

Letöltés ideje: 2020.01.08.

²⁵ A Fenntartható Fejlődési Keretrendszer 2030

Forrás: <https://ensz.kormany.hu/a-2030-fenntarthato-fejlodesi-keretrendszer-agenda-2030>

Letöltés ideje: 2020.01.10.

tanulási szokásai.²⁶ Ez problémákat vethet fel a tanítási módszerek területén. A tanároknak más módszerekkel érdemes átadniuk a tudásukat a fiataloknak. Ennek a generációnak a tagjai már hozzászórtak a gyors információáramláshoz és annak befogadásához. Képesek egyszerre több mindenre párhuzamosan is foglalkozni. Ugyanezen ok miatt viszont nem biztos, hogy úgy és olyan mélyen marad meg emlékezetükben a felvett információ, mint az előző nemzedékeknél.

Ugyanakkor viszont fontos a fiatalok, sőt valamennyi generáció felkészítése a digitális gazdasághoz való kapcsolódásra.²⁷ Az innovatív gondolkodásra nevelés az oktatás minden szintjén alapvető minden nemzedék részére, hiszen a technológiai változások gyorsulása miatt mindenkinek rengeteg új innovációs megoldással kell szembesülnie nap mint nap.²⁸ Elég, ha csak a korszerű mobiltelefonokra vagy a mobilizáció hatása és kényesere miatt megújuló gépjárművekre gondolunk, nem is beszélve a mesterséges intelligencia, a robotika, az 5G vagy a tervezett 6G kommunikáció világáról.

A vállalkozások területén is látható, hogy az új technológiák új szakmákat, új cégeket hívnak életre. A startup és a spin-off vállalkozások lehetnek az úttörői ennek a korszaknak, mivel a létrejöttük alapja a kísérletezés és a

²⁶ Székely Levente: Digitális világ és szociálpedagógia – a szociálpedagógia ott kezdődik, ahol a fiatalok vannak. Tizenkilencre lapot? Szociálpedagógia a XXI. században. Pallasz Athéné Egyetem – Iuvenis Ifjúságszakmai Műhely. ISZT Alapítvány. 2016.

Forrás: http://real.mtak.hu/62395/1/19re_lapot_web_u.pdf#page=116
Letöltés ideje: 2020.01.10.

²⁷ Kuhl K. Patricia- Lim, Soo-Siang - Guerriero, Sonia and van Damme, Dirk OECD: Developing Mind in the Digital Age. OECD ilibrary. 2019.

Forrás: https://read.oecd-ilibrary.org/education/developing-minds-in-the-digital-age_56-2a8659-en#page1

Letöltés ideje: 2020.01.12.

²⁸ Csugány Julianna: „A technológiai változások hatása a Munkapiacra: új kihívások és lehetőségek”. TAYLOR 10 2019/4. szám. 26–36. o.

Forrás: <http://www.analecta.hu/index.php/taylor/article/view/21997>.

Letöltés ideje: 2020.01.10.

kutatás.²⁹ Az innováció és a vállalkozói kedv ötvözetéből kialakított gondolkodásmód segítségével lehet megtalálni az utat az új technológiai megoldásokhoz és a piaci résekhez.

Ehhez azonban rugalmas gondolkodásra van szükség, és ezt a gondolkodásmódot szükséges tudatosan tanítani, terjeszteni az oktatásban és nevelésben mindenki számára.

E célok elérését szolgálhatja az NKFI Hivatal is munkatársainak felhalmozott tudásával és tapasztalatával, valamint a rendelkezésre álló pénzügyi forrásokkal.

²⁹ Lányi Beatrix: A startup vállalkozók személyiségjellemzőinek hatása az innovatív piaci jelenlétre – különös tekintettel az egészségügyi és orvosi biotechnológiai ágazatra. Közép-Európai Közlemények 2017/2. szám. 77–90. o.

Forrás: <http://www.analecta.hu/index.php/vikekkek/article/view/12429>

Letöltés ideje: 2020.01.10.

KOVÁCS GÁBOR

A szervezés mint vezetési funkció módszerei, sajátosságai és jó gyakorlatai a digitális világban

Bevezetés

A vezetéselmélet a legősibb művészet és a legfiatalabb tudomány – hangzik az ismerős szlogen. Az emberiség fejlődése a vezetés- és szervezéselmélet fejlődésének és megvalósításának bizonyítéka. Elődeink sikeresek voltak, hiszen itt vagyunk, ősünk által sikeresen megtörtént az életben maradáshoz és a fejlődéshez szükséges feladatok elvégzése, az emberiség tudásának átörökítése és fejlesztése.

Vezetőként hogyan járulhatunk hozzá mi magunk is az emberiség fejlődéséhez? A válasz egyszerű, úgy, hogy legjobbak vagyunk a saját hivatásunkban, szakmánkban, és folyamatosan fejlesztjük magunkat és a módszereinket. Ehhez tartozik hozzá a modern vezetési eszközök és módszerek használata, a saját munkakörünkre történő adaptálása.

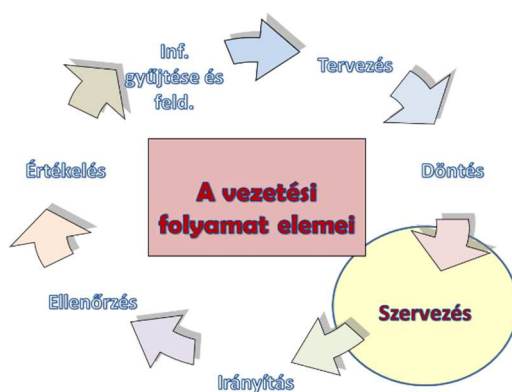
A vezetési és szervezési ismeretek tanulhatók, fejleszthetők, a kitartás, a gyakorlás, a saját tapasztalatok felhasználása és a modern technikai eszközök hatékony alkalmazása szükséges ehhez. Vezetőként is fejlődünk kell, nem áll meg az idő, amikor vezetővé válunk, egymás után jönnek az újabb és újabb vezetést támogató technikai eszközök és módszerek. Ne adjuk fel hát, legyünk élenjárók ebben a folyamatban, hiszen ezen eszközök alkalmazása mindenkinek megkönnyíti a munkáját.

Sajnos nincsenek kizárólagosan biztos és hatékony vezetési módszerek, minden vezetési helyzet, minden szituáció más és más. Ahhoz, hogy sikeres vezetővé váljunk, egy hosszan tartó tanulási folyamaton kell végigmenünk, tudatosan készülnünk kell a vezetői feladatok minél magasabb szintű ellátására, de ehhez ismernünk kell a vezetéselmélet főbb téziseit, elméle-

teit, amelyekbe beletartoznak a vezetési folyamat egyes elemei és azok tartalma. Hatékonyan tudnunk kell alkalmazni ezt a tudást, önmagunk számára mindig tudatosan megindokolva azt, hogy mit és miért teszünk az adott helyzetben. Ehhez szükséges a kiváló vezetéseméleti felkészítés és felkészülés, amelyre a Nemzeti Közszolgálati Egyetem képzéseiben szert tehetünk.

A vezetési folyamat elemei

A vezetés- és szervezésemélet tudományában a vezetési folyamat didaktikai szempontból a következő elemekre, összetevőkre bontható: információgyűjtés és feldolgozás, tervezés, döntés, szervezés, irányítás, ellenőrzés, értékelés.¹

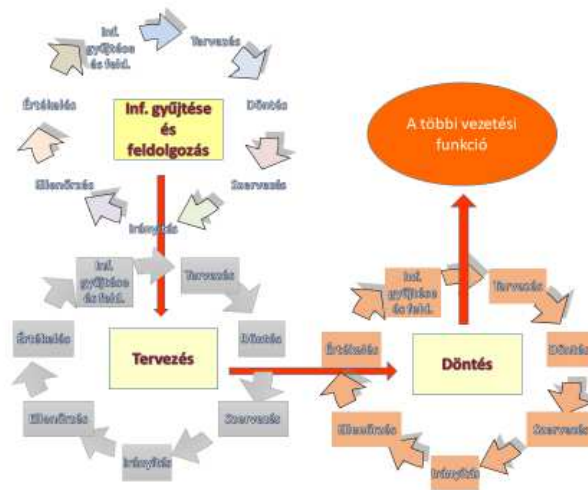

1. számú ábra
A vezetési funkciók – elvi vázlat

A vezetési folyamat elemei egy önmagába visszatérő körfolyamatban ábrázolhatók, amelynek minden elemében megtalálható a többi vezetési funkció. Ezáltal a teljes vezetési folyamat rendkívül összetetté válik.

¹ Czuprák Ottó, Kovács Gábor: Vezetés- és szervezésemélet. Nemzeti Közszolgálati és Tankönyv Kiadó Zrt. Budapest, 2013. 326. o.

Ha kiragadjuk a szervezést, mint vezetési elemet, akkor megállapíthatjuk azt, hogy a szervezés során is szükséges az információ gyűjtése és feldolgozása, melyet a szervezéssel kapcsolatos tervezési feladatok elvégzése követ, majd a szervezéssel kapcsolatos döntés, amely arra vonatkozik, hogy a szervezési funkcióval kapcsolatban milyen döntési helyzet áll elő és melyik az optimális cselekvési változat. A döntést követően történik meg a szervezés, majd a folyamat irányítása. A feladatok végrehajtásának színvonalát felülyeli az ellenőrzés, és végül, de nem utolsósorban az értékelés.²

2. számú ábra
A vezetési funkciók kapcsolata – elvi vázlat

A szervezés

A szervezés a szervezet rendelkezésére álló erőforrások összhangjának megteremtésére irányuló tevékenység, amely irányát tekintve a szervezet

² Horváth József, Kovács Gábor (szerk.): Pályakezdő rendőrtisztek kézikönyve. 389. o. Kovács Gábor II. RÉSZ Vezetési funkciók és munkaformák gyakorlása a Rendőrség szerveinél: 1. Vezetési funkciók gyakorlása 1.2. Az információk felosztása, formái és jellemzői. NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest, 2016. 52–56. o.

egyes szervezeti elemeire és/vagy a szervezeten kívüli kapcsolatokra, viszonyokra is kiterjedhet.

A szervezés során az adott szintű vezető megfogalmazza és megtervezi a végrehajtandó feladatokat, ez az úgynevezett kivitelező tervezés, majd eljuttatja azokat az alárendelték részére, ennek több módszere lehetséges. Az alárendelték bevonásával koordinálja és megszervezi a tennivalókat, majd – ezt követően – biztosítja a végrehajtás minden oldalú feltételeit.³

A szervezés a digitális világban, a technikai fejlődés hatásai

Személyes találkozók, értekezletek és megbeszélések a digitális világban

A mai felgyorsult és időhiányos világban a személyes találkozók, értekezletek, megbeszélések lehetősége egyre inkább beszűkül, hiszen a vezetők (és a beosztottak is) rendkívül elfoglaltak. A számtalan feladat és a szoros határidők arra kényszerítik a vezetőket és a végrehajtókat, hogy a személyes találkozással járó értekezletek számát és időtartamát a minimálisra csökkentsék.

Nincs szükség személyes találkozóra, értekezletre akkor, ha minden hónap első hétfőjén szoktuk tartani, de éppen semmilyen aktuális feladat nincs. A vezetőnek fel kell vállalnia azt, hogy ha éppen nincs aktuális feladat (ez elég ritka, de előfordulhat), akkor nem tart értekezletet – higgyük el, a kollégák nem fogják hiányolni.

Akkor sincs szükség értekezletre, ha előreláthatóan a témával kapcsolatosan a résztvevők nézőpontja annyira különböző, hogy nem tudnak megoldásra jutni. Ebben az esetben előzetesen egyeztetni szükséges az álláspontokat, és amikor azok már közelednek egymáshoz, akkor kerülhet sor a megvitatásukra.

³ Horváth József, Kovács Gábor (szerk.): Pályakezdő rendőrtisztek kézikönyve. 389. o. Kovács Gábor: II. RÉSZ Vezetési funkciók és munkaformák gyakorlása a Rendőrség szerveinél: 1. Vezetési funkciók gyakorlása 1.5. Tervezési feladatok és módszerek. NKE Szolgáltató Nonprofit Kft. Budapest, 2016. 68–72. o.

Ha a napirenden szereplő témát illetően a döntés nem az értekezleten részt vevő személyektől függ, nincs döntési jogkör és felelősség. Ha a munkatársak bevonása még jobban összezavarná a döntést. Ez olyan esetekben fordulhat elő, amikor a probléma annyira összetett és bonyolult, hogy a véleménykülönbségek miatt a döntés nehézségbe ütközhet. Ekkor csak néhány munkatársat vonjunk be a döntésünk előkészítésébe, majd azt követően készítsünk egy munkaváltozatot, majd digitálisan küldjük meg az értekezlet résztvevőinek (hogy korrektúrázni tudják), és azt követően kerüljön napirendre a kérdés.

Mindezekkel szemben szükség van értekezletre, amikor tájékozódni szeretnénk munkatársaink véleménye felől, ütköztetni szeretnénk a különböző nézőpontokat, vagy együttműködést szeretnénk kialakítani, esetleg be akarjuk vonni szervezetünk tagjait az őket érintő kérdések megoldásába, és itt konszenzust, támogatást szeretnénk elérni. Tartsunk értekezletet akkor is, ha döntésre van szükség, és a problémát több oldalról meg kell vizsgálni, több nézőpontot is figyelembe kell venni. Ekkor a kollektív tudást és a bölcsesség elvét alkalmazzuk.

Amennyiben eldöntöttük, hogy értekezletet tartunk, akkor két lehetőségünk van. Az egyik, hogy személyesen találkozunk munkatársainkkal, a másik, hogy más technikai eszközöket és módszereket veszünk igénybe. (A vezetők és beosztottak érintkezésében leggyakoribb a szóbeli közlés, amely döntően és egyúttal utasítás is egyben, de nem elhanyagolható más technikai eszköz alkalmazása vagy az írásbeli közlés sem.)⁴

Az értekezletek többsége az alábbi négy alapvető funkció valamelyikét szolgálja. A hírek információk közlése – ebben az esetben az értekezlet főszereplője az információt adó személy. Az eszmecsere típusú értekezlet középpontjában a jövő, a tervek és az elképzelések állnak. A problémamegoldó típusú értekezlet az az értekezlet, ahol szükséges az írásos anyag előkészítése, amelyben ismertetjük a problémahelyzet megoldására tett eddigi

⁴ Kovács István: Vezetési funkciók egy helyi rendvédelmi szerv életében. Ellenőrzés, mint a kiadott szabályok, és utasítások betartásának (kontroll)feladata. Államtudományi Műhelytanulmányok 2017/21. szám. 1–30. o.

lépéseinket, háttérinformációkat adunk, amelyekkel segíthetjük a probléma megértését és megoldását, valamint vázolhatjuk a megoldások lehetséges változatait, azoknak a következményeit, előnyeit, hátrányait. Ebben az esetben ösztönözzük munkatársainkat arra, hogy gondolják át a problémával kapcsolatos nézőpontjukat, és készüljenek fel az adott kérdéskörrel kapcsolatosan. Értjük el azt, hogy a döntéshozó típusú értekezletre úgy érkezzenek meg a résztvevők, hogy a lehetséges döntési változatok közül már rendelkezzenek egy általuk preferált döntési változattal.

Modern vezetőként minden értekezleten használhatjuk a beszéd és képi megjelenés alapú hírközlő eszközöket, melyek alapja az internet (többek között skype, msn, viber), a telefon. Számtalan alkalmazás áll rendelkezésünkre.

A hagyományos papír alapú írott információk alkalmazása

Korunk fő jellemzője, hogy a hagyományos papír alapú dokumentumok elkészítése valamilyen digitális eszközön történik, az elkészült anyag másolható, szerkeszthető, digitálisan továbbítható, sokszorosítható. Törekedünk arra, hogy szervezetünkben digitális iroda jöjjön létre, lehetőleg valamely irat, dokumentum csak egy nyomtatott példányban készüljön el, az irattár számára. Vezetőként gondoljunk arra, hogy a „hivatalos” papír alapú levél legtöbb témában már elavult, az anyagok előkészítése időigényes és nehézkes, növeli a bürokráciát. A papír alapú hivatalos ügyintézés napjainkban egyre jobban háttérbe szorult, azt felváltja valamilyen rendszer alapján működő digitális ügyintézés.

A papír alapú információközlés csak egyes speciális esetekben szükséges információközlő forma, amely napjainkban egyre inkább digitális információvá változik. Jó példa erre a közigazgatásban alkalmazott „*ügyfélkapu rendszer*” alkalmazása – ahol majdnem minden hivatali, de személyes ügyünket el tudunk rendezni.

A digitális világban az adatszolgáltatás különböző programokon keresztül, különböző felületek kitöltésével valósul meg. Ezek a programok nagymértékben megkönnyítik a szervezőmunkát, hiszen például egy konferen-

cia megszervezése nagyságrendekkel könnyebbé válik azáltal, hogy például a jelentkezési lapot egy erre elkészített felületen lehet kitölteni, valamint lehetőség van a konferencia absztraktjának, előadásának, vagy éppen a tanulmánynak a feltöltésére a digitális felületen. A rendszer ebben az esetben mindent naplóz, az adatok kezelése könnyebbé válik és megkönnyíti az adatszolgáltatást, a nyilvántartást és a munkát a szervezők és a résztvevők számára is. (Ez a módszer akkor is hasznos, ha a későbbiekben valamilyen információt vissza szeretnénk keresni és ellenőrizni.)⁵

Beszéd alapú hírközlő eszközök felhasználása

A technika fejlesztésével egyre jobban előtérbe kerülnek a beszéd rögzítésére szolgáló programok. Ebbe beletartozik a beszéd automatikus leírása is, amely során a készítő feladata már csak a leírt szövegben történő kisebb korrekciók végrehajtása. Megállapítható, hogy a hagyományos levél elkészítése, illetve a digitális üzenetek előkészítése nagymértékben könnyebbé vált a technika alkalmazásával.

A beszéd alapú információközlési mód egyre inkább háttérbe került napjainkra. Az elfoglalt és leterhelt vezetők és a munkatársak többsége telefonon már nem elérhető. Többnyire a visszahívás rendszere működik, hiszen senki sem szereti, ha munkájából egy telefonhívással – ami legtöbb esetben feladatot is jelent – kizökkennek. A vezetékes telefon és a mobiltelefon párharcában győzött a mobiltelefon azzal, hogy mobilak vagyunk, az irodán kívül is elérhetővé váltunk munkatársaink számára. Irodánkat elhagyva viszont hajlamosak vagyunk kevésbé fontos, de aktuális ügyeinket mobiltelefonon intézni.

A beszéd alapú hírközlő eszközök alkalmazásának jelentősége a valós idejű tevékenységek vezetése során kerül előtérbe, amely akkor működik hatékonyan, ha az digitális támogatással is ki van egészítve.

⁵ Kovács István: Klasszikus vezetési funkciók a parancsuralmi rendszerben (állományvédelmi) ellenőrzés és korrupciómegelőzés a helyi és területi rendvédelmi szervek körében. NKE. Budapest, 2019. 1–102. o.

Bevált vezetői munkamódszer az egyes vezetési fórumokról hang- és videofelvétel készítése, természetesen a résztvevők tájékoztatása mellett. Ekkor az információk bizonyító erővel bírónak visszakereshetők a hangfelvételtől, megmenekülünk a jegyzőkönyvek készítésétől, elegendő csupán a lényegét tartalmazó emlékeztető elkészítése.

A rendészeti szervek vonatkozásában a lehallgatás elleni védelem biztosítása kódolt üzenetek továbbításával valósul meg, ezen üzenetek küldésére zárt láncú rádiórendszert alkalmazunk, amelyek legfontosabb alkalmazási területe a valós idejű tevékenységek vezetése.

Az internet alapú eszközök felhasználása

Az elektronikus levelezőrendszerek használata

Az a bevált gyakorlat, hogy minden dolgozó és minden szervezet egységesen szerkesztett, de külön e-mail címet használ. A rendszer akkor működik jól, ha minden felhasználó felelősséget érez az e-mail fiókja használatáért, jól szabályozott a közös e-mail fiókok használata és az információ átadásának megszervezése.

Akkor igazán hatékony az e-mail üzenet, amennyiben az rövid és tömör, lényegre törő. E-mailjeinkben alkalmazzuk a különböző kiemelések, betűszínezések lehetőségeit! A fogadott e-maileket és az elküldött e-maileket könyvtárrendszerben tároljuk, amelyet valamilyen logikai rendszer alapján építünk fel!

Bátran alkalmazzuk a rövid e-mail üzenet küldésének módszerét, amely kiegészíthető csatolmányokkal, amelyek az érdemi anyagokat tartalmazzák. Ha hivatalos levelet akarunk küldeni csatolmányként, akkor figyeljünk arra, hogy az PDF formátumban legyen elmentve és elküldve, ezzel kiküszöbölhetjük az abban történő utólagos módosításokat.

Ahhoz, hogy naprakészek legyünk feladatainkat illetően, elengedhetetlen az e-mail üzenetek naponta többszöri ellenőrzése.

Néhány, az e-mail üzenetek küldésével kapcsolatos szabály

Minden elkészített és elküldött e-mailnek van valamilyen célja. Azzal, hogy az üzenet feladója elküldte az e-mailt a címzett részére, valamilyen hatást kíván elérni. Az e-mail korunk egyik legmodernebb információátadási eszköze. Rendkívüli előnye az, hogy nem kell állandóan a számítógépünk előtt tartózkodnunk, hiszen a mobil eszközök alkalmazásával az e-mail kapcsolat már nem helyhez és nem időhöz kötött, a kapcsolatunk folyamatos lehet. Szükséges-e azonban, hogy állandóan elérhetőek legyünk e-mailen is? A fiatalabb generációk mindig online elérhetőek, Facebookon élnek, és számukra már ez a jövő, de a magánélet rovására is mehet az állandó digitális készenlét.

Ebben a tekintetben két megközelítés lehet. Az egyik megközelítésben beosztottként is, de főleg vezetőként kívánatos az, hogy állandó e-mail elérhetőségünk van. Ez nagyfokú aktív és gyors információáramlást biztosít, de vajon szeretnénk-e (tudunk-e) olyan kérdésekben percek alatt dönteni, amelyek esetenként komoly megfontolást igényelnek. Azzal, hogy állandóan elérhetőek vagyunk e-mailben, elöljáróink, vezetőink azt várhatják el tőlünk, hogy rövid időn belül válaszoljuk meg az adott problémát, a felmerülő kérdéseket, készítsünk háttéranyagokat, esetleg összefoglaló jelentéseket, egyszóval adjunk hiteles, elemzett, átgondolt információt. A vezetői munkakörben ez nem mindig a legcélravezetőbb magatartásmód, hiszen ekkor nincs lehetőségünk arra, hogy egy-egy felmerült problémát alaposan mérlegeljünk és kiérlelt vezetői döntéseket hozzunk, hiszen az e-mail feladója várja a választ, amit beosztott vezetőként minél hamarabb meg kell számára küldeni. Ezt a problémát valahogyan ki kell küszöbölni. Az azonnali határidők helyett mindenkinek lehetőséget kell biztosítani az alapos munkára, ehhez viszont megfelelő mennyiségű időt kell biztosítani. Tartasuk ezt szem előtt!

A másik megközelítés szerint nem kell állandóan elérhetőnek lennünk e-mailben, hiszen az e-mail feladójának szembesülnie kell azzal, hogy nem vagyunk készen a válaszokkal azonnal azokra a kérdésekre, amelyeket e-mailben feltesz. Akadnak olyan dolgozók és vezetők is, akik előre figyel-

meztetik a munkatársaikat, hogy ők kizárólag a nap meghatározott időszakában, például délelőtt 8.00 és 9.00 óra között, illetve délután 15.00 és 16.00 óra között olvasnak e-maileket, ez egyébként nem szokásuk, hiszen dolgozni szeretnének!

Egyes vállalatoknál és szervezeteknél a szervezeti kultúra része az, hogy az alkalmazottaknak egy bizonyos időn belül, legyen az 24 vagy 48 óra, reagálniuk kell a hivatalos üzenetekre.

Nagyon fontos a munka és a magánélet egyensúlyának fenntartása. A munkavállaló otthon, pihenéssel töltött ideje nem a hivatalos e-mailek megválaszolására való! Az e-mailek tartalmát elemezve megállapíthatjuk azt is, hogy a munkaidőn kívül érkezett e-mailek tartalmának általában nincs közvetlen jelentősége a munkavégzésre, ezért ellenőrzésük a munkaidőre korlátozható.

Vezetőként, ha munkaidőn kívül küldünk e-mail üzenetet, akkor tudatosítsuk munkatársainkban azt, hogy nekik azzal munkaidőben kell foglalkozniuk, nem azért küldtük az e-mailt, hogy otthon foglalkozzanak vele, hanem azért, hogy munkaidejükben intézzék az ügyet (természetesen rendkívüli esetek mindig előfordulhatnak).

Mire figyeljünk az e-mailek küldése során?

A világon naponta több mint egymilliárd e-mail vándorol egyik postafiókból a másikba, egyes felmérések szerint az átlagos munkaidőnk 28 százalékát e-mailekre való válaszadással töltjük. Felmérések szerint az egy üzenet elolvasására szánt idő mindössze 15–20 másodpercre korlátozódik. Általánosságban elmondható, hogy az e-mailek feldolgozása sok időt vesz igénybe. Aki átlagosan naponta 60 darab e-mailt kap, annak ezen üzenetek feldolgozása több mint egy órát vesz igénybe még akkor is, hogy ha a kapott e-mailek rövidek és nem igénylik a válaszadást.

E-mail üzenet készítőjeként és küldőjeként ügyeljünk arra, hogy a fogadó személy koncentrációképesége véges, tehát az üzenetek ne legyenek hosszúak. Semmiképpen ne írjunk öt bekezdésnél hosszabb e-mailt, hasznosabb és jobban tesszük, ha például öt bekezdés helyett inkább másfél bekezdést, vagy inkább csak néhány jól megfogalmazott mondatot küldünk a

címzettnek. Amennyiben az e-mail küldésével valamilyen bonyolult problémát szeretnék megoldani, akkor ha lehet, ne az e-mail küldés módszerét alkalmazzuk, hanem a kollégákkal személyesen egyeztessük az adott kérdést, és a megbeszélést követően megerősítés gyanánt küldjünk egy nagyon rövid e-mailt a megbeszélésünk eredményeiről, leírva, dokumentálva a megbeszélteket.

Az e-mailek megszövegezése

Ha egy e-mail szövege és szerkezete bonyolult és áttekinthetetlen, akkor komoly problémát okozunk az e-mail címzettjének. Esetleg nem értheti, mit is kívánunk tőle.

Nagyon fontos az e-mail rövideje mellett annak az átláthatóságára való törekvés. A digitális eszközünkön használhatunk kiemeléseket, színezéseket, jelzéseket, amelyekkel felhívhatjuk a címzett figyelmét azokra a kulcsszavakra, fontos dolgokra, amelyek az e-mail elkészítésének célját és lényegét tartalmazzák. Próbáljunk meg a címzett fejével gondolkodni, legyenek közléseink egyértelműek, vagy kérdés esetén fogalmazzuk meg egyértelműen a kívánságunkat. Az e-mailek megszövegezésében tartsunk mértékletességet, ne küldjünk el olyan e-mailt, amelyet mi magunk sem olvasnánk el hosszúsága vagy a monoton szövegszerkezete miatt.

Ha elkészítettük az általunk ideálisnak vélt e-mail üzenetet, lehetőségünk van arra, hogy a címzettek körét megválasszuk, valamint arra, hogy az e-mailről ki kapjon másolatot, illetve a titkos címzetteket is bejelölhetjük.

Egyértelmű vezetési és szervezési probléma az, ha azt gondoljuk, hogy mindenkinek mindenről tájékoztatást kell adnunk. Ne raboljuk munkatársaink idejét olyan információkkal, olyan kérdésekkel, amelyek nem feltétlenül rájuk tartoznak. Ne feledjük el, hogy a címzettek is általában dolgozó munkatársak, akik tele vannak túlszűfolt határidőkkel, napi feladatokkal, gondokkal. Ha nyakra-főre kapják az értesítéseket, akkor esetleg nem tudják megfelelően megszűrni a rájuk vonatkozó információkat, ezért a fontosabbak elsikkadhatnak a jelentős információmennyiség következtében. Ezt elkerülhetjük, ha felírjuk a füzetünkbe a kapott feladatot.

Ha elküldtünk egy e-mailt, arra választ is várunk. A válaszok hiánya a stresszforrások egyik legújabb fajtája, ha a címzett nem reagál, azt érezhetjük, hogy semmibe vesznek bennünket, néhány esetben ez a jelenség a munkavállalóknál nagyon érzékeny pontot érinthet: az önbecsülésüket! E-mail íróként vagy címzettként tehát gondoljunk arra, hogy ha nem válaszolnak az e-mailjeinkre, akkor ez valóban sértő lehet-e. Olyan ez, mintha például odaköszönünk valakinek és nem köszönnek vissza a folyosón? Jogosan gondolhatjuk azt, hogy az általunk képviselt ügy és személyünk nem fontos a címzettnek. Ebben az esetben felmerülhet az a kérdés, hogy továbbra is együtt akarunk-e működni az e-mailünkre nem válaszoló kollégával? (Leterhelt vezetőként is válaszoljunk az e-mailekre, legalább annyit, hogy köszönjük!)

Mit tehetünk az e-mailek feldolgozása során? Első és legfontosabb szabály az, hogy minden e-mailt alaposan olvassunk el és válaszoljunk is meg, kivéve akkor, ha a „no replay” felirattal kapjuk azt. A levelezőrendszerek alkalmazásai lehetővé teszik a különböző színjelzések használatát, amelyekkel jelölhetjük az e-mailek fontosságát és az éppen aktuális státuszát, ha nincs időnk rögtön a válaszra, később szakítsunk rá időt.

A könnyen megválaszolható e-mailekre azonnal küldjük el a választ, hiszen később sem lesz több időnk a válasz megfontolására. Egyes esetekben, amikor az e-mail megválaszolása komoly előkészületet igényel, akkor jó módszer az, ha a jegyzetfüzetünkbe felírjuk az adott megoldásra váró problémát, és amikor elkészülünk a válasszal, akkor küldjük el a válasz e-mailt.

Amikor szabadságra megyünk, akkor állítsuk be azt az üzenetet, hogy mikortól meddig tartózkodunk szabadságon, és sürgős esetben melyik munkatársunk helyettesít bennünket. Ha ezt nem tesszük, akkor gondoskodjunk arról, hogy szabadságunk ideje alatt is rendszeresen ellenőrizzük az e-mail fiókunkat.

Videoeszközök alkalmazása (skype, videokonferencia, Wiber WhatsApp és más programok)

Ha lépést kívánunk tartani a kor technikai fejlődésével, akkor eredményesen tudjuk alkalmazni ezeket az eszközöket. Rengeteg utazással eltöltött

Kovács Gábor: A szervezés mint vezetési funkció módszerei, sajátosságai és jó gyakorlatai a digitális világban

idő takarítható meg velük. Ha lehetőségünk van rá, akkor jelöljük ki külön helyiséget a videoeszközök állandó telepítésére, hiszen az is munkaidőt rabló tevékenység, hogy odavisszük, összehangoljuk, összeállítjuk a technikát. Ha megvan a terem, akkor gondoskodnunk kell arról, hogy ezeknek a különtermek a foglaltsága koordinált legyen.

A modern eszközök alkalmazása során nagyon fontos tényező a résztvevők fegyelmezettsége. Egy-egy videokonferencián illik időben ott lenni, időben be kell jelentkezni, ehhez szükséges az, hogy az adott eszköz beállítása időben megtörténjen. Egy idő után ez már automatikus folyamattá válik, a videotechnikai eszközök nagyon jól alkalmazhatók a szervezési feladatok végrehajtása során. Természetesen ezen eszközök nem helyettesítik teljes mértékben a személyes jelenléttel bíró értekezletet, a digitális kapcsolat nem pótolja teljesen a személyes kapcsolatokat, találkozókat, ezért javasolt időszakonként valóságos jelenléti megbeszélések beiktatása, legalább havonta.

Az internet alapú eszközök felhasználása során a szervezésben kiváló lehetőséget nyújt a rendelkezésre álló számítógépes programok alkalmazása. Ez az időgazdálkodás szempontjából kiemelten fontos, hisz a vezető időt takarít meg a modern technikai eszközök alkalmazásával, amelyet így más kiemelt feladatra is fel tud használni.⁶ A rendvédelmi területen ilyen alkalmazás például a „*Robotzsaru Neo*” program, amely alapos felkészítést és munkatársi továbbképzést igényel. Időnként ismétlő tanfolyamok beiktatása is indokolt, hiszen a programok folyamatosan fejlődnek, a munkatársak pedig általában csak azokat a funkciókat alkalmazzák a programon belül, amelyek a munkavégzésükhöz szükségesek.

A digitális térképek, útvonaltervezők alkalmazása, egyéb lehetőségek

Ezek az eszközök nagyon megkönnyítik a tájékozódást. A programok a gépi tanulás elemeit felhasználó, önmagukat fejlesztő rendszerek, amelyek

⁶ Kovács István: Vezetési funkciók egy helyi rendvédelmi szerv életében. Szervezés, vagyis a célélérés biztosítása, az erőforrások koordinációjával. *Opus et Educatio* 2019/2. szám. 198–208. o.

az alkalmazás használójának felkínálják azokat a feltételezett változatokat, amelyekből ki tudja választani a neki megfelelő alternatívát.

Különböző elemzőprogramok is léteznek, amelyek által számos szolgáltatás biztosított. Ilyenek például a „*Microsoft Exchange*” értekezlet időpont optimalizáló szolgáltatás, vagy a „*monday.com*”, vagy a különböző digitális naptárak.

Vezetőként kötelezhetjük munkatársainkat arra, hogy vezessék a szervezetnél a hivatalos levelezőrendszerben megtalálható digitális naptárakat. Ebben az esetben lehetőség van külön a szervezet részére is digitális naptár létrehozására, ekkor a szervezeti eseményeket abban rögzíthetjük. Néhány programcsalád, mint például a „*Neptun*” egységes tanulmányi rendszer, lehetőséget biztosít arra, hogy a diákok és oktatók tanórai elfoglaltságai a digitális naptárakban automatikusan megjelenjenek.

Az Egyetemi Közös Közzolgálati Gyakorlatok megszervezése és vezetése

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem élen jár az új vezetési és szervezési eszközök digitális alkalmazásában. Az egyetem – minden évben – a végzős hallgatói számára megszervezi az Egyetemi Közös Közzolgálati Gyakorlatot. Ezen a kétnapos gyakorlaton a modern vezetéstechnikai eszközök tárházának széles körű bemutatása és alkalmazása is megtörténik. A gyakorlat minden esztendőben egy valós problémát dolgoz fel, melynek keretében a végzős hallgatók az operatív törzsek beosztottjaiként és vezetőiként hajtják végre a feladatokat. A gyakorlat fejlett digitális eszköz- és programtámogatással zajlik, ahol a gyakorlatban is alkalmazzák a hagyományos és a digitális vezetés-irányítási eszközöket. A gyakorlaton 120 db számítógépet alkalmaznak, mindet hálózatba kötve. A gyakorlat végrehajtása során minden hivatásrend a saját feladatát hajtja végre, modellezik a különböző hivatásrendek vezetés-irányítási törzseit, amelyek között az információáramlás többnyire a technikai eszközökön keresztül biztosított.

A gyakorlat kétnapos, amely során különböző időugrásokkal hajtják végre a minősített időszak feladatokra történő felkészülési folyamatot.

Kovács Gábor: A szervezés mint vezetési funkció módszerei, sajátosságai és jó gyakorlatai a digitális világban

A gyakorlat során az előkészített 125 db közlés adja a gyakorlat levezetésének fő irányvonalát, az ezen közlésekre adandó intézkedések és válaszok biztosítják a gyakorlat dinamikáját. A gyakorlat során a közléseket automatikus rendszer küldi e-mailen a különböző munkacsoportoknak, akik erre reagálva megteszik a saját intézkedéseiket. Ezek további információcseréket indukálnak.

A gyakorlaton videokonferencia és műholdas összeköttetés is zajlik a terepen folyó mozzanatok figyelemmel kísérésére, hiszen a gyakorlat földrajzilag is elkülönült telephelyeken történik, és a földrajzi távolság áthidalása ezzel könnyebbé válik. A Víz tudományi Kar gyakorlati feladatokat hajt végre a Nemzeti Közszolgálati Egyetem bajai campusán, a Hadtudományi és Honvédtisztviselői Kar pedig a Ludovika Laktanya és egyetemi campus területén, az ott elhelyezett honvédségi számítógépes kabinetekben zajlik a törzsek vezetése és a feladatok végrehajtása.

Természetesen az internet alapú összeköttetés mellett telefonos kapcsolatról is gondoskodnak a gyakorlat szervezői, az egyes munkahelyek hívószámokkal és megnevezésekkel vannak ellátva, így biztosítva a gyakorlat gördülékeny levezetését.

A gyakorlat előkészítése során minden anyag digitálisan is elérhető az egyetem honlapján, ahonnan a hallgatók – az egyes szolgálati beosztásaiknak megfelelően – tájékozódni tudnak, és fel tudnak készülni a várható feladatok végrehajtására. Ezen a közös internetes felületen megtalálható a gyakorlat *„Alap- és indító feladata”*, amely tartalmazza az összes induló adatot, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a hallgatók eredményes munkát tudjanak végezni. Ide kerülnek föl a hivatásrendek *„Kiegészítő- és részletes feladatai”* is, amelyek a hivatásrendi feladatokhoz kapcsolódó információkat, adatokat tartalmazzák.⁷

⁷ Ambrusz József - Endródi István - Muhoray Árpád: A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közös Közszolgálati Gyakorlatának a VIHAR 2016 összefoglalása, következtetései. Védelem tudomány: Katasztrófavédelmi Online Tudományos folyóirat 2016/4. szám 241–270. o.

Ambrusz József: A természeti csapásokat követő helyreállítás rendészeti aspektusai. Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai. 2015. 97–103. o.

Ahhoz, hogy a gyakorlat levezetéséről megfelelő információval tudjunk rendelkezni, a gyakorlók körében felmérést végzünk, amelynek a megvalósítása szintén digitális rendszereken alapul. A NEPTUN rendszer UniPol alkalmazásával felmérjük a hallgatók magatartásának helyzetét.

Kutatásunk során a hallgatói magatartásformák megjelenését és változásának folyamatát mérjük fel a gyakorlatot megelőzően, valamint a gyakorlatot követően.⁸ A hallgatók magatartás-vizsgálatát célzó kutatás eredménye összességében az, hogy a hallgatók önkéntes magatartása jelentősen fejlődik a gyakorlatot követően, hiszen a mérési adatok egyértelműen azt támasztják alá, hogy a közös munka eredményeképpen a segítőkészség, az elkötelezettség, a lelkiismeretesség folyamatosan fejlődik. A felmérés során elemzéseket végzünk: nem, hallgatói szak, kar, a képzés munkarendje vonatkozásában is, illetve elemezzük az egyes csoportokat abban a tekintetben, hogy egyenruhás vagy civil hallgatók a végrehajtók. Ez a felmérés is és annak értékelése is digitális eszközökkel és programokkal történik.

A gyakorlatot követően a kommunikációs hálózatok alkalmazásából elemzést hajt végre a gyakorlat vezetése. Melyek voltak azok a kommunikációs csomópontok, amelyek kiemelkedően tevékenykedtek? Kik voltak aktívak, ezek közül melyik csoport volt a legaktívabb, és mely munkaállomások voltak a kevésbé aktív szervezetek? Ez az elemzés a gyakorlat értékeléséhez nyújt segítséget, hiszen mérhetjük azt is, hogy melyik mozzanathoz tartozik a közlés. Az elemzés során a közlések darabszámából és az egyes szervezetek közötti adatforgalomból látható az, hogy melyik mozzanat milyen közlésszámot igényelt, arra milyen válaszok születtek, kiket vontak be az információs hálózatba. Az elemzések során azt is tanulmányozhatjuk, hogy melyik hallgatói csoport melyik mozzanatban, milyen aktivitást mutatott. Ezek az értékes adatok csak a modern technika segítségével szerezhetők meg.

⁸ Kovács Gábor, Pesti Tünde, Tózsér Erzsébet: A hallgatói magatartásformák megjelenése és változásának folyamata a Nemzeti Közszerológiai Egyetem „Vírus 2019” Közös Közszerológiai Gyakorlatán. Magyar Rendészet, megjelenés alatt.

Összefoglalás

Összességében vezetőként haladnunk kell a korrallal, meg kell ismerni az új digitális vezetési módszereket, eljárásokat, és ezeket alkalmazni kell az összes vezetési funkció során. Általánosságban elmondhatjuk, hogy a vezetési funkciók didaktikai szempontból elkülöníthetők, ezen elemek mindegyike újra megjelenik az egyes elemek végrehajtása során. A különböző szintű vezetőknek nem csak a digitális vezetési módszereket kell megismerniük, hanem az irányítása alá tartozó „digitális” generációt képviselő munkatársakat is, akik a leggyakrabban a Rendészettudományi Kar befejezését követően kerülnek a szervek (rendőrség, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, Országos Katasztrófavédelmi Igazgatóság) hivatásos állományába.⁹

Modern és felvilágosult vezetőként felismerhetjük azt, hogy a technikai vívmányok alkalmazhatóak minden vezetési funkcióban, azok megkönnyítik a vezetési rendszer teljes egészének a munkáját, lényegében a mi munkánkat. Az e-mailek megkönnyíthetik és egyben megnehezíthetik az életünket. Kérem, gondolkozzanak el a tanulmányban megfogalmazottakon.

A tendenciákat figyelve, a szervezési módszerek állandóan fejlődnek, így megállapítható az, hogy a hagyományos papír alapú információk felhasználása egyre inkább háttérbe szorul, de a beszéd alapú hírközlő eszközök alkalmazása is teret veszített. A személyes találkozók, az értekezletek és megbeszélések időtartalma nagyban lerövidül, minden vezetési funkció alkalmazása inkább a digitális irányba tolódik el. Minden technikai fejlődés alapja az internet alapú eszköz és az azon alapuló alkalmazások.¹⁰

⁹ Erdős Ákos, Magasvári Adrienn, Szabó Andrea: Új generáció a rendészeti felsőoktatásban. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán: Gondolatok a rendészettudományról. Írások a Magyar Rendészettudományi Társaság megalapításának tizenötödik évfordulója alkalmából. Magyar Rendészettudományi Társaság. Budapest, 2019. 89–102. o.

¹⁰ Dragon Sándor: A rendészettudomány hatása, alkalmazása és fejlődésének lehetőségei a rendészeti szervek gyakorlati vezetésében, irányításában. Rendőrségi Tanulmányok. 2019/3. szám. 86–98. o.

A Nemzeti Közszerológáti Egyetem élen jár a korszerű ismeretek közvetítésében, hiszen a hallgatók részére minden karon a legmodernebb informatikai eszközök használatát oktatjuk és alkalmazzuk is azokat. Kiváló példa erre az Egyetemi Közös Közszerológáti Gyakorlat, amely digitális alapú vezetési rendszert és módszereket alkalmaz a gyakorlat levezetése és értékelése során.

RESPERGER ISTVÁN

A hibrid hadviselési mód jellemzői korunk konfliktusaiban

Biztonságpolitikai kitekintés – A XXI. század biztonsági fenyegetései *A fegyveres konfliktusok, háborúk hatásai*

A két szuperhatalom szembenállásának időszakában is jelentős számú konfliktus, kihívás jelentkezett, de a hidegháború évei alatt ezek kevésbé kiélezettek voltak. 1945-től napjainkig a Földön csupán 26 nap telt el háború nélkül. A legújabb adatok szerint a legbékésebb, biztonságos országok: Izland, Dánia, Ausztria, Új-Zéland, Portugália, Csehország, Svájc, Kanada, Japán, Szlovénia, Finnország. A legkevésbé békés országok a következők: Szíria, Dél-Szudán, Irak, Afganisztán, Szomália, Jemen, Közép-afrikai Köztársaság, Ukrajna, Líbia, Szudán, Pakisztán.¹ A fegyveres konfliktusokban az áldozatok száma 19 601-ről 101 406-ra emelkedett 2008–2016 között.² A 2016-os évben 57 millió menekültet regisztráltak az ENSZ szakosodott szervei. A konfliktusok mérete, intenzitása, az alkalmazott erők nagysága, területi kiterjedése alapján 1989 és 2016 között az áldozatok száma 2,238 millió fő volt. Az államok közötti harcokban 1,29 millió fő, a nem állami konfliktusokban 160 940 fő, az egyoldalú konfliktusokban

¹ Global Peace Index 2018.

Forrás: <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/06/Global-Peace-Index-2018-2.pdf>

Letöltés ideje: 2019.08.15.

² Uo.

786 620 fő veszítette életét.³ A fegyveres összeütközések hatásai közé sorolható még a gyermekkatonák részvétele⁴ is a harcokban, a környezeti károsodások – akár az Öböl-háborúban az olaj Arab-öbölbe (Perzsa-öbölbe) történő engedése és az olajutak felgyújtása, akár Koszovóban a gyengített uránt tartalmazó lövedékek alkalmazása –, a taposóaknák okozta károk és veszteségek.

Év	Államok közötti konfliktusok száma	Államon belüli konfliktusok száma	Egyoldalú konfliktusok száma	A konfliktusok száma összesen
1973	30	–	–	30
1991	40	27	–	67
2000	49	19	37	105
2005	32	30	35	97
2010	31	28	21	80
2015	42	61	26	129
2016	66	53	28	147
2017	84	50	33	167
2018	77	52	33	162

1. számú táblázat

Az államok közötti, az államon belüli és az egyoldalú konfliktusok száma (darab)⁵

³ Forrás: <http://ucdp.uu.se/#/exploratory>

Letöltés ideje: 2017.07.29.

⁴ 2000-től 300 ezer 8–14 éves gyermek vett részt fegyveres harcokban. Általában harcosként, kémként, futárként, öngyilkos merénylőként, szakácsként, élő pajzsként, hírvivőként, szexuális áldozatként. Az elmúlt 15 évben szinte minden nagyobb fegyveres konfliktusban, összetűzésben részt vettek gyerekek, sokszor 10 év alattiak. Általában árvák, nagyon szegény környezetből származnak.

Forrás: https://childrenandarmedconflict.un.org/publications/WorkingPaper-1_SixGrave-ViolationsLegalFoundation.pdf

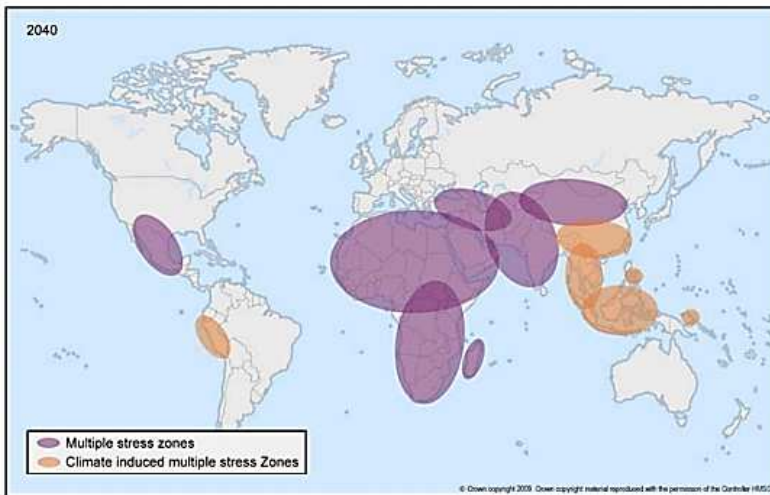
Letöltés ideje: 2017.07.29.

⁵ Uppsala Conflict Data Program Department of Peace and Conflict Research

Forrás: <http://ucdp.uu.se/?id=1>

Letöltés ideje: 2019.08.15.

A terrorizmus és egyéb válságok közép- és hosszú távú hatásai bizonytalanok, azonban ennek a stratégiai sokknak a hatásai mégis jelentősek vagy katasztrofálisak lehetnek. Magukban foglalhatják a globalizációt is, amely társadalmi, gazdasági, pénzügyi és geopolitikai területeket rendezhet át. A 2040-ig terjedő időszakban a globális kölcsönös függés és a komplex rendszerekre való támaszkodás valószínűleg tovább fog nőni.

1. számú ábra
Többfázisú konfliktuszónák 2040-ben⁶

A jelenkori hadviselési módok összehasonlítása

Hagyományos hadviselés

A hagyományos műveletek aktorai az államok, amelyek viszonylagos erő- és eszköz egyensúlyban vannak, stratégiai céljuk az ellenfél védtelenné tétele, akaratuk rákényszerítése, az ellenséges katonai erők megsemmisítése, területének elfoglalása, az ellenséges lakosság akaratának megtörése.

⁶ Forrás: www.stat.berkeley.edu/~aldous/Real-World/gst4_update9_Feb10.pdf
Letöltés ideje: 2020.03.16.

Mindez főként katonai módszerek alkalmazásával történik, a stratégiai dimenziók közül az alapvető elem a katonai erő. Fő jellegzetesség a megsemmisítés. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1:3. A vezető szereplő a műveletek kezdetétől a befejezéséig az állam. Ilyen háború például az iraki–iráni háború vagy az USA vezette koalíció Irak elleni műveletei.

Aszimmetrikus hadviselés

A háború egyik különleges fajtája az aszimmetrikus hadviselés. Az aszimmetrikus hadviselés *„pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó, közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, amellyel rákényszeríthetjük akaratunkat az ellenségre.”*⁷

Az aszimmetrikus műveletek alatt az államok nem állami szereplők elleni tevékenységét értjük. Stratégiai cél az ellenség kifárasztása, akaratunk rákényszerítése, az ellenség akaratának megtörése, a kivéreztetése. Leggyakoribb a gerilla-, felkelő-, terroristamódszerek alkalmazása. Fő jellegzetesség a kifárasztás. A stratégiai dimenziók közül a fő elem az idő. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1:6–14. A vezető szereplők a műveletek kezdetétől a befejezéséig a fegyveres erők, a fegyveres csoportok. Ilyen az USA vezette koalíciónak az al-Káida terrorszervezet elleni tevékenysége.

Hibrid hadviselés

Oroszország fegyveres konfliktusban folytatott módszerét a szakértők hibrid hadviselésnek nevezik. *„A hibrid hadviselés a hagyományos reguláris*

⁷ Resperger István: Kis háborúk nagy hatással. In: Resperger István – Kis Álmos Péter – Somkúti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. 23. o.

(lineáris, konvencionális) és az irreguláris (nem lineáris, nem konvencionális) hadviselés puha, közepes és kemény módszereinek, eljárásainak rugalmas alkalmazása abból a célból, hogy az ellenség államát, fegyveres erőit működésképtelenné, védtelenné tegyünk és akaratunkat rákényszeríthessük, legfőképpen azzal a stratégiai céllal, hogy az erőszak szintje a konfliktus folyamán ne haladja meg a háborús szintet.”⁸

A hibrid műveletek aktorai az államok és irreguláris szervezetek az állam vagy államok ellen. A döntő erő- és eszközfölényben lévő fél alkalmazza. Stratégiai cél az ellenséges állam és fegyveres erők működésképtelenné, védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése, az állam/nép akaratának a megtörése, az ellenséges állam/katonai erők működésképtelenné tétele, területének elfoglalása, elcsatolása. Fő módszer a reguláris/irreguláris katonai erők és a gerilla-, terroristaszervezetek, diplomáciai eszközök, gazdasági módszerek felváltva, keverve történő alkalmazása. Fő jellegzetesség a kifárasztás és a működésképtelenné tétel. A stratégiai dimenziók közül a fő jellemző a katonai erő és az információ. Az ilyen jellegű konfliktusok halott-sebesült aránya 1:2,5–6. A vezető szereplő a műveletek kezdetétől a befejezéséig az állam. Ilyen háború például Oroszország háborúja Ukrajna ellen.

	Hagyományos hadviselés	Aszimmetrikus hadviselés	Hibrid hadviselés
Aktorok	állam(ok) – állam(ok)	állam(ok) – nem állami szereplő, állam(ok) – állam(ok)	állam(ok), nem állami szereplő(k) – állam(ok)
Alkalmazó fél	hasonló méretű haderők	általában a gyengébb fél alkalmazza	általában a túlerőben lévő fél alkalmazza

⁸ Resperger István: Válságkezelés és hibrid hadviselés

Forrás: https://nbi.uni-nke.hu/document/nbi-uni-nke-hu/Resperger%20Istv%C3%A1n_-_A%20v%C3%A1ls%C3%A1gkezel%C3%A9s%20%C3%A9s%20a%20hibrid%20hadvisel%C3%A9s.pdf

Letöltés ideje: 2019.08.21.

Stratégiai végállapot	az ellenfél védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése	az ellenség kifárasztása, akaratunk rákényszerítése	az ellenséges állam és fegyveres erők működésképtelenné, védtelenné tétele, akaratunk rákényszerítése
A katonai és polgári módszerek aránya	4:1	3:2	1:4
Fő hadviselési módszer	megsemmisítés	kifárasztás	kifárasztás, működésképtelenné tétel
A veszteségek aránya (halott-sebesült)	1:3	1:6–14	1:2,5–6
Fő stratégiai dimenzió	reguláris katonai erő	idő	reguláris és irreguláris katonai erő információ
A „clausewitzi állam, hadsereg, polgár hármass” vezetője a konfliktusban	állam	hadsereg	állam

Összefoglalva a három hadviselési módot, megállapíthatjuk, hogy a hagyományos hadviselés katonai végállapotának hármass szabálya a hibrid műveletekben megfordult. A régi háborúkban jellemző „*megsemmisíteni, elfoglalni, megtörni*” elv helyébe az aszimmetrikus műveletekben a „*kifárasztani, megtörni, kivéreztetni*”, a hibrid műveleteknél a „*megtörni, működésképtelenné tenni, elfoglalni*” elv lépett, mint az elsődleges siker záloga. Az új típusú konfliktusok szereplőivel kapcsolatban a legfontosabb megállapítás az, hogy nincsenek érvényes műveleti szabályok – ez egyrészt

az államiság hiányából, másrészt a felkelők, terroristák által alkalmazott eljárásokból következik.

Mit tehetünk a hibrid hadviseléssel szemben?

A hagyományos katonai műveleteket irányvonalak mentén szervezik, a különböző haderőnemek, fegyvernemek együttműködésével. Így egy hadszíntéren két akarat feszül egymással szembe: mindkét fél a győzelmet szeretné elérni úgy, hogy az ellenség súlypontját, fő erőit megsemmisíti, területét birtokba veszi, és megtöri a lakosság akaratát.

Ezekkel a hagyományos műveletekkel szemben a hibrid műveletek a különböző eszközeiket (diplomáciai, nemzetbiztonsági, katonai, gazdasági, kiber-, információs, pszichológiai), a hagyományos és aszimmetrikus módszereket felváltva alkalmazzák az adott ellenség védtelenné tétele érdekében. A cél nem az ellenség fő erőinek legyőzése, hanem az indirekt és direkt módszerek alkalmazásával elérni az ellenség állami (stratégiai) szintű vezetésének megtörését, visszavonulását. Ezeket a kemény, közepes és puha eszközök alkalmazásával érhetjük el. A puha eszközök: a diplomáciai, gazdasági, kiber-, információs, pénzügyi, gazdasági nyomásgyakorlás, az embargó, a pszichológiai műveletek, a különleges erők, a lázadók, a helyi lakosság (vallási, etnikai kisebbség) támogatása, a szervezett bűnözői cselekmények alkalmazása, a válogatás nélküli vagy kontrollált erőszak alkalmazása.⁹ A hibrid fenyegetés Hoffmann szerint az ellenség olyan eljárása, módszere, amely egyszerre alkalmaz hagyományos fegyvereket, eljárásokat, szabálytalan, nem konvencionális eszközöket, terrorizmust és bűncselekményeket politikai céljai elérése céljából.¹⁰

⁹ Vö.: HOFFMAN, Frank: Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars. Arlington, VA, Potomac Institute for Policy Studies, 2007.

¹⁰ HOFFMAN, Frank: On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats. War on the Rocks,

Forrás: <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>

Letöltés ideje: 2016.07.28.

Az új orosz hadviselési mód az ellenfél megsemmisítése helyett annak befolyásolására és belső bomlasztására törekszik, a hadviselésben a fegyverek mellett a kulturális és kommunikációs (INFOOPS, PSYOPS) eszközökre is nagy súlyt helyez, és hagyományos fegyveres erők helyett a különleges erők műveleteit részesíti előnyben. A háborút nem korlátozza, hanem az ellenfél teljes háterszágára is kiterjeszti azt, a katonai erővel koordináltan alkalmazva a politikai, diplomáciai, gazdasági, információs, technológiai és környezeti eszközöket.¹¹ A hibrid háború modelljét Rácz az idézett művében előkészítési, politikai előkészítési, műveleti előkészítési, támadási és az elért siker stratégiai kihasználási fázisaira osztja.

A fázis neve	A fázis száma	A fázis célja	Eszközök
Előkészítés	1. fázis	Diplomácia eszközökkel előkészíteni a konfliktus kialakítását, kiszélesítését. A hírszerzés információival felmérni az ellenség lehetséges gyenge pontjait.	Diplomáciai, hírszerzési
Politikai előkészítés	2. fázis	Az ellenséges ország területén kialakítani olyan kedvező feltételeket, melyek által az ország politikai (stratégia) vezetése meggyengülhet.	Politikai, diplomáciai, hírszerzési
Műveleti előkészítés	3. fázis	Az ellenséges állammal szemben gazdasági és politikai nyomásgyakorlás.	Diplomáciai, hírszerzési, gazdasági
Támadás	4. fázis	Az ellenséges kormány elleni támadásokkal és saját különleges erőkkel behatolni a térségbe, területeket megszerezni.	Diplomáciai, hírszerzési, katonai, média, INFOOP, PSYOP
	5. fázis	Az ellenséges kormány erőinek fokozatos kiszorítása,	Diplomáciai, hírszerzési, katonai,

¹¹ RÁ CZ András: i. m. KAJÁ RI Ferenc: Hibrid háború Ukrajnában? Honvédségi Szemle, 2015/5. szám

		a nemzetközi közvélemény befolyásolása.	média, INFOOP, PSYOP
	6. fázis	A kialakított <i>status quo</i> megszilárdítása, a nemzetközi közvélemény befolyásolása.	Politikai, diplomáciai, hírszerzési, média, INFOOP, PSYOP
Az elért sikerek stratégiai kihasználása	7. fázis	A megszerzett területek jogi megalapozása, a nemzetközi közvélemény befolyásolása.	Politikai, diplomáciai, hírszerzési, média, INFOOP, PSYOP
	8. fázis	A terület katonai, közigazgatási megszállása, megtartása.	Politikai, diplomáciai, hírszerzési, katonai, média, INFOOP, PSYOP
	9. fázis	Megakadályozni, hogy az ellenséges ország politikai, katonai nemzetközi szervezet, szövetség tagja lehessen.	Politikai, diplomáciai, hírszerzési, média, INFOOP, PSYOP

3. számú táblázat

A hibrid háború fázisai, tartalma, céljai, eszközei¹²

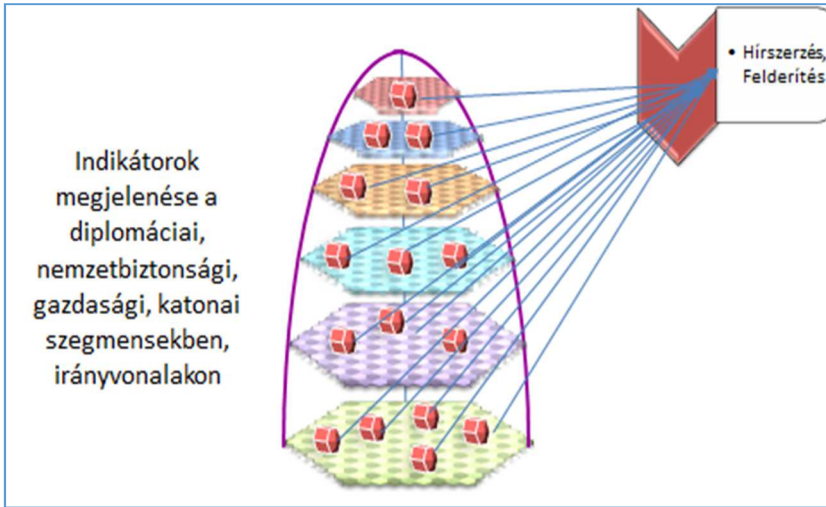
A hibrid műveletek elleni tevékenység

Ahhoz, hogy a hibrid műveletek ellen eredményes tevékenységet (Counter Hybrid Operations, CHO) folytathassunk, a hadműveleti terület összes szegmensében (politikai, diplomáciai, gazdasági, nemzetbiztonsági, katonai) jelentkező indikátorokat, jelzéseket (adatokat) be kell juttatnunk a hálózatközpontú hadviselés központi és hírszerzési, felderítési alrendszerébe.

¹² Rácz András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában

Forrás: <http://kki.gov.hu/download/2/80/c0000/R%C3%A1cz%20Andr%C3%A1s%20hibrid%20h%C3%A1bor%C3%BA.pdf>

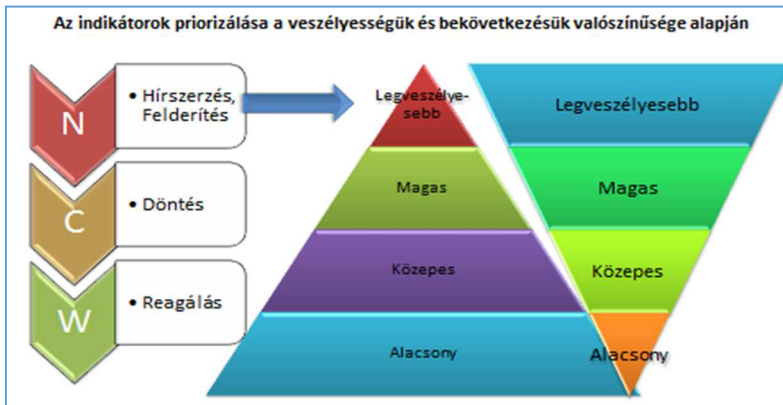
Letöltés ideje: 2016.07.28.

2. számú ábra
Indikátorok a hibrid hadviselésben¹³

Ezt követően az ott keletkezett adatokat értékelő-elemző eljárásokkal információvá kell alakítanunk. Az egyik módszer lehet, hogy a beérkezett adatokat a veszélyeztetettség nagysága (alacsony, közepes, magas, legveszélyesebb), a bekövetkezés valószínűsége (alacsony, közepes, magas, legvalószínűbb) alapján besoroljuk, értékeljük (3. ábra).

¹³ Resperger István: Válságkezelés és hibrid hadviselés. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018. 29. o.

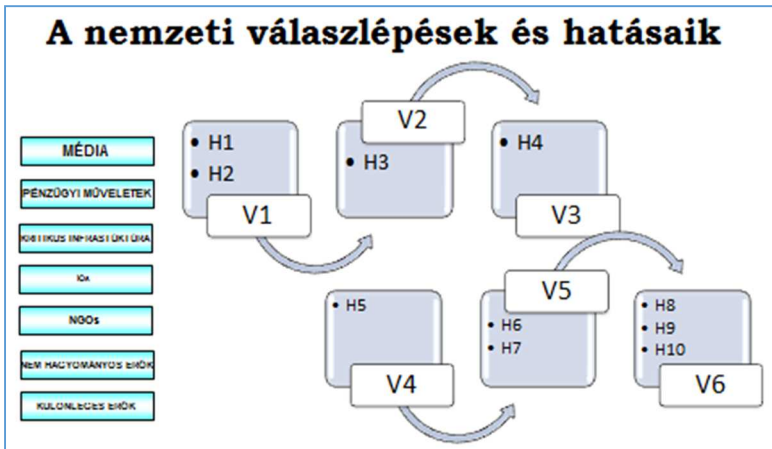

3. számú ábra
Az indikátorok prioritizálása¹⁴

Az értékelt adatok feldolgozása után van lehetőségünk a hibrid műveletek területén a nemzeti válaszlépések megfogalmazására a politikai, diplomáciai, gazdasági, nemzetbiztonsági, katonai irányvonalak mentén. A harcászati, hadműveleti, stratégiai szintű fenyegetéseket egy nemzeti válaszlépési katalógus megalkotása után tehetjük meg. A válaszlépések alkalmazása előtt szükséges a lehetséges pozitív és negatív hatások mérlegelése, azaz a nemzeti válaszlépés által generált hatások figyelembevétele is szükséges a válaszlépések megtétele előtt. A politikai, diplomáciai, gazdasági, nemzetbiztonsági, katonai irányvonalakon belül mérlegelnünk kell egy-egy válaszlépés nemzetközi, hazai és hadszíntéri hatásait.

A következmények reális mérlegelése után lehet lehetőségünk egy értékes, a nemzeti célkitűzéseket megvalósító kontra hibrid művelet sikerére. A legfontosabb kritériumnak azt kell tartanunk, hogy egy hibrid művelet minden irányvonalára (politikai, diplomáciai, gazdasági, nemzetbiztonsági, katonai) megfelelő választ találjunk.

¹⁴ Resperger István: Válságkezelés és hibrid hadviselés. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018. 30. o.

4. számú ábra

A nemzeti válaszlépések és hatásaik¹⁵

Összegzés¹⁶

A tanulmány arra a fő kérdésre kereste a választ, hogy a hibrid háború miben különbözik az aszimmetrikus hadviselés korábban ismert módszereitől és formáitól. Ennek vizsgálatakor elkülöníthetők A stratégiai és a hadműveleti-harcászati eltérések. Az első és legfontosabb különbség: a hibrid háborúnak nem az a célja, hogy a támadó az ellenfél fegyveres erőinek legyőzését használja eszközként arra, hogy politikai akarát rákényszerítse a megtámadottra. Ehelyett a megtámadott állam egész működését igyekszik megbénítani, beleértve ebbe természetesen a fegyveres erőket is. Ennek elérése érdekében a politikai, diplomáciai, titkosszolgálati, gazdasági és információs eszközök teljes tárházát alkalmazza, rendkívül rugalmasan, az aktorok között lényegében valós idejű

¹⁵ Resperger István: Válságkezelés és hibrid hadviselés. Dialóg Campus Kiadó. Budapest, 2018. 31. o.

¹⁶ Rácz András: Oroszország hibrid háborúja Ukrajnában

Forrás: <http://kki.gov.hu/download/2/80/c0000/R%C3%A1cz%20Andr%C3%A1s%20hibrid%20h%C3%A1bor%C3%BA.pdf>

Letöltés ideje: 2016.07.28.

koordinációt megvalósítva. Kiemelkedő újdonság, hogy noha a hibrid háború mindvégig aszimmetrikus eszközöket alkalmaz, mégis el tud érni ezekkel direkt célokat is, például területeket tud kiszakítani a megtámadott országból.

A második különbség, hogy Ukrajnában a katonailag erősebb fél, azaz Oroszország használ(t) aszimmetrikus eszközöket a gyengébb ellenféllel szemben, pedig hagyományosan ennek a fordítottja jellemző. A harmadik fő különbség a hibrid háború képlékenységében rejlik. Mivel a támadó ország részvétele formálisan igen nehezen bizonyítható, és katonai erő alkalmazására csak a legutolsó fázisokban kerül sor, így kétséges például a hagyományos védelmi garanciák működőképessége is. A negyedik stratégiai különbség a támadó ország hagyományos haderejének szerepében rejlik. Eltérően a maói „*két kar*” elmélettől, a hibrid háború esetében a támadó ország reguláris hadereje nem támadja meg nyíltan a másik országot, „csak” fenntartja a támadás lehetőségét, ezzel politikai nyomást fejt ki a megtámadott államra.

A hibrid háború hadműveleti-harcászati téren is számos újítást hozott. A támadók részben azonosító jelzések nélküli egyenruhát viselnek, részben pedig beolvadnak a helyi lakosságba, ezzel erősen korlátozva a saját polgári életéért aggódó megtámadott ország erőszak-alkalmazási képességét. Ebből következik az a sajátosság is, hogy a hibrid háború egyáltalán nem terepviszony-specifikus. A hibrid háború harcosainak az adja a védelmet, hogy magukat részben helyinek álcázzák, részben pedig eleve helyieket használnak céljaik elérésére.

A kelet-ukrajnai események azt is megmutatták, hogy a hibrid háború – a klasszikus, maói vagy titói partizánháborútól eltérően – csak korlátozott mértékben igényli a helyi lakosság támogatását. A körükben a központi hatalommal szemben meglévő elégedetlenség valójában inkább hivatkozási alap, mintsem a hadviselés valódi eszköze. A megtámadott állam területi integritását megtörő függetlenségi népszavazások nem valódi referendumok, hanem csak a legitimitás látszatát hivatottak megteremteni. Ehhez pedig nincs szükség valódi tömegtámogatottságra, elegendő annak

a látszata is, ami pedig megfelelő médiafölény birtokában könnyen kialakítható.

Lényeges az is, hogy a megtámadott országban tartós, regionális szinten koncentrált elégedetlenségnek kell lennie a központi hatalommal szemben, amit aztán a támadó ország kihasználhat. Peremfeltétel, hogy a megtámadott országban nagy számban legyenek jelen a támadó országhoz tartozó nemzeti kisebbségek: ez teszi lehetővé, hogy a támadók beszivárgó különleges alakulatai be tudjanak olvadni a helyi lakosságba. Van emellett logisztikai feltétel is: a támadó országnak vagy legitim katonai jelenléttel kell rendelkeznie a megtámadott államban, vagy közvetlenül határosnak kell lennie, gyenge határvédelem mellett. Ez teszi ugyanis lehetővé a hibrid háborúban részt vevő, támadó egységek logisztikai ellátását.

Végezetül az információs műveletek megvalósíthatóságához az is szükséges, hogy a támadó állam a megtámadott országban erős médiapozíciókkal rendelkezzen, akár helyi jelenlét útján, akár pedig úgy, hogy saját területéről működtet olyan médiaadásokat, amelyekre a megtámadott ország lakossága fogékony.

A hibrid hadviselés jövőbeli megjelenési formái, területei a következők lehetnek. Gyakorlati kitekintésként érdemes röviden megvizsgálni, hogy Oroszország hol lehet még képes a hibrid háború alkalmazására, azaz hol teljesülnek a fenti feltételek részben vagy teljes egészében. Az említett feltételek mindegyike megvalósul, így elméletileg a hibrid háború bármikor alkalmazható Moldovában és Kirgizisztánban: gyenge, korrupt és nem hatékony a központi hatalom, adott a vele szemben meglévő tartós, regionálisan koncentrált elégedetlenség, van legitim orosz katonai jelenlét, médiabefolyás, és természetesen Oroszország katonailag erősebb. A gyenge központi hatalom kivételével az összes többi feltétel teljesül Belaruszban és Kazahsztánban is.

A hibrid háború néhány feltétele teljesül a három balti államban is, elsősorban Lettországbán és Észtországban. Ezekben azonban az erős, legitim és hatékony központi hatalom, valamint a NATO-tagság jelentette védelem miatt a fenyegetettség kisebb, ugyanakkor egyáltalán nem kizárható. Ezzel együtt az ukrainai események megmutatták, hogy a hibrid háború

működésének és gyakorlatának tanulmányozása kiemelten fontos mindazon államok és szervezetek számára, amelyeket – vagy szövetségeseiket – érintheti az Oroszország által kidolgozott és a Krímben sikerrel alkalmazott új hadviselési forma. Kiemelt feladat jut a modern információs technológia eszközeinek mind a támadó erők rugalmas működésének összehangolásában, mind pedig a hibrid háború szerves részét képező, intenzív propagandatevékenységben. Fontos látni ugyanakkor, hogy mindezen eszközök korábban is rendelkezésre álltak, a hibrid háború tehát elsősorban az alkalmazás módjában hozott újat.

Nemzetközi rendőri szerepvállalás Koszovóban

Bevezetés

Bár a mai napig még hazai szakmai körökben is sokan megkérdőjelezik – annak ellenére, hogy a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 1.§ 17. alapján a rendőrség számára alapfeladat¹ – az egyéni rendészeti, rendőrszakértők vagy rendőri egységek vezénylését különböző konfliktusövezetekbe. Pedig a jelenleg a világot érintő biztonsági kihívások hatékony kezelése megoldhatatlan a különböző nemzetközi szervezetekbe telepített rendvédelmi erők nélkül. Az utóbbi időben minden válságkezelésben, békefenntartásban aktív szerepet játszó nemzetközi szervezetben – Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ), Európai Unió (EU), Afrikai Unió (AU), Észak-atlanti Szerződés Szervezete (North Atlantic Treaty Organisation – NATO), Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) – nő a rendészeti szerepvállalás mértéke. A különböző válságövezetekben egyre több a helyi rendőrségi, rendészeti szervek munkáját támogató, vagy ha körülmények megkívánják, a végrehajtó jogosítványokkal felruházott, a különböző nemzetközi szervezetek égisze alatt működő rendészeti, rendőri válságkezelő, békefenntartó misszió.

A globalizáció „mellékhatásaként” az utóbbi időben olyan biztonságpolitikai kihívások jelentek meg, amelyekkel az EU és hazánk még nem szembesült korábban.

Globális világban nem lehet helyi biztonságról beszélni. Például a Közel-Keleten, Észak-Afrikában, Közép-Ázsiában, a volt szovjet és jugoszláv utódállamokban zajló konfliktusok az említett térségekből kiinduló

¹ „Részt vesz az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európai Unió, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete keretében szervezett, vagy nemzetközi szerződés alapján a béketámogató és polgári válságkezelési feladatokban”.

migrációs válságon, nemzetközi terrorizmuson, szervezett bűnözésen keresztül meghatározzák Magyarország és az EU biztonságát is. Az egyes konfliktusok hatékony helyi kezelése, a biztonság szavatolása elengedhetetlen ahhoz, hogy meginduljon az érintett területeken a gazdaságfejlesztés, az élhető körülmények biztosítása, amelyeken keresztül hosszú távon lehet csökkenteni az érintett régióból kiinduló migrációt, nemzetközi szervezett bűnözői tevékenységet.²

Dolgozatom célja, hogy bemutassam a különböző nemzetközi szervezetek polgári válságkezelő, békefenntartó misszióinak tevékenységen keresztül az azokban részt vevő rendőri, rendészeti erők szerepvállalását, fő feladatait. Az írásom terjedelme miatt nincs arra lehetőség és nem is cél, hogy a jelenleg a világban zajló összes békefenntartó nemzetközi válságkezelő misszióról átfogó képet adjak. Az anyagban igyekeztem feldolgozni a nemzetközi szervezetek égisze alatt Koszovóban végrehajtott és jelenleg is zajló válságkezelő missziók rendvédelmi komponenseinek feladatait. A Nyugat-Balkánon és azon belül Koszovóban zajló események a földrajzi közelség miatt meghatározóak hazánk és Európa számára, ezért részünkre is létfontosságú a régió biztonsága. A nemzetközi szervezetek különböző Koszovóban működő misszióiban a magyar rendőrök, rendészeti, igazságügyi, civil szakértők 1999-óta vesznek részt. Az elmúlt húsz évben több száz magyar szakember fordult meg az országban,³ támogatva ezzel a demokratikus intézményrendszer kialakítását.

Néhány szóban érdemes szólni az egyes konfliktusokhoz vezető körülményekről. Az adott helyi és regionális konfliktusok kiváltó okai lehetnek:

- rossz kormányzás, korrupció, gazdasági problémák, a társadalmi el-látórendszer teljes hiánya, hiányos vagy nem létező oktatási rendszer;

² A Kormány 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozata Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról

³ Magyarország 2008. március 19-én ismerte el az ország függetlenségét.

Forrás: <https://www.jogiforum.hu/hirek/17525>

Letöltés ideje: 2019.11.17.

- elhibázott külső beavatkozások (többek között Irak, Szíria, Líbia, Afganisztán);
- háborús, polgárháborús viszonyok, etnikai, vallási ellentétek, a biztonság hiánya;
- robbanásszerű népességnövekedés (például Közel-Kelet és Észak-Afrika – Middle East and North Afrika, továbbiakban MENA), a lakosság az elmúlt közel 60 évben 1960 és 2018 között a 4,5-szere-sére nőtt⁴);
- a népességnövekedéssel párhuzamosan folyamatosan csökken a megművelhető termőterületek nagysága;
- a vízkészletek fogyása (jelenleg a Földön 2,1 milliárd ember otthonában nincs biztonságos ivóvíz⁵), a vízhiány leginkább a MENA országait sújtja, a világ egyre több pontján folyik a harc az ivóvíz-ért;
- környezetterhelés, a globális felmelegedés negatív hatásai legin-kább a MENA régióban, Közép és Kelet-Ázsiában, Fekete-Afriká-ban érződnek, illetve a háborús övezetben nincs lehetőség a hulla-dék- és szennyvízkezelésre, amivel tovább nő a fertőzésveszély, a halálozási arány.

A különböző konfliktusokban érintett országok az esetek nagy részében önállóan nem képesek megoldani a rájuk nehezedő problémákat, ezért szükségük van a nemzetközi közösség támogatására. A határainktól távol zajló különböző helyi fegyveres konfliktusok globális biztonsági kockázato-kat generálnak a migráción, az ember-, fegyver-, kábítószer-csempésze-ten keresztül, növelik a terrorfenyegetettséget. A válságok kezelése, a

⁴ Forrás: <https://data.worldbank.org/region/middle-east-and-north-africa>
Letöltés ideje: 2019.11.17.

⁵ Forrás: <https://www.who.int/news-room/detail/12-07-2017-2-1-billion-people-lack-safe-drinking-water-at-home-more-than-twice-as-many-lack-safe-sanitation>
Letöltés ideje: 2020.04.21.

károk enyhítése nélkül nem fog csökkenni a migrációs nyomás, a terrorfenyegetettség és az azokhoz kapcsolódó egyéb jogsértő cselekmények száma.

A válságok kezelése során minden rendelkezésre álló politikai, gazdasági és egyéb eszközt fel kell használni arra, hogy az egyes konfliktuszónákban az életminőség javuljon, és az adott térségben élő emberek szenvedései csökkenjenek.

A válságkezelés eszközei:

- politikai és egyéb eszközök a béketeremtésre, békefenntartásra;
- hosszú távú válságkezelési stratégiai (több évszázados, évezredes kultúrákat nem lehet egyik napról a másikra demokráciává bombázni);
- gazdaságfejlesztés;
- oktatás, oktatásfejlesztés;
- környezetterhelés csökkentése;
- tervszerű vízgazdálkodás;
- termőterületek megtartása, növelése;
- jogállamiság megteremtésének támogatása.

Az utolsó pontban említett jogállamiság megteremtésben fontos szerepet játszanak a különböző nemzetközi szervezetek rendőri békefenntartó, polgári válságkezelési missziói.

A polgári válságkezelés

A nemzetközi szervezetek (többek között például EU, ENSZ, EBESZ) irányításával nem katonai személyzettel, szakértőkkel (például rendőrök, igazságügyi szakemberek) végrehajtott válságkezelő tevékenység, melynek célja a helyi közigazgatás helyreállítása vagy ideiglenes jelleggel a hiányzó helyi képességek – például bukott államok esetében, polgárháborús viszonyok között, ha a helyi rendészeti szervek ezt nem tudják biztosítani

– helyettesítése, végrehajtói feladatok ellátása. A nemzetközi terminológiában minden polgári, ami nem katonai szerepvállalás, így a rendőri tevékenység is annak minősül.⁶

A különböző válságkezelő missziókban, békefenntartó műveletekben felértékelődött a különböző polgári elemek, azon belül is rendőri, rendvédelmi egységek szerepe. A rendvédelmi komponens fontos szerepet játszik a válság utáni újjáépítés keretein belül a helyi biztonsági, védelmi rendszer kiépítésében. A nemzetközi rendészeti erők fő feladatai a válságövekben: a helyi rendvédelmi erők reformjának támogatása, képességeinek fejlesztése, tagjainak kiválasztásában való szerepvállalás, azok kiképzése, a nemzetközi normának megfelelő jogi környezet kialakítása. Támogatást nyújtanak az átlátható, elszámoltatható rendvédelmi, igazságügyi rendszer kiépítésében. Illetve, ha a helyi közigazgatás, rendészeti szervek nem képesek a megfelelő feladatellátásra, akkor a nemzetközi rendészeti erők végrehajtói jogosítványokkal felruházva, teljes jogkörrel járhatnak el az egyes bűncselekmények elkövetőivel szemben, különös tekintettel a szervezett bűnözésre, a korrupciós cselekményekre, a háborús bűncselekményekre, az etnikai alapon elkövetett bűncselekményekre. Tevékenységükkel biztosítják a közrend helyreállítását, fenntartását.

A helyi közrend, közbiztonság szavatolása az egyik alapfeltétele annak, hogy az újjáépítés megindulhasson, eredményes legyen, nőjön a helyi közösség tagjainak biztonságérzete.

A rendvédelmi, rendőri erők részvétele a helyi válságok kezelésében, rendezésében hosszú múltra tekint vissza,⁷ ettől függetlenül ezen válságkezelő tevékenységek elemzése, értékelése, a tapasztalatok feldolgozása elsősorban a katonai szerepvállalásra koncentrál.

⁶ Tóthi Gábor: Magyar Köztársaság polgári válságkezelési képességeinek sajátosságai és továbbfejlesztésének lehetőségei. PhD értekezés. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem. 2011. 21. o.

⁷ Trygve Lie akkori ENSZ főtitkár már 1948-ban javasolta egy ENSZ nemzetközi Rendőri Erő felállítását, az első ENSZ rendőri művelet 1960-ban indult Kongóban (ONUC Művelet).

A fentiekén túl a missziók hatékony válságkezelő tevékenysége közvetlen hatással van a nyugati demokráciák, az EU biztonságának alakulására is, elsősorban a határokon átnyúló bűncselekmények, a migráció és a terrorizmus eredményes csökkentésén keresztül.

Az integrált határellenőrzés „négyvonalas” rendszerében fontos szerepe van a kibocsájtó és tranzit országokban a migráció, a szervezett bűnözés elleni harcnak, amelyben elengedhetetlen a különböző nemzetközi szervezetek égisze alatt működő rendészeti missziók szerepvállalása. A határokon átnyúló illegális tevékenységek külső határokon történő megállítása fontos feladat, de ameddig nem sikerül az Unión kívüli, gyakran földrajzilag távoli, migrációt kibocsájtó és tranzit országokat stabilizálni, addig nem fog enyhülni az EU-ra és hazánkra nehezedő migrációs nyomás sem.

A misszióban szolgáló rendészeti szakemberek amellet, hogy a válságövezetekben hajtanak végre fontos feladatok, olyan máshol nem megszerzhető szakmai tapasztalatokat szereznek, amelyek teljes mértékben hasznosíthatóak lennének a későbbi itthoni szolgálatellátás során is. A vezénylés ideje alatt a kollégáknak lehetőségük van mélyebben megismerni a helyi nyelvet, kultúrát (például iszlám kultúra), annak befolyását az adott válságövezetekben működő szervezett bűnözői, terrorcsoportokra. Az egyes válságövezetek általában bázisterületei a nemzetközi terrorszervezeteknek. Emiatt az egyes missziókban szolgáló rendészeti szakemberek „élesben” gyakorlati tapasztalatokat szereznek a különböző terrorszervezetek működéséről, azon belül is toborzás, felkészítés, finanszírozás rendszeréről (például havala rendszer).⁸ Megismerik az egyes elkövetési módszereket (például olyan nálunk még kevésbé ismerteket, amelyeknek évtizedes hagyományai vannak az egyes válságövezetekben, ilyenek a hideg fegyverekkel, járművekkel elkövetett terrortámadások). Hasznos tudást szerezhetnek a

Urszán József: A rendőri komponens szerepe az EU civil válságkezelő műveleteiben a Nyugat-Balkánon. PhD értekezés. Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskola. 2016. 54. o.

⁸ Katona László: Hagyományos pénztovábbítási rendszerek és modern technológiák alkalmazása a pénzmosás és a terrorfinanszírozás területén. Hadtudományi Szemle 2014/2. szám

migrációt, a terroristákat kibocsájtó országok politikai, biztonságpolitikai környezetéről, a radikalizmus, a terrorizmus kiváltó okairól. Ezáltal könnyebb megérteni a terrorszervezetek motivációit, ideológiai hátterét, könnyebb a hatékony védekezési stratégia kidolgozása. Továbbá ismereteket szereznek a terrorizmus és szervezett bűnözés kapcsolatáról (például hogy jelenleg az Iszlám Állam és a hozzá köthető terrorszervezetek fő bevételi forrásai az ember-, kábítószer- és fegyvercsempészet; valamint a tálib rendszer fenntartása leginkább az Afganisztánban termelt és az EU-ba eladott évi több tonna heroin).⁹ Nem beszélve az angol és egyes missziókban a francia rendőrszakmai nyelv magas szintű elsajátításáról, melyre más módon nagyon nehezen lehetne szert tenni.

A vezényelt rendészeti szakembereken keresztül – betartva a nemzetközi szervezetek és a fogadó ország szabályait – lehetőség van a válságövezetektől érkező, hazánk biztonságát érintő első kézből származó, megbízható információkhoz való gyors hozzáférésre is.

A rendőri erők feladatai a különböző válságkezelő, békefenntartó missziókban

- A különböző rendészeti intézmények újjáépítésének, reformjának támogatása, hatékonyságuk növelése.
- Végrehajtó mandátummal rendelkező rendészeti erő alkalmazása.¹⁰
- Helyi választások biztonságának szavatolása, megfigyelése.
- Leszerelés, a fegyveres csoportok tagjainak civil életbe való integrálása.
- Oktatás, tájékoztatás (különös tekintettel a bűnmegelőzésre, áldozatvédelemre).

⁹ Forrás: https://wdr.unodc.org/wdr2019/prelaunch/WDR19_Booklet_1_EXECUTIVE_SUMMARY.pdf

Letöltés ideje: 2019.11.15.

¹⁰ A különböző háborús, polgárháborús válságövezetekben, „bukott” államokban akkor kerülhet sor nemzetközi végrehajtó rendőri erők telepítésére, amikor a helyi szervek nem képesek a közrend, közbiztonság megfelelő szintű biztosítására.

- Mentorálás, tanácsadás, képzés, megfigyelés, a helyi rendészeti szervek képességeinek fejlesztése.
- Különböző rendészeti modellek kiépítésének támogatása (például közösségi rendőrség).

A fenti feladatok végrehajtásának bemutatását az egyes missziók mandátumán, működésén keresztül szeretném szemléltetni.

Az Egyesült Nemzetek Ideiglenes Igazgatási Missziója Koszovóban – United Nations Interim Administration Mission in Kosovo (UNMIK¹¹)

Az ENSZ¹² az államok közötti együttműködést hivatott elősegíteni a nemzetközi jog és biztonság, a gazdasági fejlődés, a szociális ügyek és emberi jogok terén, továbbá a világbéke fenntartásában. A második világháború után jött létre a Népszövetség utódjaként, jelenleg 192 tagországgal. Magyarország 1955 óta tagja. Jelenleg közel 100 000 személy szolgál 14 különböző ENSZ békefenntartó misszióban 4 kontinensen. Az ENSZ nem rendelkezik önálló haderővel, rendészeti egységekkel, azt a tagállamok felajánlása biztosítja. Jelenleg 121 ország 71 800 katonája és 9 261 rendőre, rendészeti szakembere szolgál a különböző békeműveletekben.¹³

A koszovói békét kikényszerítő Jugoszlávia ellen végrehajtott NATO légitámadás után, – amely nem rendelkezett ENSZ jóváhagyással – a tartomány közigazgatásában a szerb erők visszavonása után űr keletkezett. Az ENSZ főtitkára 1999. június 10-én létrehozta a Biztonsági Tanács (ENSZ BT) 1244. sz. határozata¹⁴ alapján az Egyesült Nemzetek Ideiglenes Igaz-

¹¹ Forrás: <https://unmik.unmissions.org/>
Letöltés ideje: 2019.11.15.

¹² Forrás: <https://www.un.org>
Letöltés ideje: 2019.11.15.

¹³ Forrás: <https://peacekeeping.un.org/en/data>
Letöltés ideje: 2019.11.15.

¹⁴ Forrás: <https://peacemaker.un.org/kosovo-resolution1244>
Letöltés ideje: 2019.11.15.

gatási Misszióját Koszovóban. A misszió fő feladatként kapta a közigazgatási teendők végrehajtását, az önkormányzatiság megteremtésében való segítségnyújtást, a Koszovó¹⁵ jövőjét meghatározó politikai döntéshozatalban való részvételt, a különböző nemzetközi szervezetek által nyújtott humanitárius segélyek szétosztásának irányítását, a helyi infrastruktúra helyreállításában a segítségnyújtást, a közrendvédelmi és igazságügyi feladatok ellátását, az emberi szabadságjogok biztosítását, továbbá a menekültek hazatérésének támogatását.¹⁶

Az UNMIK segítséget nyújtott a bankrendszer kiépítésében, a postai és telekommunikációs hálózat helyreállításában, az egészségügyi és az oktatási rendszer újraszervezésében és működtetésében is. A rendészeti szakemberek az ENSZ koszovói missziójában kettős feladatrendszer szerint teljesítettek szolgálatot 1999. június és 2008. december között. Egyrészt átmenetileg biztosítani kellett a közrendet, közbiztonságot, végezték a rendfenntartói, bűnüldözési munkát, és egyben a helyi rendőrség fejlesztését is támogatták. Magyarország, a magyar rendőrség kezdetektől részt vett az ENSZ koszovói missziójának feladataiban. A misszió igényeihez igazodva 10–15 magyar rendészeti szakember szolgált éves váltásokban az UNMIK-ban, illetve 2–3 igazságügyi szakértő, bíró, ügyész, a háborús és etnikai alapú bűncselekmények vizsgálatára összpontosítva látta el feladatait.

Az UNMIK rendőri egység működése nagyban eltér a korábbi ENSZ missziók rendőri feladataitól. Azt megelőzően ENSZ rendőrök általában csak megfigyelő, tanácsadói feladatokban vettek részt a világ különböző pontjain missziós területen. A korábban már említett 1244. sz. ENSZ BT határozat alapján az ENSZ rendőrség fő céljai a közrend, közbiztonság fenntartása a tartományban, illetve a helyi rendőri szervezet kialakításában való részvétel.

A fenti célok elérése érdekében a Biztonsági Tanács az UNMIK rendőrség feladatait három fázisra osztotta. Az első fázis a misszió indulása

¹⁵ Forrás: <https://doksi.hu/news.php?order=ShowArticle&id=765>
Letöltés ideje: 2019.11.15.

¹⁶ Forrás: UNMIK mandátuma: <https://unmik.unmissions.org/mandate>
Letöltés ideje: 2019.11.15.

utáni néhány hónap, amikor is a közrend, közbiztonság fenntartása a NATO Koszovóban Állomásozó Erőinek (KFOR)¹⁷ a feladata, amíg az UNMIK közigazgatás teljesen ki nem épül, és képes önállóan végrehajtani a feladatát.

Ezen időszak alatt az UNMIK rendőri egységének tagjai segítséget nyújtottak a NATO erőknek a rendészeti feladatok végrehajtásában, közös járőrözést hajtottak végre. Tanácsokat adtak a KFOR erők tagjainak a rendészeti kérdésekben, összekötő tiszti hálózatot építettek ki a helyi hatóságokkal és más nemzetközi szervezetekkel. A gyors telepítésű UNMIK különleges rendőri erők fő feladatai az ENSZ épületek és személyzet védelme és szükség esetén tömegkezelési feladatok ellátása volt.¹⁸

A második szakaszban, a helyzet konszolidálódása után, a 2000-es év elejétől az ENSZ rendőrség átvette a közbiztonsági feladatokat, végrehajtói jogosítványokkal, teljes műveleti képességgel elkezdte a rendészeti feladatok végrehajtását. A 2000. év elején megkezdte a Vusthri rendőrségi képzési intézményből kikerült helyi rendőrök¹⁹ munkába állítását, azok mentorálását.²⁰ Az UNMIK zászlóalj erejű különleges rendőri egysége teljes egészében átvette a tömegdemonstrációk kezelését, illetve támogatta a közterületi szolgálatot, és továbbra is védte az ENSZ objektumokat, személyzetet. Az UNMIK határrendészeti egysége megkezdte a tartomány határainak ellenőrzését. Az egység végrehajtotta az idegenrendészeti és határren-

¹⁷ Forrás: <https://honvedelem.hu/galeriak/kfor-ket-evtized-koszovoban/>
Letöltés ideje: 2020.04.20.

¹⁸ A különleges rendőri erők gerincét az egyes tagországok által felajánlott csapaterős egységek alkották. Spanyol, pakisztáni, indiai, lengyel, ukrán, román, argentin század erejű csendőr és rendőr egységek települtek Koszovóba.

Forrás: Prof. Dr. Wolfgang Seibel – Prof. Dr. Gary Goertz: Analyzing Organizational Change and Adaptation of Civilian Police Components in UN Peace Operations. 2004. december 14. 101–107. o.

¹⁹ A helyi rendőrök, a KPS Kosovo Police Service tagjai, és itt szerb és albán rendőrök néhol már együtt dolgoztak az etnikailag „kevert” területeken.

²⁰ Az EBESZ irányításával UNMIK támogatással 8 majd 12 hetes alapképzéssel indult a rendőrképzés. Az ENSZ rendőrök az iskolából kikerült helyi kollégák segítségével végezték a szolgálatot. Kialakult a mentorképzés.

dészeti szabályok betartásának ellenőrzését a közúti, vasúti és légi határát-
kelőhelyeken. Az ENSZ égisze alatt megkezdődött a vámellenőrzés kiala-
kítása. A helyi börtönökben, fegyintézetekben a fogvatartottak őrzését szin-
tén az ENSZ rendvédelmi erői vették át.

A KFOR ezen időszak alatt az UNMIK felkérésére támogatást nyújtott
a rendvédelmi munkában. Második reagáló erőként lépett fel a tömegkeze-
lési feladatok ellátása esetén, illetve hírszerző képességének egy részét fel-
ajánlotta az ENSZ rendőrségnek.

A harmadik fázisban, amikor már elegendő számú, jól felkészített helyi
rendőri erő állt rendelkezésre, az UNMIK rendőrsége fokozatosan átadta a
felelősségi köröket a Koszovói Rendőri Szolgálatnak.²¹ Ebben a fázisban a
nemzetközi rendőri erők létszámát több lépcsőben csökkentették, illetve a
meglévő erők nagyobb része a végrehajtói feladatok helyett irányítói, ta-
nácsadói, kiképzői teendőket látott el. Ez a fázis a 2004–2008 közötti idő-
szakban zajlott.

A Koszovói ENSZ Rendőrség szervezeti felépítése, feladatai

Nem volt könnyű helyzetben a nemzetközi közösség rendőrsége, amikor
megkezdte feladatai ellátását a tartományban. Az egyes etnikai közösségek
nem igazán fogadták őket szívesen, a szerbek egyfajta megszállóként te-
kintettek az ENSZ és a NATO egységeire, az albánok pedig a korábbi ta-
pasztalataikból kiindulva voltak bizalmatlanok az „idegen” rendőrökkel.
Úgy érezték, hogy a szerb biztonsági erők kivonulása után most ismét má-
sok „igazgatják” az életüket. A küldetés első éveiben a háború utáni „túl-
fűtött” légkörben mindennaposak voltak az egyes etnikai csoportok közötti
összecsapások, virágzott a fegyver-, áru-, emberkereskedelem, a prostitú-
ció. A háború alatt elszenvedett vélt vagy valós sérelmek megtorlása min-
dennapos volt. A szerb erők és félkatonai csoportok a háború alatt több

²¹ Forrás: <https://www.kosovopolice.com/>
Letöltés ideje: 2019.11.15.

százezer albánt kényszerítették lakóhelyük elhagyására, a menekültek házaikat lerombolták, vagy azokba a szerbekkel együttműködő roma lakosokat telepítettek.

A fegyveres konfliktus idején rendszeresek voltak a civilek elleni atrocitások, amelyeket nem csak a szerbek követtek el, de a hegyekben bujkáló albánok is. A menekülőket kifosztották, a nőket megerőszakolták.²²

1. számú kép

Egy az UNMIK által 2000-es évek elején feltárt tömegsírban előkerült albán áldozatok temetője Pristina külvárosában (2008). A szerző felvétele

A NATO légitámadások, a szerb erők kivonulása után bosszúhadjárat indult a helyben maradt szerbek, a kollaborációval vádolt albánok és a romák ellen. Az ENSZ statisztikái szerint 2000-ben 245 gyilkosság, közel 600 gyújtogatás történt a közel kétfélmillió lakosú tartományban, ezen bűncselekmények döntő többségét is 2000 első negyedében követték el.²³

²² Forrás: <https://www.politico.eu/interactive/a-dark-legacy-the-scars-of-sexual-violence-from-the-kosovo-war/>

Letöltés ideje: 2019.11.15.

²³ Under orders: War Crimes in Kosovo. Human Rights Watch jelentés 2001.

Forrás: <https://www.hrw.org/reports/2001/kosovo/>

Letöltés ideje: 2020.04.21.

Óriási nyomás nehezedett a nemzetközi közösség rendőri missziójára, a tartományt ki kellett vezetni a totális káosz és anarchia állapotából. Az ENSZ rendőrségének – köztük a magyar kontingens tagjainak is – fő feladata volt a közrend és közbiztonság helyreállítása, a bűncselekmények számának visszaszorítása. Ezt a folyamatos járőrözéssel, az elkövetett bűncselekményekre való gyors reagálással, a helyi lakosság bizalmának megnyerésével sikerült megoldani. A harcok során megközelítőleg 10 000 fő vesztette életét. Ebből több ezer fő védtelen civil, akiket a szembenálló felek kegyetlenül kivégeztek, és jeltelen tömegsírokba temettek el. A fegyveres konfliktus lezárása utáni kaotikus állapotok között az áldozatok hozzátartozói legtöbbször saját maguk akartak igazságot szolgáltatni, bosszút állni az elszenvedett sérelmekért.

2. számú kép

Otthonaikból elűldözött szerbek lerombolt házai Vusthrii közelében (2008).

A szerző felvétele

Fontos volt megértetni a helyi lakossággal, hogy az „igazságosztás” nem a magánszemélyek feladata, az a közizgatást irányító ENSZ misszió felelőssége. Több, a helyi civilek bevonásával indult kampány célja volt,

hogy a bosszúvágytól szomjazó embereket rávegye arra, hogy a „*vérbosz-szú*” helyett tegyenek feljelentést, és bízzák az igazságszolgáltatást a nemzetközi közösségre.

Az ENSZ BT 1244. sz. határozata alapján az UNMIK Rendőrségének fő feladatai:²⁴

- A közrend és közbiztonság, a jogbiztonság helyreállítása.
- Rendészeti feladatok végrehajtása az etnikailag kettéosztott tartományban, a rendvédelem iránti közbizalom helyreállítása.
- Segítségnyújtás egy professzionális, megbízható, az etnikai arányokat tükröző helyi rendőrség megteremtésében, együttműködés az EBESZ-szel ennek magvalósítása érdekében.
- A határellenőrzés végrehajtása.
- Segítségnyújtás a KFOR részére a közrendvédelmi feladatai ellátása során.
- Az emberi jogok védelme.
- Együttműködés a Nemzetközi Törvényszékkal – International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY)²⁵ – a háborús bűncselekmények kivizsgálása érdekében.

²⁴ Prof. Dr. Wolfgang Seibel – Prof. Dr. Gary Goertz: *Analyzing Organizational Change and Adaptation of Civilian Police Components in UN Peace Operations*. 2004. december 14. 87–89. o.

Forrás: <https://d-nb.info/1081296267/34>

Letöltés ideje: 2019.11.15.

²⁵ A volt Jugoszlávia területén 1991-től kezdve elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére létrejött Nemzetközi Törvényszék (angol rövidítéssel ICTY, a köznyelvben gyakran Hágai Nemzetközi Törvényszék) az Egyesült Nemzetek Szervezetének (ENSZ) egy szerve, amelyet a volt Jugoszlávia területén a háborús események során elkövetett súlyos bűncselekmények kivizsgálása és az elkövetésükké gyanúsított személyek elleni bírósági eljárások lefolytatása céljából hoztak létre. A Törvényszék egy eseti, nem állandó bírói fórum volt.

Forrás: <https://www.icty.org/>

Letöltés ideje: 2019.11.16.

Az UNMIK rendőri egységét a feladatok megoszlása szerint négy tevékenységi kör szerint tagolták.

Az általános rendőri feladatokat ellátó egység felelőssége a közrend, közbiztonság fenntartása volt. A bűnügyi egység végezte a nyomozati, felderítő munkát. A különleges rendőri erők kötelékébe tartoztak a csapaterős tevékenységet ellátó rendőri erők és a terrorelhárító csoport. A határrendészeti egység felelt a határforgalom ellenőrzése és a határőrizet végrehajtásáért.

Az általános rendőri feladatokat ellátó erőket a közrend, közbiztonság fenntartása érdekében területileg – a helyi közigazgatási felosztásnak megfelelően – öt régióra (ami körülbelül a magyar főkapitánysági szintnek felel meg) és a régió alárendeltségében működő 34 rendőrállomásra tagolták. A feladataikat folyamatos (24/7 munkarendben) járőrözéssel, ellenőrző átengedő pontok telepítésével, ügyeleti szolgálat működtetésével hajtották végre.

A rendőrállomásokon 20–40 különböző tagországokból érkezett ENSZ rendőr teljesített szolgálatot, munkájukat helyi albán és szerb tolmácsok segítették. A közrendvédelmi feladatok támogatására az ENSZ létrehozta az úgynevezett „közösségi rendőrséget” is, amely igyekezett jó kapcsolatot kialakítani a helyi lakossággal. Több sikeres programot indítottak a helyi lakosok biztonságérzetének növelése, bizalmuk megnyerése érdekében. Ilyen volt a közlekedésbiztonsági, drogprevenciós, „fegyvercsere” program. A fegyvercsere program keretében azon személyek, akik leadták saját vagy az általuk talált fegyvereket, cserébe hasznos használati tárgyakat, a gyerekek játékokat kaptak. Az ENSZ rendőrei folyamatosan látogatták az eldugott kis falvakat, segítve az ott élőket, főleg időseket az ügyes-bajos dolgaik elintézésben. Nagy sikere volt a „párbeszéd” programnak, amely során a nemzetközi rendőrök a helyi iskolásokat segítették az angol nyelv tanulásában.

A bűnügyi-felderítő, nyomozó tevékenységet területileg egy központi nyomozó egységre és az öt régiós egységre osztották.

A központi bűnügyi felderítő és nyomozó egység fő feladata az ENSZ közigazgatás előtti időben elkövetett gyilkosságok és súlyos bűncselekmények kivizsgálása volt. Az 1998–99-ben elkövetett olyan háborús bűncselekmények vizsgálata, amelyek nem esnek az ICTY hatáskörébe, továbbá az ENSZ közigazgatás alatt elkövetett bűncselekmények kivizsgálása. A területi egységek (5–10 fővel) végezték az ICTY fennhatósága alá nem tartozó bűncselekmények felderítését, a nyomozati cselekményeket.

Minden egység rendelkezett külön csak az emberkereskedelemhez, prostitúcióhoz kapcsolódó cselekmények nyomozására, valamint az eltűnt személyek felkutatására szakosodott rendőrökkel. A központi nyomozó egység 1999-ben több száz új ügyet nyitott, főként gyilkosság és háborús bűncselekmény elkövetése miatt.

A különleges rendőri egység fő feladatai volt támogatás nyújtása a közrendvédelmi, bűnügyi, határrendészeti feladatok ellátásához, a fegyverek begyűjtése, az ENSZ objektumainak és az ENSZ személyzetnek a védelme, a tömegdemonstrációk kezelése, a különösen veszélyes bűnözők elfogása, kísérése, őrzése a velük szembeni eljárások során.

Területileg minden régióba telepítettek egy századnyi tömegkezelésre szakosodott rendőri egységet, kisebb létszámú kutyás, személyvédelmi, kiemelt kockázatú személyek kísérésére specializált csoportot és tűzszerész egységet.

A szerb csapatkivonás, a tartomány feletti ellenőrzés átvétele során az egyik kulcsfeladat volt a határok biztonságának szavatolása. Az UNMIK Határrendőrségére hárult ennek a feladatnak megoldása. Virágzott a fegyver-, az ember-, a kábítószer-, az áru-, az üzemanyag-csempészet. A helyi lakosok jelentős részének biztosította a megélhetést a háború alatt és után az illegális kereskedelem. Nem kis feladat volt a korábban nem létező határátkelőhelyek kialakítása, a csak térképen kijelölt határzóna őrizete. Kiemelt feladat volt a háború alatt elmenekült több százezer ember visszatelepülésének támogatása. Sokan a visszatelepülők közül semmilyen személyazonosító okmánnal nem rendelkeztek. Az UNMIK Határrendőrsége

1999-ben 223 fővel öt közúti és egy légi határátkelőhelyen kezdte meg a munkáját, ellenőrizte a 707,7 km²⁶ hosszú zöldhatárt.

3. számú kép

Koszovó függetlenségének egyoldalú kikiáltása után az Észak-Koszovóban élő szerbek – tiltakozásul a döntés ellen – felgyújtottak a „Gate 31 Gazi Voda” határátkelőhelyet ²⁷

Az UNMIK rendőrsége 1999-ben 53 országból több mint 4000 fő rendőr, rendészeti szakember részvételével kezdte meg a munkáját, és biztosított élhető körülményeket a háború sújtotta Koszovó népeinek. A misszió létszáma a fejezet elején írtaknak megfelelően a különböző fázisokban fokozatosan csökkent. Jelenleg mintegy 10–12 rendészeti szakember teljesít szolgálatot az ENSZ égisze alatt Koszovóban, ebből két fő magyar kolléga. A tartomány egyoldalún kikiáltott függetlensége után, 2008 decembere óta az ENSZ rendőrség tagjai limitált végrehajtói jogosítványokkal, fegyvertelenül, civil ruhában láthatnak el feladatokat. Tevékenységi körük főként a bűnügyileg fontos információk továbbítására összpontosít a Ko-

²⁶ Forrás: <https://viewkosova.com/about-kosovo-useful-info/>
Letöltés ideje: 2020.04.20.

²⁷ Forrás: UNMIK Magyar Rendőri Kontingens.
Készült: 2008.02.19.

szovói Rendőrség és a nemzetközi bűnüldözési szervek között, mint például az Európai Rendőrségi Hivatal – European Police Office (EUROPOL), vagy a Nemzetközi Bűnügyi Rendőrség Szervezete – International Criminal Police Organization (INTERPOL). Mivel Koszovó Szerbia vétója miatt nem tagja az INTERPOL-nak, így az országban keletkezett vagy az országgal kapcsolatos bűnügyileg fontos információk az UNMIK Misszió keresztül jutnak el az érintett szervezetekhez.

A magyar rendészeti szakemberek kezdetektől részt vettek az UNMIK munkájában, minden szakterületen. Feladataik ellátása során megbecsülést és elismerést szereztek hazánknak, illetve az ott megszerzett szakmai tapasztalataikat, magas szintű angol szakmai nyelvismeretüket az itthoni munkában is tudják kamatoztatni.

Az Európai Unió Jogállamiság Missziója – European Rule of Law Mission in Kosovo (EULEX Kosovo²⁸)

Az Európai Unió egyre nagyobb szerepet tölt be a nemzetközi béke és biztonság fenntartásában, a válságövezetek stabilitásának helyreállításában. Jelenleg három kontinensen 17 katonai és/vagy polgári EU művelet és misszió működik,²⁹ elősegítve, a konfliktus sújtotta övezetek újjáépítését, a közigazgatás, a közrend helyreállítását, a biztonsági szektor reformját, a jogállamiság alapfeltételeinek megteremtését. A fent említett missziók közül is kiemelt jelentőséggel bírt, bír a két balkáni misszió, a Bosznia-hercegovinai EU Rendőri Misszió – European Union Police Mission (EUPM)³⁰ és az EULEX Kosovo Misszió.

²⁸ Forrás: <https://www.eulex-kosovo.eu/>

Letöltés ideje: 2020.04.20.

²⁹ Forrás: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en

Letöltés ideje: 2019.11.16.

³⁰ Az EU Boszniai rendőri Missziója 2003–2012. Fő feladata volt a boszniai rendőrségi reform támogatása.

Forrás: http://www.eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/eupm-bih/pdf/25062012_factsheet_eupm-bih_en.pdf

A tagállamok között teljes az egyetértés abban, hogy a Balkán stabilitása, biztonsága Európa számára létfontosságú kérdés, mind társadalmilag, mind gazdaságilag. Erős a politikai eltökéltség a közösség vezetői részéről, hogy a térségben a stabilitás biztosításában a vezető szerepet átvegye az Egyesült Államoktól. Ennek érdekében biztosítja a szükséges anyagi, technikai eszközöket és a megfelelő humán erőforrást.

Az EU kezdeti lépései a koszovói rendészeti szerepvállalásban

Az EULEX misszió, az ENSZ Biztonsági Tanácsa 1244. számú határozatának megfelelően 1999-ben létrehozott ENSZ Ideiglenes Közigazgatási Missziójának egyfajta felváltása, attól jelentősen eltérő jogi felhatalmazás alapján. Azért sem szerencsés az EULEX-et az UNMIK utódjának, folytatásának tekinteni, mivel az UNMIK indulását megelőző BT határozat kötelezettség volt a korábbi konfliktusban érintett minden fél számára, és a misszió fő feladata a stabilitás megteremtése volt. Az EULEX³¹ fő feladata a koszovói hatóságok támogatása a jogállamiság kiépítésében. Az EU misszió csak korlátozott végrehajtói jogosítványokkal rendelkezik, szemben az UNMIK Misszióval.

A későbbi EU misszió előkészítése már 2006-ban elkezdődött, amikor is az Unió döntött egy tervezőcsoport felállításáról és Pristinába küldéséről. A tervezőcsoport az Európai Unió Koszovói Tervező Csoportja – European Planning Team for Kosovo (EUPT) –, fő feladata a leendő EULEX misszió előkészítése volt. Az EUPT-ben 80, az EU tagállamaiból küldött rendőr, vámos, jogász és politikai szakértő vett részt.

Oroszország (az ENSZ BT állandó tagja) és Szerbia is a nemzetközi jogba ütközőnek tartotta az EULEX Misszió működtetését, és mindaddig akadályozták a misszió telepítését és munkáját, amíg Szerbia feltételeit nem teljesítették. Ugyanakkor a koszovói vezetőknek szintén aggályaik voltak az ENSZ határozatával, illetve az EULEX-szel kapcsolatban, mivel

Letöltés ideje: 2020.04.20.

³¹ Forrás: https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/66653-300909factsheet_eulex_kosovo_2_en.pdf

Letöltés ideje: 2019.11.16.

az EU és Belgrád közötti konzultációban nem vehettek részt, és álláspontjuk szerint a misszió így megsértette Koszovó függetlenségét.

Az EULEX Misszió indítását az Európai Tanács 2007. december 14-i ülésén hagyták jóvá az EU állam- és kormányfői.

Az EULEX Kosovo az eddigi legnagyobb polgári válságkezelési missziója az Európai Uniónak, célja, hogy az immár független³² Koszovónak segítsen a jogállami keretek kiépítésében, a szervezett bűnözés, a fekete gazdaság visszaszorításában. A misszióban korábban hazánk (2008–2014 között) jelentős szerepet vállalt, a több mint ötvenfős magyar rendészeti kontingens tagjai közül többen magas vezetői beosztásokat töltenek be a rendőri, vám- és pénzügyőri komponensben, a büntetés-végrehajtási szakemberek az igazságügyi komponensben³³. A rendészeti szakemberek mellett magyar bírók és ügyészek is részt vettek, vesznek az EULEX munkájában. A misszió teljes létszáma a 2008–2012 közötti időszakban körülbelül 3000 fő volt. Ebből az Európai Unió tagállamai és a misszióhoz csatlakozott nem EU-s országok, úgynevezett hozzájáruló partnerként (Egyesült Államok, Norvégia, Svájc, Kanada és Törökország) elhatározás alapján 2210 rendőrt, vámost és polgári igazságügyi szakértőt ajánlottak fel az EULEX Kosovo misszióba.³⁴ Ezen kívül a misszió munkáját támogatta körülbelül 1100 helyi alkalmazott, tolmácsok, logisztikai kiszolgáló személyzet. A misszió szerkezetileg a koszovói rendészeti és igazságügyi szervezetek mintájára, ahhoz alkalmazkodva tagozódott.

³² Az EU tagországok között sincs egységes álláspont Koszovó függetlenségével kapcsolatban. Spanyolország, Románia, Szlovákia, Ciprus, Görögország nem ismeri el Koszovót független államként.

³³ A többször módosított, az Európai Unió nyugat-balkáni polgári tevékenységében való magyar részvételről szóló 2250/2007. (XII. 23.) Korm. határozat 55 főben maximalizálta a magyar hozzájárulást.

³⁴ A felajánlott teljes létszámot sohasem sikerült feltölteni.

EULEX Kosovo Misszió rendőri, igazságügyi, vám- és pénzügyőri komponensei (2008–2012)

EULEX Rendőri Erők

Fő feladatuk a tanácsadás megfigyelés, a Koszovói Rendőrség tevékenységének támogatása, figyelemmel kísérése, az európai és nemzetközi jogi normáknak megfelelő munkavégzés elősegítése. Egyes EULEX egységek rendelkeztek korlátozott végrehajtó jogosítványokkal. Beavatkozhattak a helyi rendőri erők munkavégzésébe, például ha a helyi rendőrség nem lépett fel hatékonyan a kisebbségek elleni erőszak ellen, vagy a politikai befolyás nem tette lehetővé a pártatlan munkavégzést.

A rendőri komponens három főosztályra tagozódott.

Rendőri Támogató Főosztály

Létszámát és feladatait tekintve a legnagyobb szervezeti egység volt az EULEX-en belül. A főosztály lefedte a rendőri tevékenység teljes vertikumát. Szervezeti felépítése megfelelt a Koszovói Rendőrség szervezeti felépítésének, annak egyfajta tükörképe volt. Tagjai a helyi rendőrség tagjaival együtt, „*egy légtérben*”, közösen végezték munkájukat. Feladatuk a helyi rendőrség napi tevékenységének figyelemmel kísérése, támogatása, az európai és nemzetközi standardoknak megfelelő munkavégzés segítése volt. Korlátozott végrehajtási jogosítvánnyal rendelkeztek, csak a jogszabályok megsértésének észlelése esetén avatkozhattak be a helyi rendőrség, rendészeti szervek munkájába. Figyelemre méltó tény, hogy a főosztály első vezetője egy magyar főtitest, Pallagi Imre r. ezredes volt 2008 és 2011 között. Kinevezése mindenképpen elismerés volt Magyarországnak, a magyar rendészeti békefenntartás addigi eredményeinek.

A főosztály alárendeltségében négy osztály, Bűnügyi, Műveleti, Adminisztratív és Határrendészeti Osztály működött.

A Bűnügyi Osztály fő feladatai közé tartozott a kiemelt bűncselekmények, az emberölés, a rablás, a szervezett bűnözés, az ember-, kábítószer-, fegyver-, lőszercsempészet, a nemzetiségi, etnikai alapon elkövetett bűncselekmények nyomozásának, illetve bűnügyi elemző-értékelő munkának

a felügyelete, a helyi rendőr kollégák segítése, részükre tanácsadás. Ezen kívül a központi bűnügyi laboratórium munkáját szintén támogatta az osztály. Az UNMIK végrehajtói jogosítványainak megszűnése, a függetlenség kikiáltása után a helyi rendőrség jár el minden egyes bűncselekmény felderítése, nyomozása során. A korábban említett súlyos bűncselekmények elleni hatékony fellépés teljes egészében a Koszovói Rendőrség felelőssége, ehhez nyújtott hathatós segítséget az osztály. A tagországokból érkezett tanácsadók segítségével a helyi rendőrség bűnügyi szakterületen szolgáltatot teljesítő tagjai megismerték a bűncselekmények felderítésének, nyomozásának nemzetközi normák szerinti eredményes végrehajtását. A nemzetközi szakértők segítettek a modern kor kihívásainak megfelelő jogszabályok, belső műveleti utasítások elkészítésében, módszertani utasítások kidolgozásában.

A Műveleti Osztály fő feladata volt a helyi rendőri erők, kiemelten a különleges rendőri erők, a személyvédelem, a tűzszerész, a terrorelhárító egységek, a kutyás egységek műveleti tervező munkájának, műveleti képességeinek fejlesztése, segítése, támogatása, központi, területi és helyi szinten. A nemzetközi tanácsadók hatékonyan támogatták a helyi rendőri egységek tagjait a különböző műveletek hatékony tervezése, szervezése, végrehajtása területén.

Az Adminisztratív Osztály munkatársai a személyügyi munka, a beszerzések, a logisztikai támogatás, a képzések, továbbképzések tervezésével, szervezésével foglalkozó helyi rendőri egységek tagjainak munkáját segítették. A Koszovói Rendőrség technikai eszközökkel való ellátottsága nem felelt meg a nemzetközi követelményeknek, az utóbbi időben ugyan sokat fejlődött, de 2008-ban hiányoztak olyan fontos fejlesztések, mint az egységes online rendőrségi adatbázis, az egész ország területét lefedő kommunikációs hálózat. Szükség volt korszerű szolgálati gépjárművek beszerzésére. A személyzeti munkában is voltak hiányosságok, például hiányzott a rendőrséghez jelentkezők előéletéről megbízható adatforrás. Sok esetben csak későn, a szolgálati idejük alatt derült ki, hogy egyesek korábban az általuk elkövetett jogsértő cselekmény miatt nem szolgálhatnak a rendőrség kö-

telékében. Az egyéni előmenetel sem mindig a tudáson, egyéni képességeken alapult. Nehéz egy európai rendszert átültetni egy olyan környezetbe, ahol a családi, „törzsi” kötődések ma is nagyon erősek, a családtagok, rokonok támogatása évszázados hagyományokon nyugszik. Ugyancsak nagy kihívást jelentett a célok között megfogalmazott, az etnikai arányokat tükröző rendőrségi modell kialakítása. Az albán többség nehezen fogadta el a kisebbségekből – főként szerb kisebbségből – érkező rendőröket, illetve az adott kisebbség tagjai egyfajta árulóként, az albánok érdekeit kiszolgálóként tekintettek a rendőrséghez csatlakozott szerbekre, romákra, bosnyákokra. Az osztály nemzetközi beosztottjai támogatást nyújtottak a nemzetközi normákhoz igazodó, átlátható rendőrségi közbeszerzési rendszer, valamint az átlátható személyzeti, előmeneteli, képzési rendszer kiépítésében.

A Határrendészeti Osztály fő feladata volt a helyi határrendőrség munkatársainak segítése, támogatása az EU standardoknak megfelelő határrendészeti, idegenrendészeti rendszer kialakításában. Koszovó az illegális migráció, a fegyver-, lőszer-, kábítószer-csempészet, emberkereskedelem fő balkáni útvonalába esik, illetve maga az ország is migráció kibocsátó. Szinte az ország egész határszakasza erdős, hegyes, nehezen járható, ideális terep az illegális tevékenységek rejtésére. A csempészek a nehezen járható hegyi utakon ritkán számíthattak ellenőrzésre, mivel a helyi határrendőrség nem rendelkezett elegendő létszámmal. Hiányoztak a megfelelő technikai eszközök, éjjellátók, hőkamerák, lépésérzékelők, amelyek hatékonyan segíthetik a járőrök munkáját. Az átkelőhelyek és a központi adatbázis között nem volt online kapcsolat. A személyeket határátlépésnél nem tudták priorálni az útlevelelkezelők. Az utasok adatait rögzítették, de ez csak egyfajta statisztika volt, bármilyen gyanú esetén az államhatáron feltartóztatott személyeket telefonon keresztül a pristinai központban lehetett csak adatbázisokban ellenőrizni, ami sok időt vett igénybe. A misszió egyik fő célkitűzése az integrált határellenőrzési rendszer – Integrated Border Ma-

nagement (IBM) – egész országra kiterjedő kiépítése volt, amit sikerült elérni. Az EULEX egyik legnagyobb eredménye a 2012-re kiépített IBM³⁵ rendszer. A misszió indulása után négy évvel kiépült az IBM, működik az országosan elérhető körözési és határregisztrációs rendszer. Megvalósult az egymegállásos ellenérzési rendszer a határátkelőhelyeken, beleértve a szerb viszonylatot is.

Az uniós rendészeti szakemberek ott voltak minden közúti, vasúti határátkelőhelyen, a pristinai nemzetközi repülőtéren, a mobil egységeknél beosztva, mint megfigyelők, illetve támogatást nyújtottak a határrendőrség bűnügyi felderítési feladatainak végrehajtásában. Szakmai tudásukat a helyi szakemberekkel megosztva nőtt a különböző úti okmányok hamisítási módszereinek felfedése az átkelőhelyeken.

4. számú kép

Gate 1 Jarinje határátkelő. Az átkelőhely forgalmának ellenőrzését a helyi rendőrség és az EULEX állományának támogatásával hajtotta végre (2009. 02.26.). Az átkelőhely fizikai védelmét az EULEX Különleges Rendőr Erői látták el. A szerző felvétele

³⁵ Forrás: <http://www.qkss.org/en/Policy-Papers/Integrated-Border-Management-in-Kosovo-84>

Letöltés ideje: 2020.04.21.

Rendőri Végrehajtó Főosztály

A helyi rendőri erők támogatása, mentorálása, munkájuk figyelemmel kísérése mellett az EULEX-nek egyes speciális területeken végrehajtói jogosítványi is voltak, vannak. A misszió egészét tekintve az ilyen mandátummal rendelkező egységek száma már 2008-ban is alacsony volt és folyamatosan csökken. Az EU feladata elsődlegesen a helyi erők képességeinek fejlesztése a megfigyelésen, tanácsadáson keresztül. A végrehajtó jogosítványokkal rendelkező egységekben szolgálatot teljesítő szakemberek teljes jogkörrel eljárhattak egyes kiemelt ügyekben. Ezek olyan területek, ahol a helyi rendőrség nem tudott, vagy nem akart hatékonyan fellépni.

A főosztály keretén belül dolgozott a pénzügyi bűncselekményeket vizsgáló egység. A háborút követő instabil helyzet átláthatatlan pénzügyi gazdasági viszonyokat teremtett a tartományban, a helyi „üzletemberek” óriási vagyonokra tettek szert az illegális kereskedelemben való részvételükkel, a különböző nemzetközi támogatások eltüntetésével. Sokan közülük erős politikai kapcsolatokat építettek ki, ezért a helyi hatóságok részéről gyakran nehéz volt az ellenük való hatékony fellépés. Ezen probléma kezelésére hozták létre az egységet.

A nemzetközi szakemberek feladata a pénzmosás, korrupció elleni hatékony fellépés. Ez a tevékenység azért is kiemelt jelentőséggel bír, mivel a pénzügyi bűncselekmények elkövetésére szakosodott csoportok már komoly nemzetközi kapcsolatokat építettek ki. Sok esetben az Unió területén „mosták, mossák tisztára” a fekete vagy szürke gazdaságból befolyt bevételeiket, és ezen tevékenységükkel komoly veszélyt jelentenek az Európai Közösségre is.

Terrorizmus Elleni Osztály. A konfliktus idején a szembenálló félkatonai szervezetek óriási mennyiségű fegyvert, lőszert és robbanóanyagot halmoztak fel, aminek nagy részét a mai napig is a helyi lakosok rejtegetik. Ezek az eszközök gyakran előkerülnek egy-egy üzleti vagy családi vita kapcsán, komoly veszélyt jelentve a közrendre, közbiztonságra. További probléma, hogy a háború alatt több iszlám országból érkeztek harcosok koszovói „testvéreik” megsegítésére, akik korábban Afganisztánban vagy más országokban harcoltak a „hitetlenek” ellen. Ezek az emberek, illetve

néhány iszlám országból érkezett "hittanító" megpróbálják Koszovóba exportálni a szélsőséges iszlám nézeteket. Koszovó lakosságának többsége iszlámhívő, de magukat a helyiek kevésbé konzervatív, modern felfogású úgynevezett „laza” muszlimoknak tartják. Az országban a politika és a vallás elkülönül, a lakosság nagyobb része ténylegesen vallásként és nem politikai irányzatként éli meg az iszlám hitét. Ennek ellenére néhány szélsőséges vallási csoport szeretne nagyobb befolyást a helyi politikában. Ezek a szélsőséges csoportok szeretnék elérni, hogy a törvénykezés a tradicionális iszlámtörvénykezésen, a sharian³⁶ alapuljon. A szélsőséges csoportok – bár nem jellemző Koszovóra – néha nem riadnak vissza az erőszakos cselekményektől sem.

A másik, aggodalomra okot adó jelenség, hogy egyes közel-keleti vallási fanatikus csoportok „ugródeszkaként” szeretnék használni a kis balkáni államot, azon keresztül szeretnék támogatni a nyugaton élő, szélsőséges nézeteket valló elvbarátaikat, szükség esetén akár fegyverrel is. Az Iszlám Állam (Daesh³⁷) propaganda is sikeresen elérte a koszovói fiatalok egy csoportjait, akik fogékonyak a szélsőségekre. A különböző titkosszolgálati információk szerint összesen 226 koszovói fiatal csatlakozott az Iszlám Államhoz, akik közül 16 fő esetében van megerősített információ arról, hogy életüket vesztették a szíriai és iraki harcokban.³⁸ A Terrorizmus Elleni Osztály önállóan nyomozhatott a kiemelt kockázatú terror gyanús ügyekben. Ez azért is hasznos volt, mivel a korábban leírtak szerint Koszovó nem tagja semmilyen nemzetközi rendészeti együttműködésnek, és mivel a terrorizmus is határokon átívelő tevékenység, a helyi rendőrség lehetőségei a nemzetközi együttműködésre korlátozottak. Az EULEX terrorellenes egységének jogi lehetősége volt az együttműködésre más európai

³⁶ Forrás: <https://arsboni.hu/az-islam-jog-es-a-nyugati-jogrendszer-kozelithetetlen-egymashoz/>

Letöltés ideje: 2020.04.20.

³⁷ Al-Dawla al-Islamiya fi al-Iraq wa al-Sham. Az Iszlám állam eredeti arab elnevezésének rövidítése.

³⁸ Forrás: http://www.qkss.org/repository/docs/Report_inquiring_into_the_causes_and_consequences_of_Kosovo_citizens'_involvement_as_foreign_fighters_in_Syria_and_Iraq_307708.pdf; Letöltés ideje: 2019.11.16.

országok rendőrségével, az INTERPOL-lal, EUROPOL-lal, oda adatokat továbbíthattak, onnan információkat kérhettek. Ez a fajta nemzetközi együttműködés jelentősen segíti az eredményes fellépést a nemzetközi terrorizmus elleni harcban.

Szervezett Bűnözés Elleni Osztály. A háború alatt és után a koszovói szervezett alvilág behálózta szinte az egész világot. A nyugatra menekült albánok kihasználva családi és baráti kapcsolataikat jól működő csempész-hálózatokat építettek ki, szervezett bűnözői csoportokat alapítottak. Sokan az olasz vagy orosz maffiához hasonlítják a koszovói albán szervezett bűnözői csoportokat, akik hatékonyan együttműködnek a szomszédos országok hasonló szervezeteivel (szükség esetén akár a szerb maffiával is). A szervezett bűnözői csoportok az instabil biztonsági környezetben komoly politikai befolyásra tettek szert, ezért ellenük a helyi rendőrség nem mindig tud hatékonyan fellépni, illetve a már korábban említettek szerint a helyi rendőrség nemzetközi együttműködési képessége korlátozott. Az EULEX Szervezett Bűnözés Elleni Osztály munkáját támogatta az EU Koszovói Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központja. A központon keresztül a Koszovóban szolgáló nemzetközi rendészeti szakemberek együttműködhetek más országok rendvédelmi szakembereivel a szervezett bűnözés elleni harcban.

Háborús Bűncselekményeket Vizsgáló Osztály. A koszovói fegyveres konfliktus alatt elkövetett emberiség elleni és háborús bűncselekmények egy részét a mai napig nem zárták le, az UNMIK és Nemzetközi Törvényszék erőfeszítései ellenére sem. Ennek oka, hogy az eseményekről nehéz hiteles tanúkat találni, illetve a jelentkező tanúkat sok esetben megfélemlítik. Az egység tagjaira több száz, a háború alatt elkövetett gyilkosság, emberiség elleni bűntett lezáratlan aktája várt, amelyek egy részét a mai napig nem sikerült megnyugtatóan hitelesen lezárni. Az EULEX ilyen irányú tevékenysége megszűnt, de a nemzetközi közösség a probléma megoldása érdekében létrehozta a Hágai székhelyű EU Koszovói Különleges Bírói és Ügyészi Hivatalt.³⁹ A hivatal feladata lesz az eddig lezáratlan háborús és

³⁹ Forrás: <https://www.scp-ks.org/en>

emberiség elleni bűncselekményekkel kapcsolatos ügyek megnyugtató felderítése, az elkövetők bíróság elé állítása.

A Különleges Rendőri Erők egyik fő feladata a tömegkezelés volt, egyfajta második reagáló erőként, ha a helyi rendőrség nem képes megfelelően, kellő létszámmal reagálni. Erre három századnyi erő (egy-egy olasz, francia csendőr és egy lengyel rendőrszázad) állt rendelkezésre 2008–2014 között. Az átszervezések és létszámcsökkentés után jelenleg a lengyel rendőrszázad látja el ezt a feladatot. A másik fő terület a tanúvédelmi programban részt vevő személyek védelme, az EULEX alkalmazottainak személyi védelme. A szervezett bűnözés, a terrorizmus elleni harc, a háborús bűncselekmények elkövetői elleni eredményes fellépés elképzelhetetlen a hatékony tanúvédelem nélkül. Fokozottan igaz ez egy olyan kis országra, mint Koszovó, ahol „mindenki ismerhet mindenkit”. A különböző bűncselekmények elkövetésével gyanúsított személyek hozzátartozói, szabadon lévő kapcsolatai könnyen megfélemlíthetik a tanúkat. A programba bevont védett személyek részére a tanúvédelmi egység a biztonságot folyamatos őrzéssel, lakóhelycserével, kiemelt esetekben akár új személyazonosság biztosításával szavatolja. Ez utóbbi nem egyszerű feladat, mivel egy kis ország esetében nem könnyű „eltűnni” új személyazonosság felhasználásával sem. Továbbá mivel a tanúvédelmi programban az érintett egész családja részt vesz, ami a helyi viszonyok között gyakran 20–30 főt jelent, ennek megoldása újabb nehéz feladat elé állítja a tanúvédelmi szakembereket. Az UNMIK közigazgatás alatt többször fordult elő, hogy védett tanúkat és azok családjait a biztonságuk érdekében új személyazonossággal külföldre telepítették át.

Az EULEX igazságügyi komponens

A rendőrök mellett jelentős számban vettek, vesznek részt a misszió munkájában igazságügyi szakemberek, a koszovói igazságszolgáltatást segítő bírák és ügyészek. Feladatuk a több nemzetiségű, pártatlan és politikai befolyástól mentes igazságszolgáltatási rendszer kialakításának támogatása,

Letöltés ideje: 2019.11.16.

a rendőri komponensnél már említett módon (mentorálás, tanácsadás). Összesen körülbelül 300 fő nemzetközi és helyi szakember dolgozott ezen a területen (jelenleg pár fő), ezek közül 40 fő bíró, 20 fő ügyész és körülbelül 70 fő büntetés-végrehajtási szakember. Ezen kívül egy 7 fő különleges ügyészből és 7 fő bíróból álló végrehajtói jogosítványokkal rendelkező csoport bizonyos esetekben az EULEX végrehajtói jogosítványokkal rendelkező rendőri egységeihez hasonlóan önállóan is eljárhatott. Ilyen esetek például a háborús bűncselekmények, ahol addig a helyi vagy ENSZ igazságszolgáltatás nem tudott hatékonyan fellépni. Az első önálló, az EULEX bírái által vezetett háborús bűncselekmény miatti tárgyalásra 2009 februárjában a mitrovicai bíróságon került sor. Jellemző, hogy az eseményt a szerbek és albánok közötti komoly politikai csata előzte meg, amiatt, hogy ki legyen az első vádlott az EULEX bíróságán. Az albán többségű politikai vezetés végül a jó szándéka kinyilvánítása jeléül egyezett bele abba, hogy elsőként egy albán vádlott perét tárgyalják.

A teljes igazságszolgáltatási rendszer összeomlott a konfliktus alatt. A 1244. ENSZ BT határozat alapján az igazságügyi rendszer szintén az UNMIK égisze alatt működött 1999 után egészen 2008-ig. Több száz lezáratlan ügy várt az EU által delegált bírókra, ügyészekre, ezek nagy része a konfliktus alatt elkövetett háborús vagy emberiség elleni bűntett. A háború alatt tömegével követtek el ilyen jellegű bűncselekményeket a szemben álló felek. Ezen bűncselekmények felderítése, a tettesek elleni jogi fellépés jelentősen segítheti a két nép közötti megbékélést.

A koszovói börtönrendszer feletti ellenőrzést az UNMIK folyamatosan átadta a helyi büntetés-végrehajtási szervezetnek. Ezen a területen szintén fontos anyagi-technikai fejlesztésekre volt szükség. A börtönök, fogdák zsúfoltak voltak, nem volt megfelelő mennyiségű, a fogvatartottak szállítására alkalmas gépjármű. A helyi őrszemélyzet képzettsége hiányos volt, az alacsony fizetések miatt a korrupció veszélye viszont magas. A börtönökből gyakran történtek szökések. Az EULEX igazságügyi komponensén belül a büntetés-végrehajtás szakembereinek elsődleges feladatát képezte a helyiek munkájának segítése, támogatása, segítségnyújtás a megfelelő

technikai, őrzés-védelmi eszközök beszerzésében, azok használatának el-sajátításában. Ugyanakkor a kiemelt, főleg háborús bűncselekmények el-követésével vádolt fogvatartottak őrzése, kísérése során korlátozottan az EULEX büntetés-végrehajtási csoport tagjai is végrehajtként járhattak el.

Az EULEX Vám- és Pénzügyőri Egység

A rendőrökön, igazságügyi szakembereken kívül fontos szerep jutott a vám- és pénzügyőr szakértőkre is. A vám- és pénzügyőri egység feladata volt a koszovói vámszervek támogatása, illetve felkészítésük az EU-val való együttműködésre. A vámtisztek feladata a koszovói vámszervezet munkájának felügyelete és tanácsadás, összesen 27 EULEX-es szakember és 19 helyi koszovói állampolgár (tolmácsok) dolgoztak ezen a területen 2008–2012 között. A vám- és pénzügyőri egység fő feladatát képezte az önálló Koszovói Vám- és Pénzügyőrség kialakításának támogatása. A helyi Vám- és Pénzügyőrség 2008-ig teljesen az UNMIK felügyelete alatt dolgozott, a vezetője szintén nemzetközi szakember volt. Nagyon sok tenni-való akadt ezen a területen is. A függetlenség kikiáltása után a szerb veteránok megtámadták a „Gate1. Gazi Voda” és „Gate31. Jarinje” átkelőhelyeket, és felgyújtották azokat. Ez a két átkelőhely Észak-Koszovóban a Szerbiával határos, a konfliktus után meghúzott adminisztratív „határvonalon” található. Ezt az adminisztratív határvonalat a szerbek nem ismerik el államhatárként, szerb oldalon csak rendőrségi ellenőrző pontok működnek, nincs az államhatárokon megszokott vámmellenőrzés. Ennek köszönhetően az észak-koszovói, szerbek lakta területeken virágzott, virágzik az áru-, cigaretta- és üzemanyag- csempészet. A benzin és gázolaj ára 60–65%-a a piaci árnak az illegálisan működő üzemanyagtöltő állomásokon. Szintén óriási problémát jelentett, sok esetben a mai napig jelent Koszovóban, mint minden háború utáni instabil környezetben, a hamis termékek forgalomba hozatala. Jó példa erre, hogy a nagy bevásárlóközpontok pultjain még 2010-ben is „legálisan” beszerezhetőek voltak a legújabb mozifilmek DVD kalózmásolatai, az eredeti ár töredékéért, vagy a nagy sportszert, sportruházatot gyártó cégek logóival ellátott hamis termékek.

Az EULEX jelenleg

A misszió jelenlegi mandátuma 2020. június 14-ig tart, amelynek meghosszabbítása várható, bár a helyi politikai szereplők azt szeretnék, ha Koszovó végre teljesen „független” lenne, mentes mindenféle nemzetközi gyámságtól. A misszió jelenlegi létszáma összesen 503 fő.⁴⁰ Ez a létszám az induláskorinak körülbelül a 15%-a. A misszió jelenleg két pillérré tagozódik. Az első a megfigyelő-tanácsadó, úgynevezett „Monitoring” pillér, melynek feladata a 2018-ban a helyi rendőri és igazságszolgáltatási szervezeteknek átadott folyamatban lévő ügyek monitorozása, az eljárások jogszerűségének, a helyi ügyészség és bíróságok nemzetközi és hazai normák szerinti működésének megfigyelése. Továbbá a büntetés-végrehajtási szervezet monitorozása, mentorálása, részükre tanácsadás.

A műveleti pillér továbbra is támogatást nyújt szükség esetén a helyi rendészeti szervek részére a tömegkezelési feladatok ellátásában, illetve működteti a tanúvédelmi szolgálatot, valamint a misszió hírszerző egysége szükség esetén támogatja a Hágai Különleges Bíróság munkáját.

Az utolsó vezényelt magyar rendőr 2018 végén érkezett haza az EULEX Kosovo Misszióból, jelenleg nincs magyar rendőr az EULEX-ben.

Az EBESZ Koszovói missziója

Az EBESZ a világ legnagyobb regionális biztonsági szervezete, 57 tagországgal Európából, Észak-Amerikából és Közép-Ázsiából. Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletként 1975-ben hozták létre, annak érdekében, hogy a Helsinkii Záróokmány⁴¹ alapján alkalmi fórumot teremtsen főképp a kelet-nyugati párbeszédre. Állandó intézménnyé 1992-ben alakították, és az 1994-es budapesti konferencián vette fel a jelenlegi

⁴⁰ Forrás: https://www.eulex-kosovo.eu/eul/repository/docs/105245-FactSheet02_2019-1101.pdf

Letöltés ideje: 2019.11.16.

⁴¹ Forrás: http://www.magyaroklegium.hu/pdf/torveny_int3.pdf

Letöltés ideje: 2020.04.22.

nevét. Székhelye Bécs, célja a korai figyelmeztetés, a válságmegelőzés, a válságkezelés és a válság utáni rehabilitáció.⁴²

Az EBESZ kezdettől fogva tevékenyen részt vesz a koszovói válság utáni helyzet normalizálásában. Fő feladata a demokratikus intézményrendszer kiépítése, ezen belül is kiemelt hangsúlyt fektet a demokratikus rendőrség kialakítására Koszovóban.⁴³ Magyarország rendészeti szakemberek küldésén túl segítséget nyújtott az EBESZ misszió belül a Koszovói Parlament Rendészeti Bizottsága részére különböző szakmai szemináriumok szervezésében.

A szervezet koszovói missziója az egyik legnagyobb EBESZ misszió.

Az EBESZ az állábiak szerint határozta meg koszovói missziója küldetését:

- Segítségnyújtás a jogállamiság helyreállításában.
- Megfigyeli, támogatja a demokratikus intézményrendszerek megfelelő működését.
- Segítségnyújtás a média területén.
- Együttműködve az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságával, segítséget nyújt a menekültek visszatelepítésében.
- Segítséget nyújt egy új, demokratikus alapokon nyugvó rendészeti képzés beindításában, működtetésében.

Az utolsó pont megvalósítása érdekében az EBESZ bécsi központjában több ország szakértőinek részvételével 1999–2000-ben kidolgozták a leendő Koszovói Rendőrség kiválasztási és képzési, továbbképzési rendszerét, amit később az ENSZ is jóváhagyott. A képzés rendszerében erősen érződik az angolszász hatás, mivel a kidolgozásban főként amerikai és brit rendészeti szakemberek vettek részt, illetve később az EBESZ égisze alatt elindított rendészeti kiképző központ első vezetője is amerikai

⁴² Forrás: <https://www.osce.org/whatistheosce>

Letöltés ideje: 2019.11.16.

⁴³ Forrás: <https://www.osce.org/mission-in-kosovo>.

Letöltés ideje: 2019.11.16.

rendőrtiszt volt. A helyi rendőrök kiválasztása, kiképzése, jelenleg is ezen alapelvek alapján történik.

A Vushtrri/Vucitr⁴⁴ székhelyű koszovói rendőriskolában kiképzőként, tanácsadóként a magyar rendészeti szakemberek a misszió indulásától, 1999. június 10-től közel tíz éven keresztül jelen voltak, 3–10 fővel. A nemzetközi kiképzők létszáma az eltelt évek során folyamatosan csökkent, ahogy a helyi rendőrség tagjai közül, a kellő tapasztalatok megszerzése után egyre többen oktatnak az iskolában.

Az EBESZ részvétele a helyi rendőrök felkészítésében

A Vushtrri székhelyű rendőrségi képzési intézményt – a Koszovói Rendőri Szolgálat Iskolája, Kosovo Police Service School – az ENSZ 1244. sz. határozata alapján hozták létre az új Koszovói Rendőrség állományának kiképzésére. Jelenlegi nevét – Koszovói Közbiztonsági Akadémia – 2011 decemberében kapta.⁴⁵

Az iskola fő feladatai a küldetési nyilatkozata alapján:

- A hallgatók toborzása, kiválasztása és kiképzése. 1999–2008 között ezt az UNMIK közigazgatás felügyelete alatt teljes egészében az iskola és az ott dolgozó nemzetközi szakemberek végezték. A függetlenség egyoldalú kinyilvánítása után a toborzás, kiválasztás a Koszovói Belügyminisztérium hatáskörébe tartozik.
- Egy önálló, megbízható, átlátható, elszámoltatható rendészeti rendszer kiépítése.
- A rendészeti szervek iránti közbizalom helyreállítása.

A rendészeti képzésre olyan nők és férfiak jelentkezhetnek, akik betöltötték 21.-ik életévüket, legalább középfokú végzettséggel és állandó

⁴⁴ Albán/szerb elnevezés.

⁴⁵ Forrás: <http://www.aksp-ks.net/?page=2,6>
Letöltés ideje: 2020.04.21.

bejelentett lakhellyel rendelkeznek Koszovóban⁴⁶. Bírnak a szükséges fizikai és mentális képességekkel, és toleránsak a különböző etnikai csoportok tagjaival, elkötelezettek az emberi jogok tiszteletben tartása iránt.

A kiválasztás során a jelentkezőknek szóbeli elbeszélgetésen, egészségügyi, pszichológiai vizsgálaton és fizikai állóképesség felmérésen kell részt venniük, továbbá az illetékes szervek környezettanulmányt készítenek róluk. A Koszovói Rendőrség kialakítása során a nemzetközi szervezetek kiemelt hangsúlyt fektetettek arra, hogy a leendő állomány legalább 20%-a nő, 10–15%-a pedig az etnikai kisebbségekből kikerülő jelentkező legyen.

A sikeresen pályázók részére egy intenzív és gyakorlatorientált hat hónapos alapképzés kezdődik, amelynek során elsajátítják a munkájukhoz szükséges jogi, emberi jogi, intézkedéstaktikai ismereteket. A képzés beindítása után az első néhány képzési ciklusban részt vevő rendőrhallgatók a hat hónapból csak kilenc hetet töltöttek az iskolapadban, majd kikerültek a szolgálati helyükre, ahol az ENSZ nemzetközi rendőreinek felügyelete és mentorálása mellett megkezdték szolgálatukat. Erre azért volt szükség, mivel a szerb biztonsági erők kivonulása után a tartomány közrendjéről csak a NATO katonai erői és az ENSZ rendőrség gondoskodott, szükséges volt, hogy a helyi rendőrök is minél hamarabb megjelenjenek az utcán. Jelenleg a teljes hat hónapos alapképzés az akadémián zajlik.

A nemzetközi szakemberek által tartott foglalkozások angol nyelven zajlanak, amit szükség esetén, ha a résztvevők nem beszélnek az angol nyelvet, tolmács fordít le albán és szerb nyelvre.

Az első rendőrhallgatók 1999 szeptemberében kezdték meg tanulmányaikat a vusthri intézményben. Az EBESZ rendőri tanácsadó egységben dolgozó közel harminc ország aktív és nyugállományú

⁴⁶ Itt szándékosan nem koszovói állampolgárságot említene a jogszabályok sem, mivel az ott élő szerbek nem ismerik el a tartomány függetlenségét, és szerb állampolgárságukról nem mondtak le.

rendőreinek fő feladata a demokratikus alapokon nyugvó rendőri modell kialakítása volt. A különböző nemzetközi kiképzői, tanácsadói beosztásokra legalább nyolcéves rendvédelmi szakmai tapasztalattal lehetett jelentkezni, szükséges volt a magas szintű angolnyelv-tudás, tanári, oktatói vagy mentori képzettség. A kiválasztott nemzetközi szakemberek különböző szakterületeken oktatták a helyi hallgatókat. Akik így bűnügyi, közrendvédelmi, ifjúságvédelemi, a kábítószer és szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés, határrendészeti és közösségi rendészettel kapcsolatos ismereteket szereztek. Az egyes nemzetközi oktatók kiválasztásánál, beosztásba helyezésénél figyelembe vették a beadott önéletrajzok és a személyes elbeszélgetések alapján a korábbi szakmai tapasztalatokat, biztosítva ezzel, hogy mindenki az általa leginkább ismert szakterületen oktasson. A magyar szakemberek nagy többségében az alapképzésben dolgoztak, lökiképzési-lőelméleti, intézkedéstaktikai, büntetőjogi és nyomozati ismereteket, valamint emberi jogi ismereteket oktatva. A kiképző, tanácsadó szakemberek fő feladatát jelentette egy politikai befolyástól mentes, etnikai arányokat tükröző, elszámoltatható, modern rendőrség alapjainak a megteremtése.

A vushtrri központú Koszovói Közbiztonsági Akadémián mára nemcsak rendőröket képeznek, itt folyik a helyi Vám- és Pénzügyőrség, a Büntetés-végrehajtási és más rendészeti szervek tagjainak képzése is. Mostanra az alapképzést szinte teljesen a Koszovói Rendőrség, rendészeti szervek saját szakemberei végzik. Jelenleg a nemzetközi szakemberek speciális továbbképzéseken adják át tapasztalataikat, például a szervezett bűnözés elleni harcról. Az EBESZ által szervezett külön előadásokon ismerkedhetnek meg a helyi rendőrség már aktív tagjai a szervezett bűnözés, pénzmosás, ember-, áru-, kábítószer-, fegyver-, gépjárműcsempészség elleni eredményes fellépés elméleti ismereteivel. Külön továbbképzéseken segítik a rendőrök munkáját a közösségi rendőrség kialakításában, a lakossággal való kapcsolattartásban.

A képzés mellett az EBESZ szakértői folyamatosan figyelik a helyi rendőrség munkáját, a nemzetközileg elfogadott emberi jogi normák betartását.

Az EBESZ koszovói missziójában hazánk rendészeti szakemberei mellett magyar igazságügyi és közigazgatási szakemberek is részt vettek a munkában, segítve az ország közigazgatásának kiépítését, a jogállamiság megteremtését.

Összegzés

A nemzetközi szervezetek erőfeszítéseinek köszönhetően a Nyugat-Balkánon, azon belül Koszovóban sikerült stabilizálni, normalizálni a helyzetet. A helyi gazdaság, ha lassan is, de fejlődésnek indult. A fővárosban, Pristinában a lakóingatlanok 70%-a a háború után épült. Az EU, az Egyesült Államok, Törökország és a Világbank támogatásával 2011-re megépült az albániai Dures kikötővárost és Pristinát összekötő autópálya, amellyel a korábbi 7–8 órás utazás két órára csökkent. Az autópályán keresztül az áruk szállítása is könnyebb lett a tengeri kikötő és a koszovói főváros között. Egyre több európai, észak-amerikai, török és kínai befektető jelent meg az országban. Az elkövetett és a hatóságok tudomására jutott bűncselekmények száma 2008–2016 között 75%-kal csökkent.⁴⁷ A korábbi években gyakori, etnikai alapon elkövetett terrorcselekmény nem történt 2018-ban és 2019-ben. Egyre több közös nyomozásban vesz részt a Koszovói Rendőrség uniós tagállamok rendőrségeivel közösen, ami a szakmaiság elismerése és a bizalom jele is. Ezek elsősorban a határokon átnyúló szervezett bűnözéssel, terrorizmussal összefüggő bűncselekmények felderítésére, megszakítására, megelőzésére irányulnak. A helyzet stabilitásában tevékenyen részt vettek, vesznek a különböző nemzetközi szervezetek válságkezelői misszióiba telepített rendőrök, rendészeti szakemberek, köztük magyar rendőrök.

A dolgozatomban szerettem volna betekintést nyújtani abba a munkába, amelyet kollégáink végeznek a külszolgálatuk alatt egy adott válságövezetben, támogatva a jogállamiság kiépítését. Talán sikerül az írással a szakmai

⁴⁷ Forrás: <https://www.macrotrends.net/countries/XKX/kosovo/crime-rate-statistics>
Letöltés ideje: 2019.11.16.

körökben sokszor érezhető, a nemzetközi szerepvállalás iránti ellenszenvet csökkenti, „*a magyar rendőrre Magyarországon van szükség*” szemléletet megváltoztatni. Ahogy az írás elején már említettem, a globális biztonsági kihívásokat generáló helyi konfliktusok kezelését csak nemzetközi összefogással lehet hatékonyan végrehajtani, amelyben jelentős szerepet kapnak a rendvédelmi egységek.

A nemzetközi válságkezelő, békefenntartó missziókban szolgálatot teljesítő rendőr kollégák, rendészeti, igazságügyi szakemberek külföldön megszerzett szakmai tapasztalatait jobban lehetne hasznosítani. Az angol és/vagy francia szakmai nyelvtudás⁴⁸ mellett sokan tanulták meg a helyi nyelveket különböző szinten,⁴⁹ amit az itthoni szervezett bűnözés, illegális migráció, terrorizmus elleni munkában is lehetne használni. Olyan másból meg nem szerezhető ismeretekhez jutnak, mint a több nemzetű rendőri műveletek tervezése, szervezése, irányítása, valamint a helyi szervezett bűnözői, terrorista csoportokkal kapcsolatos, első kézből származó ismeretek, amelyeket a hazai oktatásban is fel lehetne használni. Nem beszélve az egymástól tanulás lehetőségére, amikor más EU, ENSZ tagországok rendőreivel együtt szolgálva lehetőség van megismerni egymás eljárásait, rendőri technikáit, taktikáit, felszerelését, egyenruházatát. Ezeket a tapasztalatokat a hazai fejlesztések során is szükséges lenne hasznosítani.

⁴⁸ A nemzetközi missziók munkanyelve angol, néhány afrikai misszióban francia.

⁴⁹ Több kolléga szerzett az évek során külszolgálatát alatt használható szláv, albán vagy akár arab nyelvtudást.

DEÁK JÓZSEF

**Kutató hirtelen felindulásból...
interjú professzor emeritus Finszter Géza nyugállományú
rendőr ezredessel, az MTA doktorával**

Májusban töltötte be 75. életévét Finszter Géza (Budapest, 1945. május 19.) nyugállományú rendőr ezredes, a Nemzeti Közszerződési Egyetem professzor emeritusa, a magyar rendészettudomány egyik megalapítója. Az ebből a jeles alkalomból készített interjúval tisztelgünk tudós embersége, többféle állami és szakmai elismeréssel jutalmazott példaadó teljesítményt felmutató szakmai életútja előtt.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán 1968-ban szerzett jogi doktorátust. Rövid bírósági gyakorlat után a BM III. Állambiztonsági Főcsoportfőnökség Vizsgálati Osztályán kapott hivatásos tiszti beosztást. Itt 1982-től alosztályvezető. 1984-től az állam- és jogtudomány kandidátusa (CSc).

1984–1988 között a Belügyi Szemle főszerkesztője. 1988-tól 1990 márciusáig a BM ORFK Bűnügyi Csoportfőnökség Bűnügyi Technikai Intézet vezetője, majd október közepéig a Nemzetbiztonsági Hivatal Szakszolgálatának igazgatója. Ezt követően a BM Rendészeti Helyettes Államtitkárságon főosztályvezető. 1993 áprilisától a Rendőrtiszti Főiskola tanára, illetve 1998-ig a tanintézet parancsnokának illetve főigazgatójának oktatási és tudományos, majd tudományos helyettese, közben a Rendészeti és Kutató Intézet Igazgatója. 1998 júliusától az Országos Kriminológiai és Kriminalisztikai Intézet főmunkatársa, utóbb osztályvezetője.

2000-től sorrendben az ELTE Állam- és Jogtudományi, a Károli Gáspár Református Egyetem, a Pécsi Egyetem, a Széchenyi István Egyetem és 2012-től a Nemzeti Közszerződési Egyetem Doktori Iskolájának oktatója, az utóbbi egyetem Rendészettudományi Doktori Iskolájának törzstagja.

2007-től az MTA doktora (DSc). 2014-től a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Bizottsága Rendészeti Albizottságának egyik megalakítója és elnöke.

Finszter Géza termékeny publikációs tevékenységét főként a rendészet-tudomány szerteágazó részterületein – egyebek mellett a rendészet, a rendőrség, a bűnügyi tudományok közül a büntető eljárásjog, a büntetőjog, a kriminológia, a kriminalisztika témaköreiben –, folyóiratokban, könyvekben szerzőként, szerkesztőként megjelent 198 tanulmánya és monográfiája jellemzi. Szintén a Magyar Tudományos Művek Tára nyilvántartása szerint tanulmányait csaknem hatszáz esetben hivatkozták.

Az Európa Tanács rendőri szakbizottságába hat alkalommal delegálták. Megkapta a Haza Szolgálatáért érdemérem arany fokozatát és a Közbiztonsági érdemérmét. Tudományos munkásságát egyebek mellett a Magyar Kriminológiai Társaság Viski László emlékéremmel, a Magyar Jogászegylet Szalay László díjjal, a Belügyi Tudományos Tanács Szabó András éremmel jutalmazta. Az Alapvető Jogok Biztosa Hivatalának Justitia Regnorum Fundamentum díját, majd 2009-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjét, 2016-ban az MTA legmagasabb, nem akadémiai tagoknak adható elismerését, az Eötvös József Koszorút vehette át.

Mikor találkozott először a tudománnyal?

1963-ban, az ELTE Jogi Karán. Itt hamar kiderült, hogy az elméleti tárgyak nagyon vonzanak, de eszembe sem jutott, hogy kutatói pályára lépjek! Az önálló gondolkodásra sarkalló nem normatív tárgyakat könnyebben tanultam (jogelmélet, jogbölcselet – akkoriban állam- és jogelméletnek hívták -, később kriminológia). A normatív tárgyakkal viszont komoly gondjaim voltak. Mai napig nagyon nehezen tudok megtanulni jogszabályokat, pedig ez az adottság egy jogász számára nagyon fontos. Ellenben szerettem a politikai gazdaságtan klasszikus kapitalizmusról szóló szellemes, logikus leírását, míg a mindezt nélkülöző szocialista résztől a hideg rázott ki mindenkít... A filozófia is nagyon tetszett Földesi Tamásnak köszönhetően, aki ismeretelméletet tanított. A tételes tárgyak közül szintén egy tanár, Madarász Tibor adott számomra sokat. Az állam működésének mindennapjait

leíró államigazgatási jog általános része ragadott meg. Tagja lettem az államigazgatási diákkörnek. Ebből a körből később Verebélyi Imre, Zsuffa István és Kara Pál belügyi államtitkárok lettek.

Kedvenc tanárunk, Madarász Tibor nagy rendszeralkotó elme volt. A filozófus Földesi Tamás előadásai pedig megmutatták az összefüggéseket a világ megismerhetőségének problémái és a jogi diszciplínák alapkérdései között. Későbbi kutatómunkáim során azt a rendszerben gondolkodást követtem, amit Madarásztól és Földesitől leshettem el.

Volt még egy tárgy, ami nagyon közel állt hozzám, mindig jelesre vizsgáztam belőle, az államvizsgán is: a polgári jog. Sokkal jobban szerettem, mint a büntetőjogot. Voltak dolgok, amik engem kifejezetten nem érdekeltek. Ezeket nem is igazán értettem, ezért nem tudtam jól elsajátítani se. Az egyik ilyen terra incognita a büntetőjog volt. A büntetőeljárás jogot szerettem. De a büntető anyagi jogtól a víz kivert. A polgári jognak volt a római jogból örökölt, jól nyomon követhető, szigorú logikája, amit megértettem. A büntetőjognak viszont éppen a lényegét nem találtam vagy értettem meg. Talán azért is, mert detektívregényeket én soha nem olvastam, sőt a műfajt kifejezetten utáltam!

Miért, mi szeretett volna lenni?

Gyermekkoromban nagyon szerény, szegény viszonyok közt éltem. Tanulmányaim befejeztével éreztem, hogy a család számít rám az anyagiakban is. Elég korán, már 1963-ban az egyetemi felvételin a legközelebb magamhoz a bírói pályát éreztem.

1968 márciusában doktorrá avattak, és Budapesten a XVIII–XIX. kerületi bíróságon lettem gyakornok, alig várva a fogalmazóságot! A fizetésben nem volt nagy különbség, 1100 forintról 1800-ra emelkedhetett volna. Akkori gazdasági viszonyaim között ez horribilis összegnek számított. Summa cum laude minősítéssel végezve, joggal számíthattam a fogalmazói státuszra. Ekkor azonban váratlan dolog történt. A jelölteket – huszonhárman voltunk – pár héttel a munkába állás után összehívták a Pesti Kerületi Bíróságra. Az elnök, Mátyás Miklós közölte velünk: *„Önöket az Igazságügyi Minisztérium vette állományba, anélkül, hogy ezt velünk egyeztetették*

volna. Ennyi fogalmazóra nincs szükségünk! Hosszabb távon se számíthatnak kinevezésre... Ezért pályájuk elején azt javaslom, inkább keressenek maguknak más foglalkozást...” Nagyon lesújtott a hír.

Milyen kiutat keresett a zsákutcából?

Miután az államigazgatási diákkör révén az államigazgatási tanszékkel nagyon jó kapcsolataim voltak, Berényi Sándor tanszékvezető tanácsát kértem. Ő jó emberismerőként azt mondta: „*A maga alkatának nem való az államigazgatásban elvárt hivatalnoki munka. De jár ide egy rendőr alezredes, aki a végzősök közt az állambiztonsághoz keres jelölteket. Ha lát fantáziát benne, szólhatok ennek az alezredesnek.*” Azt válaszoltam, megpróbálom.

Egy hét múlva meg is jelent a magas, fess, katonai egyenruhás alezredes. Elbizonytalanodtam, mert a katonai rendet és általában mindenféle merev rendszert nagyon nehezen viseltem. Nem voltam rendetlen, fegyelmezetlen, de ki nem állhattam a kívülről irányított rideg rezsimeket.

Mielőtt döntöttem volna, kikértem a bíróság elnökének, Gulyás Ferencnek a véleményét. Hát nem marasztalt, inkább biztatott a váltásra. Ez adta az utolsó lökést. Pillanatok alatt a BM Korvin Kórház egész napos egészségügyi vizsgálatára kellett mennem, ami megdöbbenett; azt hittem pilótának visznek.

Mikor került állományba?

1968 májusában, egy év próbaidőre a III/1. Vizsgálati Osztály „a” jelű kémelhárító alosztályára, alhadnagyi rendfokozattal, vegyes ruhásként. Rögtön tisztáztam, mikor kell viselni egyenruhát. Mint kiderült, évente kétszer: április 4-én és november 7-én, ettől megnyugodtam. Ráadásul a fizetésem mellbe vágóan hatalmas volt, 2900 forint. Addig az anyagiak fel sem merültek bennem, de amikor közölték velem, majdnem leestem a székről. Hisz számomra a fizetés miatt is megcélzott fogalmazói beosztás 1800 forintja is horribilisnek tűnt.

Így hát felszereltem. Az osztálynak nagyon alacsony volt az ügyforgalma. Hosszú hetek teltek el feladatok nélkül. Viszont többek között el láttak a szovjet KGB-től lefordított állambiztonsági témájú tankönyvekkel az ügynökök beszervezéséről vagy a találkozási lakásokról. A vizsgálatról, a büntető eljárásról és pláne a kriminalisztikáról ilyen irodalom nem volt. Ezeket később pótoltam olyan kiváló rendőrségi vezetők tanácsára, mint Katona Géza és Kertész Imre.

Mivel töltötte ki az idejét?

Hatalmas szépirodalmi hiányaim voltak. Egy év alatt szinte mindent elolvastam, amit a világirodalomból el lehetett érni. Mindig nagy könyvhabzsoló voltam, de ott idő is volt rá.

Az állambiztonsági szolgálat politikai elkötelezettséget követelt. Ezt hogyan teljesítette?

1968 májusában a politikai elvárás számomra nem jelentett megoldhatatlan problémát. Hittem az emberarcú szocializmusban (ahogy akkoriban a csehszlovákiai változásokat hívták), annál is inkább, mert az volt a magyar reformok első esztendeje. Mindez összhangban volt a világról akkoriban kialakított képemmel. Már az egyetemi éveim megerősítették bennem azt a gyerekkoromból hozott meggyőződést, hogy egy tisztességes társadalom demokratikus, és nem diktatórikus. A humanizmus döntő alapérték! Ezt kaptam útravalóul az egyetemi évektől is. Az ELTE Jogi Kara egyáltalán nem volt bigott rendpárti. Az egyetemi oktatók, például a polgári jogot előadó Eörsi Gyula vagy a büntetőeljárás tanító Király Tibor a tisztesség, az igazságosság, a törvényesség, a humánus szellemében készítettek fel a jogász hivatásra. Ugyanilyen nyitott értékrendet közvetített a már említett Földesi Tamás a filozófia és Madarász Tibor államigazgatás területéről.

1968. augusztus 21-én öt szocialista ország hadserege számolta fel Prágában a demokratikus változásokat. Attól kezdve nem volt mentségem. Hogy nem léptem ki a szolgálatból, azt ma is szégyellem, annál is inkább, mert erre akkori legjobb gyermeki barátaim szólítottak fel. Viszont talán

ennek a megalkuvásnak az enyhítésére – igaz, ebben egy konkrét vizsgálati ügy is szerepet játszott – fordultam az elmélet felé.

Mi volt ez az ügy?

Tiltott határátlépés kísérlete. Ez volt az első konkrét ügyem, amit én vizsgáltam. A gyanúsított, egy 18–19 éves lány megismerkedett egy olasz fiúval. Akkoriban nagy divat volt a „digózás”. Csóró olasz munkásgyerekek valamiért kedvelték Budapestet, mert itt az ő pénzüik nagyon értékes volt, és a magyar lányokkal is kölcsönös volt a vonzalom.

Ez a leányzó is beleszeretett egy olasz fiúba. Olyannyira, hogy elhatározta, utána megy. Útlevelet viszont – amihez akkoriban nagyon nehezen lehetett hozzájutni –, nem kapott, ezért gondolt kiszökni hozzá Ausztrián át Olaszországba. Neki is vágott vonattal, távolsági busszal. Fertőrákosnál akart átmenni a határon. A történeti tényállás szerint a buszmegállóban igazoltatták a határőrök. Miután határsávengedélyt nem tudott felmutatni, sőt őszintén be is vallotta, hogy szökni próbált, őrizetbe vették. Felhozták Budapestre. Kihallgattam. Részletesen elmondta az ottani történéseket. Sötétedett, hideg volt, egyedül volt, végiggondolta; most hová induljon, azt sem tudja, merre van a Fertő-tó... Megállva a buszmegállóban rádöbbsent, hogy lehetőségeit rosszul mérte föl, tehát visszatér Pestre. De közben a határőrök elfogták. A jegyzőkönyvet nagyon részletesen felvettem, és boldogan rohantam a főnökömhöz: itt önkéntes elállás, visszalépés történt! A magyar büntetőjog ismeri ezt a kategóriát: aki kísérleti szakban túlnyomóan belső elhatározásból nem fejezi be a kísérletet, önkéntes elállás, visszalépés folytán nem büntethető. A főnököm majdnem kirúgott: *„Egy rendőr nem védi a bűnelkövetőt, hanem amit lehet, rá kell bizonyítani, és minél hosszabb időre lecsukatni! Az általad javasolt megoldásról szó nem lehet, majd a bíróság eldönti!”* Ez a konfliktushelyzet nagyon elgondolkodtatott. Elhatároztam, én ezt nem hagyom annyiban! Bár, mint említettem, a büntetőjogot soha nem szerettem, mégis újra kezdtem olvasni büntetőjogi szakirodalmat. Elmentem a könyvtárba, ahol rábukkantam Angyal Pál könyvére az önkéntes elállásról... A múlt század elején alkotó nagy magyar jogtudós

publikációjában elmélyedve el is szégyelltem magam. Ez a könyv lebilincselő volt! Gyönyörűen kifejti az egész elméletet az önkéntes visszalépés remek gyakorlati példáival. Végigolvasva fölbuzdultam, írtam egy tanulmányt az önkéntes visszalépésről, és elvittem a Belügyi Szemlébe, ahol meg is jelent a cikk. De változatlanul úgy gondoltam, a főnököm véleményével szemben a munkahelyemen is módot kell találnom állásponthoz jutásom ki-fejtésére.

Belső továbbképzéseink következő alkalmára javasoltam, hogy szívesen ismertetem az önkéntes visszalépés elméletét és bírósági gyakorlatát. Be is szorították a napirendbe, és előadtam a témát. Kutatói pályám tehát részben úgy kezdődött, hogy nagyon feldühített a főnököm által képviselt szemlélet, és kerestem a lehetőséget, miként tudom megvédeni igazamat. Kiderült, hogy ennek egy módja van, ha a tudományos alaposságra törekszem, mert így tolerálják még a kritikát is. Tehát méregből, ha úgy tetszik, hirtelen felindulásból lettem kutató.

A kedvező fogadtatás inspirált arra is, hogy az oktatói munka felé forduljak. Felkerestem a Rendőrtiszti Főiskolát, jelezve: nem akarok állományba kerülni, de meghívott előadóként szívesen tartanék szeminárium foglalkozásokat. Ott akkor Kratochwill Ferenc volt a büntető eljárásjog tanára, nagyon jól ismertem (az egyetemen szemináriumvezetőm volt), segített is.

Így kezdett el tanítani a Rendőrtiszti Főiskolán?

Igen, az állambiztonsági tagozat osztályainak büntető eljárásjogból vezetett szemináriumokon konkrét példákkal tudtam szolgálni. Időközben ugyanis a Vizsgálati Osztályon módosult a pályám, a Jogi Véleményező Alosztályra kerültem. Ide hozták a különféle operatív szervek a titkos információgyűjtéssel felderített ügyeiket véleményezésre; megállapítható-e a bűncselekmény gyanúja, illetve van-e helye a büntetőeljárás megindításának. A főiskolára az állambiztonsági tagozat hallgatói legalább ötéves szakmai gyakorlat után kerültek felvételre, ezért nagyon megbecsülték azokat a tanáraikat, akik az elmélet mellé gyakorlattal is szolgáltak. Ekkor vált nyilvánvalóvá számomra, hogy pusztán oktatni főiskolán vagy egyetemen nem

szerencsés megoldás. Az oktatásnak kutatással kell párosulnia. A jogi véleményezési munkám pedig egy másik területre irányította a figyelmemet: a gyanú, alapos gyanú kérdésére. Ehhez kapcsolódó kutatásaim összegzése szintén megjelent a Belügyi Szemlében 1977-ben.

Mi volt ennek a fő mondanivalója?

A gyanú kettős funkciója. A gyanúban ugyanis megjelenik a nyomozási terv: mit kell még felderíteni ahhoz, hogy eredményes legyen a nyomozás. Ez gyanú nélkül nem határozható meg. A gyanú egy hipotézis, kevés ismert tényből levont következtetés az ismeretlen körülményekre. Az egész nyomozási tervet erre a gyanúra lehet felépíteni. Ha nincs gyanú, nincs mit tervezni. A másik következtetés még fontosabb: a gyanú garanciális biztosíték. A büntető hatalomnak – írtam 1977-ben –, nincs arra joga, hogy mindenféle gyanú nélkül bárki ellen felderítést kezdjen. Garanciális jelentősége van annak, hogy a bűnüldöző hatóság csak akkor nyúlhat ehhez az eszközhöz, súlyosan korlátozva a személyi autonómiát, ha kellő tények valószínűsítik a bűncselekményi és az elkövetői gyanút. (Ezt a tételt ma is vallom, és sajnálom, hogy a hatályos Be. nem ezt teszi!)

Ez vezette a kandidátusi értekezése témájához?

Részben. Kutatásom következő grádicsa a törvényesség és az eredményesség alapellentmondása. Ez más országok rendészeti kutatóit is foglalkoztatja, a dolog a demokratikus országokban sem talál automatikus megoldásokat. Nem is szólva a diktatúrákról, ahol a jogsértés rendszerszintű gyakorlat volt. Az állambiztonsági Vizsgálati Osztályon dolgozva, ilyen előzmények után, már nem daczból, hanem őszinte érdeklődésből kutattam kandidátusi témámat, az államellenes bűncselekmények kriminológiáját. Megpróbáltam igazolni, hogy a törvényesség a politikai deliktumok büntetőjogi értékelésében is követelmény. Ügyeltem arra, hogy semmiképpen ne hadtudományi szakon, hanem jogtudományin védjek, nyilvános eljárásban. Gödöny József, az Országos Kriminológiai Intézet akkori igazgatója volt a témavezetőm, aki nagyon kevés szóval, de annál bölcsebb tanácsokat adott. 1984-ben szereztem meg a kandidátusi fokozatot.

Milyen irányba folytatta tovább kutatásait a védés után?

Egy érdekes fordulat következett be. Amikor nem kutatóhelyen dolgoztam, akkor beleástam magam a kutatásokba. Amikor viszont olyan beosztásba kerültem, amiről mindenki azt hitte, velem együtt, hogy tudományos státusz is lehet, akkor kiderült, ez korántsem törvényszerű. Ez volt a helyzet a Belügyi Szemle főszerkesztői posztján. Itt szembesültem, milyen nagy hátrány ért azzal, hogy kikerülve a jogi véleményezési szakterületről, nem jutsz hozzá a konkrét gyakorlathoz. Ezek híján nem is nagyon publikáltam ebben az időszakban. Valóban igaza van annak a rendészeti kutatónak, aki szerint a rendészettudományban még az elmélethez is alkalmazott kutatás vezet. Világos mondanivalóval a gyakorlat számára. Ehhez viszont a kutatónak nélkülözhetetlen a gyakorlat alapos ismerete. Ettől a Belügyi Szemlénél – ami amúgy tetszett is és lelkesen csináltam – el voltam zárva. (De lehet, hogy csak lusta voltam.) A kutatás háttérbe szorult.

Aztán jött Kertész Imre nyugdíjaztatása a Bűnügyi Technikai Intézet éléről. Noha a természettudományok iránt semmi affinitásom nem volt, sőt e téren egyenesen műveletlen voltam, ennek ellenére nagyon imponált a felkérés. Úgy éreztem, hogy a szakértői munka a büntetőeljárás fontos része, tehát nem idegen korábbi érdeklődésemtől sem. Kertész Imre és Katona Géza a rendőrség nemzetközi hírű tudósai voltak. Kertész örökébe lépni nagy elismerésnek számított. Azután jött a felismerés. Az első perctől fogva világos lett, hogy a szakterülethez az én tudásom kevés. 1988 őszén kerültem oda, és csak rövid ideig maradtam, azt hiszem, az intézet és az én szerencsémre is.

Végre folytathatta az áhított kutatómunkát?

Korántsem rögtön. Közvetlenül a rendszerváltás előtt, 1990 januárjában behívtak az úgynevezett Dunagate-ügy vizsgálóbizottságába. (A Dunagate lényege az volt, hogy 1989. december végén nyilvánosságra került az állambiztonság belső elhárítási szerveinek törvénysértő felderítő munkája az akkor alakult demokratikus pártok ellen.) A vizsgálat egyik következményeként 1990 februárjában kormányrendelettel létrehozta négy önálló nemzetbiztonsági szolgálatot. Egyikük a Nemzetbiztonsági Hivatal volt. E

Hivatalon belül kapott helyet a volt állambiztonsági Technikai Csoportfőnökség jogutódja, a Technikai Szolgálat, amelynek élére kerestek igazgatót. Ide hívtak. Mint említettem, vártam a lehetőséget, hogy a számomra idegen Bűnügyi Technikai Intézettől megválhassak, ezért éppen kapóra jött az újabb felkérés. Noha a technikai terület hasonló volt, de az újjáalakuló nemzetbiztonság általános szabályozása, a működési koncepciók kidolgozása közel állt hozzám. Azonban ez is rövid kirándulás maradt, mert 1990 októberében Korinek Lászlónak, a Belügyminisztérium rendészeti helyettes államtitkárának meghívására átigazoltam a belügybe. Itt nyílt meg igazán előttem a kutatómunka, hisz az volt az elképzelésem, hogy egy alkotmányos jogállam belügyminisztériuma nem rendőr minisztérium, és nem is feladata a rendőrség irányítása. A közigazgatás nyelvére kell lefordítani a kormányzati kriminálpolitikát, és a közigazgatás részeként kell kezelni a rendészeti igazgatást. Korinek Lászlóval az élen, Szikinger István, Dános Valér és jómagam – összhangban a belügyminiszter, Horváth Balázs programjával – három feladatot fogalmaztunk meg a magunk számára.

Melyik volt ez a három?

Sürgősen meg kell alkotni a rendőrségi törvényt, ami a pártállamban nem létezett. Ehhez elengedhetetlen az elméleti megalapozás. A következő feladat a rendőrség modernizációja, ami ugyancsak tudományos előkészítést kívánt. A harmadik teendő egy messzire tekintő közbiztonsági stratégia, hogy ne rögtönzésekből álljon az egész átalakítás, hanem egy több kormányzati cikluson átívelő átgondolt tervezőmunka eredménye legyen. Mindennek persze az is a feltétele, hogy a reform a demokratikus politikai erők konszenzusára támaszkodjon.

Ekkoriban gyönyörűen formálódtak azok az alapkövek, amelyekre felépült a rendészetelmélet, a rendészettudomány. Jól meg volt határozva ez a hármas feladat: a jogalkotás, a szervezetátalakítás és a stratégiai tervezés. Mindezek elméleti alapjai részben megtalálhatóak az állam- és jogtudományok körében, a szervezéstudományban, vagy akár a szociológiában és a kriminológia eredményei közt. De van néhány speciális területe a rendészetnek, amelyek a hagyományos társadalomtudományok kompetenciájába

nem illeszthetők. Például a titkos információgyűjtés, az őrködő jelenlét, a közbiztonsági rendészet és a csapaterős rendőri tevékenység. Mindezek a rendészeti diszciplína önállósodását igényelték.

Hogy lehetett ezt megoldani?

A tudományos módszerekkel nem művelt területek számbavétele során merült fel, hogy ezek birtokba vételéhez egy új önálló tudományág alapítására van szükség. Ekkoriban kapott hangot az is, hogy ez a terület közel áll a védelemtudományokhoz. Jelentkezett a rendvédelem kontra rendészet vita. Ami nem baj. A demokratikus államfelfogásban nincs egyetlen, az abszolút igazság birtoklását magának mondó, kizárólagos ideológia, csak igazságkereső ideológiák vannak. Ez azt feltételezi, hogy mindig meghallgassuk a másikat. Fontos továbbá, hogy a saját meggyőződésünk érvényesítése nem történhet meg tűzzel-vassal, ami a pártállami ideológiai monopólium jellemzője. Bele is bukott. A másik felfogás viszont azt hirdeti, hogy a jó megoldásokat csak keresni lehet, ehhez kell a feltételeket megteremteni. Ezek: a valóság megismerésének szükséglete, a kritikai hang eltűrése és a változtatások befogadása. Ekkor léphet színre a tudomány.

Viszont a kutatói reményeknek a jogalkotásban, a szervezeti reformokban és a stratégiai gondolkodásban egyaránt csalódnuk kellett. Nem volt igaz, hogy a jogalkotás különösebb elméleti megalapozást követelt volna. Ez akkor szükséglet, ha a rendőrségi törvénynek a rendőrhatalmat korlátozó szerepet szánunk. Ezzel szemben az a felfogás, miszerint a rendőrségi törvény ne garanciákkal akadályozza a rendfenntartást, hanem adja meg a lehető legszélesebb felhatalmazást, elméleti támogatásra nem szorul. Szervezeti modernizációra nem került sor. A rendészet megőrizte azokat a jellemzőit, amelyeket 1949-től kialakítottak: a centralizációt, a civil közigazgatástól történt éles elkülönülést és a katonai rend követését. A stratégiai gondolkodás sem nyert teret. Csak nemzeti bűnmegelőzési program és hozzá kapcsolódó részprogramok jöttek létre, amelyek nem érintik a rendészet egészét. Az a stratégiai tervezés, ami politikai konszenzusra épül, több kormányzati cikluson átívelő távlatokat nyit, kontrollálható és korrigálható, a rendészet kormányzásában még nem gyakorlat.

Egyetlen biztató mondat azért kikívánkozik belőlem. Rendészettudományt csak alkotmányos demokráciában lehet művelni. Azonban továbbra is kérdés, hogy az elmélet mikor fogja felkelteni a rendészeti igazgatás gyakorlatának az érdeklődését. Ha a jövőben az ország fejlődése olyan irányba fordul, hogy a demokratikus értékek megerősödnek, akkor a rendészettudomány gyarapodó pályára áll. Szolgálni tudja a társadalmat a nagyobb biztonság megteremtésével, szemben azzal a hamis állítással, hogy az államhatalom demokratikus gyakorlása rombolja a közrendet. Ha ez igaz lenne, akkor nem a diktatúráknak, hanem a demokráciáknak kellett volna elbukniuk. De nem így történt. A rendészettudomány képes segíteni abban is, hogy a rendészeti szervezetek hatékonyabban működjenek, és a személyzet számára vonzó, nagy erkölcsi és egzisztenciális elismeréssel járó életpálya nyíljon. A közjogi garanciák ehhez nem akadályt, hanem biztosítékot jelentenek.

Milyen tulajdonságokat tart fontosnak napjaink rendészeti kutatói számára?

Mindenképp fontosnak tartom az elmélet iránti fogékonyságot. Ez a képesség az egyedi ügyben is felfedezi az általánosíthatót, de az egyetemesben is észreveszi az egyedit, a megismételhetetlent. Példaként a kriminalisztikára utalok. A nyomozásban a leggyakorlatibb bűnügyi tudomány, és mégis, eredményeinek jó részét elméletalkotó teljesítményének, a bizonyításelméletnek, az azonosítás elméletnek és a nyomelméletnek köszönheti. A másik kutatói erény a szellemes, az érdekes dolgok iránti vonzalom. Az elmélet barátja csak olyan témát válasszon, amit érdekesnek talál! Legyen benne valami eredetiség; jusson eszébe valami, ami másnak addig nem! Ha a tárgy nem érdekes, nem tudja lekötni a kutatót, akkor azonnal kezdjen gyanakodni, mert biztosan rossz úton jár! (Attól nem kell tartani, hogy ilyen módon az unalmasabb tematikákat elkerüli a tudomány. Szerencsére sokfélék vagyunk, ami az egyiknek dög unalom, az a másiknak életre szóló élmény.)

Visszatérve az alapgondolathoz: a kutatónak mindenről jusson eszébe valami, és azt mondja is ki, legyen hozzá bátorsága. Ez persze nem könnyű.

Deák József: Kutató hirtelen felindulásból ... interjú professzor emeritus Finszter Géza nyugállományú rendőr ezredessel, az MTA doktorával

De a rendészettudomány művelése jellemkérdés is, a kutató nem azt mondja, amit fontos emberek hallani akarnak, hanem azt, amit a belső meggyőződése diktál.

Mivel szokott kikapcsolódni?

Horgászom. Szigetbecsén van egy kis horgásztanyánk. Ez inkább családi program, a családban pedig a horgászat szempontjából én vagyok a legügyetlenebb, de ez egyáltalán nem zavar. (Ez is lehet kutatói adottság. Tudja elviselni a kudarcokat, mert abból is lesz bőven.) Emellett a szépirodalom számomra változatlanul ma is a legnagyobb vonzalom. Most például valahogy rákaptam Dürrenmatt, O'Neill, valamint Arthur Miller drámáira. Mindhárom szerzőtől vannak gyűjteményes köteteim a hetvenes évek elejéről. Meg is állapítottam: negyven évvel ezelőtt vettem egy könyvet, és most jutottam oda, hogy el is olvassam. Talán még annyi idő van hátra, hogy további hiányokat is pótoljak.

Professzor úr, köszönjük az interjút.

Summary

Herke, Csongor – Sándor, Botond: Some problems of the investigation at the time of emergency due to the new coronavirus (5-22)

The emergence and rapid spread of the new coronavirus posed unexpected challenges to the whole world, including Hungary. This virus not only poses a serious threat to everyday life, but has also placed unexpected burdens on law enforcement. In difficult circumstances, the authorities face difficulties that often put them in an insurmountable task. In addition to traditional methods, new ones need to be introduced, not to mention problems with procedural acts that require a personal presence.

The study seeks to analyze these issues first by presenting the legal environment and then by analyzing some specific issues related to the investigation.

Mezei, Kitti: The regulation of hacking in substantive criminal law (23-43)

The aim of the study is to examine the regulation of hacking in substantive criminal law at international and EU level, in Hungary and the United States. The Convention on Cybercrime is the first international treaty on cybercrime and its main objective is to pursue a common criminal policy aimed at the protection of society against cybercrime, especially by adopting appropriate legislation and fostering international co-operation. The 2013/40/EU Directive's objectives are to approximate the criminal law of the Member States in the area of attacks against information systems by establishing minimum rules concerning the definition of criminal offences and sanctions. The paper highlights the relevant provision of the Hungarian Criminal Code in force, which meets the requirements of the international and EU law. Moreover, the study emphasises the current legal challenges in regard with hacking such as ethical hacking and shows the differences between the legislations.

Obermayer, Nóra: Digital identity in the world of Industry 4.0 (44-60)

Internet, social media tools, Industry 4.0 and artificial intelligence (AI) are increasingly part of people's lives. New technologies open gates to many new opportunities, but otherwise raise many issues. How can we use the available information and interactive media responsibly? How confidently and critically do we use these new technologies? Are we prepared to work together with smart technologies and AI? Developing peoples' behaviour for conscious management of digital identity is of high importance moreover, the confident and critical use of Information Society Technologies (IST) for work, leisure and communication also gets high priority.

Szabó, Lajos György: Future project management challenges (61-71)

Digitization processes in these days trigger many changes off. All of these have an impact on science, research, the institutional system, corporate practice, but also on daily tasks in every day. The challenges of digitization can also be noticed in the field of project management. This article attempts to review, systematize these challenges and try to provide answers and solutions to them.

Batovszki, István – Birkner, Zoltán– Mészáros, Ádám – Szabó, István: Innovation in the digital world (72-85)

In order to be the winner of the innovation and digitization processes of the 21st century, fundamental changes are needed in the economy, education, infrastructure, public administration and research, development and innovation policy. With the establishment of the Ministry for Innovation and Technology (ITM) a new era has begun to achieve these long-term goals. The National Research, Development and Innovation Office plays a key role in these process: this report summarizes the first policy interventions and results of this work.

Kovács, Gábor: Methods, specialities and good practices of organization as a management function in the digital world (86-103)

The study elaborates on the specifics and good practices of the application of each modern digital device in the implementation of organization as a management function. It makes the reader think about whether he/she can apply new methods and good practices in his/her work effectively enough in his/her day-to-day organizing work with the modern technical tools of the digital world.

Resperger, István: Features of hybrid warfare in the conflicts of our time (104-118)

The study summarizes the major security challenges, risks, and threats of our time. It analyzes and evaluates the characteristics of contemporary hybrid warfare and outlines some elements of a hybrid warfare strategy. It outlines a possible model for combating various dimensions of hybrid operations (diplomatic, national security, military, economic, cyber, information, psychological) and methods.

Németh, Gábor: International police involvement in Kosovo (119-155)

In our globalized world, we can not talk about local security. Conflicts in the Middle East, North Africa, Central Asia, the successor states of the former Soviet Union and Yugoslavia, have negative effects on the European Union through migration crisis, international terrorism and organized cross-border crime as well. The effective crises management activity in local conflict areas is essential for reconstruction, for future economical development in order to provide public peace and security. With this supportive approach the international community can help the local development and through development we can decrease also security challenges which are endangering not just the local population but the international security as well.

Deák, József: Researcher from a sudden upheaval... interview with Professor Emeritus Géza Finszter retired police colonel, the doctor of the Hungarian Academy of Sciences (156-168)

We have been asking the doctor of the Hungarian Academy of Sciences about his professional scientific career.